

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

6

1907

(Pag.: 3, 12-13, 14-15)

MUNCĂ și DĂRUIRE

CU UN VIU interes și legitimă satisfacție a luat cunoștință întregul popor de datele și cifrele privitoare la îndeplinirea Planului național unic de dezvoltare economico-socială pe anul 1976. Cu un viu interes — pentru că asemenea bilanțuri oferă o imagine de ansamblu a realizărilor pe diferitele sectoare și ramuri ale întregii economii, înlesnind comparații de sinteză și raportări de perspectivă în cadrul cincinalului până la 1980. Cu legitimă satisfacție — pentru că datele și cifrele înfățișate relevă drumul ascendent al producției noastre materiale, indicele de bogăție națională acumulată într-un an, potențialul de eficiență și de spor calitativ al muncii tot mai bine organizate, la parametri definiți într-o viziune științifică asupra progresului civilizației contemporane.

Astfel, producția globală industrială a crescut în anul precedent cu 11,5 la sută comparativ cu 1975, sporul absolut obținut fiind de 3,4 ori mai mare decât producția industrială realizată în anul 1950. Ritmul din 1976 al producției noastre industriale e cu atât mai notabil, cu cât el demonstrează traducerea în fapt a preocupării pentru promovarea celor mai avansate tehnologii de fabricație, pentru asimilarea în producție a unor noi tipuri de mașini, utilaje, aparate și instalații marcind într-adevăr că 1976 s-a înscris prin bilanțul său ca primul an al cincinalului revoluției tehnico-științifice. Realizările în producția industrială pe anul trecut relevă deopotrivă roadele preocupării, tot mai intense și mai aplicate, pentru nou, și, în același timp, ale repartizării armonioase a forțelor de producție pe întreg eprinsul țării.

Fiecare am văzut pe micul ecran, în reportajele asupra recentelor vizite de lucru ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, cum inscripția „vechi” și „nou” se desfășura într-o dialectică profund semnificativă, „nou” însemnând efortul de gândire îndrăzneță în valorificarea propriei noastre experiențe pentru economisirea de materie primă, pentru perfecționarea tehnică, pentru un randament sporit. De asemenea, tot pe micul ecran am văzut cu aceeași bucurie cum în județe, în orașe, nu de mult cu o foarte slabă structură industrială, peisajul economico-social se schimbă, prin construcții de uzine, de fabrici, unele adevărate complexe ale tehnicii noi productive de bunuri materiale.

Înțelegem deci cu atât mai bine și mutațiile de ordin social-uman, pe linia schimbării continui a raportului sat-oraș, a integrării, în număr crescând, în procesul industrial, a mil și zeci de mil de cetățeni, care-și află, astfel, o nouă perspectivă în făurirea propriului lor destin. Construcția societății socialiste multilateral dezvoltate implică desigur cu necesitate tocmai asemenea fenomene ducând, într-un cadru și într-o modalitate adecvată, la noi și noi pași înainte pe drumul consolidării și totodată promovării unei civilizații de tip într-adevăr revoluționar, în care individul să-și afle cele mai propice condiții de perfecționare în osmoza perfecționării colective.

Corolar pregnant al tabloului de ansamblu al progresului economico-social pe 1976 este cifra de 9,5 la sută ca indicator sintetic de creșterea tuturor categoriilor de venituri din retribuirea muncii și din fondurile sociale de consum, — ritm superior celui prevăzut pentru întregul cincinal. După cum relevă întreaga noastră presă comentând acest bilanț rodnic al anului 1976, retribuirea medie nominală a personalului din întreprinderi și instituții a sporit cu 8,5 la sută față de anul 1975, iar veniturile bănești ale țărănimii provenite din retribuirea muncii în cooperativele agricole de producție și din vânzarea produselor agricole către unitățile socialiste s-au mărit cu 11,6 la sută — fapt eu atât mai explicabil cu cât în 1976 s-a obținut cea mai mare recoltă de cereale din istoria țării. Fondurile sociale de consum, calculate pe un locuitor, au fost anul trecut de 2 574 lei, față de 2 397 lei în 1975; fondul locativ al populației a crescut în 1976, prin darea în folosință a 138,2 mii locuințe.

Se atestă o dată mai mult ceea ce a subliniat și subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu: sensul întregului efort de construire a noii orânduiri în patria noastră este îmbunătățirea vieții oamenilor, asigurarea unui trai demn pentru toți cetățenii, posibilitatea de a-și valorifica tot mai rodnic capacitatea, aptitudinile lor.

Ca atare, bilanțul anului 1976 este prin el însuși un catalizator de voință, un stimulator în plus de muncă și dăruire întru propășirea obștească. Muncă și dăruire al căror puternic ecou va răsună cu atât mai intens în Cântarea României.

„România literară”

ION IRIMESCU : 1907

UN SECOL DE CRINI

1877 - 1977

E-un singe din munți de erol
mereu gravitind
un crez al dreptății în noi,
în suflet și gind.

În fagurii grei de noroc,
albină îți sint
rostindu-și morminte de foc
în mersul ei sfint.

Un secol de crini îți aprind
în vase de-amor,
o, Țară, în magic colind
arzind în fior.

O rază de aur îmi treci
prin oase de-azur,
mireasă în mine pe veci,
în carul tău pur.

Polenul cu-atomii de vis
încheagă, vergin,
ca ochiul de lavă deschis
rotundul destin.

Fintini în poveste de dor
pling ochiul lor clar
nuntindu-mi pe-o gură de nori
parfume și har.

Și orgă mi-i trupul vărsat
pe Argeș în jos,
în matca din stupul curat,
pe malul frumos.

Și-n dulcea ninsoare vîind
înalte lumini
ridică în fumul de-argint
un secol de crini.

Horia Zilieru

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ion Horea, Nicolae Mănoilescu, Dărie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivașeu. Redactor șef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție : Roger Câmpăanu.

Din 7 în 7 zile

VIZITA DE PRIETENIE A TOVARĂȘULUI ERICH HONECKER

DUMINICĂ s-au încheiat, la Timișoara, convorbirile dintre tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, și tovarășul Erich Honecker, secretar general al Partidului Socialist Unit din Germania, președintele Consiliului de Stat al Republicii Democratice Germane.

Precum se știe, procesul de întărire continuă a prieteniei dintre cele două popoare își are o solidă temelie materială în colaborarea pe plan economic și tehnico-științific. Dinamica schimburilor economice arată că R.D.G. ocupă locul al doilea, după U.R.S.S., în comerțul exterior al României cu țările socialiste. Dacă în cincinalul 1971-1975 s-a înregistrat o dublare a schimburilor față de perioada precedentă, până în 1980 se prevede o nouă creștere substanțială, cu 172 la sută, față de cincinalul anterior. Cum se afirmă în Comunicatul publicat în ziua de 8 februarie, cei doi conducători de partid și de stat au subliniat că potențialul economic, științific și tehnic tot mai înalt al Republicii Socialiste România și al Republicii Democratice Germane creează noi posibilități pentru extinderea colaborării multilaterale dintre cele două țări și au stabilit măsuri concrete în această privință.

A AVUT loc, de asemenea, un schimb de păreri — relevă Comunicatul — asupra unor probleme actuale ale vieții internaționale, ale mișcării comuniste și muncitorești mondiale. Cele două părți au reafirmat că este necesar ca să se acționeze în continuare cu hotărâre împotriva uneltirilor cercurilor imperialiste și reacționare, pentru respectarea suveranității statelor și inviolabilității granițelor, împotriva amestecului în treburile interne ale altor state, pentru consolidarea și adâncirea procesului de destindere. În acest context a fost relevată însemnătatea istorică a Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, necesitatea respectării și aplicării tuturor prevederilor și principiilor Actului final de la Helsinki.

Aprecind și cu acest prilej importanța deosebită a Conferinței de la Berlin a partidelor comuniste și muncitorești din Europa, s-a reafirmat hotărârea celor două partide de a-și aduce și în viitor contribuția la întărirea unității și solidarității mișcării comuniste și muncitorești internaționale, la dezvoltarea colaborării tuturor forțelor democratice în lupta pentru pace, securitate, cooperare, democrație și progres social în Europa și în lume. A fost subliniată însemnătatea Declarației de la București a țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, declarație care cheamă la eforturi susținute în vederea asigurării securității și păcii în lume, întreprinderii unor pași efectivi în direcția dezarmării, și în primul rând a dezarmării nucleare.

Tur de orizont

LA MAPUTO, la încheierea lucrărilor celui de-al III-lea Congres al Frontului de Eliberare din Mozambic, Samora Moises Machel a fost ales președinte al partidului. La congres a participat tovarășul Ștefan Andrei, membru suplent al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R. LA DAR ES SALAAM au avut loc festivitățile organizate în Tanzania cu prilejul creării Partidului Revoluționar. Cu acest prilej, tovarășul Gheorghe Pană, membru al Comitetului Politic Executiv al P.C.R., s-a întâlnit cu Aboud Jombe, prim-vicepreședinte al Republicii Unite Tanzania, întâlnire în cursul căreia au fost abordate aspecte referitoare la relațiile româno-tanzaniene. LA BEIRUT, într-o conferință de presă, secretarul general al O.N.U., Kurt Waldheim, s-a declarat impresionat de importanța pe care interlocutorii săi din capitalele Egiptului, Siriei și Arabiei Saudite o acordă reluării procesului de negocieri pentru instalarea păcii în Orientul Apropiat. LA VIENA s-au deschis lucrările primei reuniuni a Organizației Națiunilor Unite pentru Dezvoltarea Industrială. Participă delegați din peste 70 de țări, între care și România. LA GENEVA au început lucrările comitetului pregătitor al Conferinței pentru examinarea modului de aplicare a Tratatului privind interdicția amplasării armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă pe fundul mărilor și oceanelor, precum și în subsolul lor. Participă reprezentanți ai țărilor care au ratificat tratatul, inclusiv din partea României.

Cronica

Festivalul național „Cîntarea României”

● Asociația Scriitorilor din Timișoara a inițiat numeroase manifestări în cadrul Festivalului național „Cîntarea României”, paralel cu acțiunile ce se desfășoară în cadrul „Lunii cărții la sate”. Astfel au avut loc întâlniri la Liceul industrial nr. 10, „Ion Pop-Bănățeanu” din Lugoj, la Liceul din comuna Deta și la Căminul cultural din comuna Banloc. Au participat Anav Adam, Ion Marin Almăjan, Aurel Gh. Ardeleanu, Lucian Bureriu, George Drumur, Anghel Dumbrăveanu, Nic. D. Părvu, Ion Jurca-Rovino, Victoria Corina Șein, Mircea Șerbănescu, I. D. Teodorescu, Damian Ureche.

● Asociația Scriitorilor din Cluj-Napoca a organizat festivaluri de poezie patriotică și seri literare la Liceul „Unirea” din Brașov, Căminul cultural din Tg. Secuiesc, Teatrul de Stat din Turda, căminele culturale din comunele Plăieș, Bațu și Huedin, Casa de cultură din Salonta, jud. Bihor și la școlile gene-

rale din comunele Bonțida, Florești, Cojocna, Apahida și Mihai Viteazu. Și-au dat concursul Maria Baciu, Bágyoni Szabó István, Bustya Andre, Petre Bucșa, Viorel Căcoveanu, Doina Cetea, Ștefan Damian, Fodor Sándor, Bazil Gruia, Herédi Gusztáv, Negoiță Irimie, Jancsik Pál, Lászlóffy Csaba, Létay Lajos, Lászlóffy Aladár, Teohar Mihaș, Gabriel Pamfil, Adrian Popescu, Petru Poantă, Dan Rebreanu, Teodor Tanco, Kóntös Zoltán István, Vásárhelyi Géza, Veress Zoltán.

● Asociația Scriitorilor din Iași a fost prezentă la două manifestări literare — un recital de poezie patriotică la Căminul cultural din Voinești și o întâlnire cu membrii cenaclului literar „Anotimpuri” din comuna Bercești. Au fost prezentați Ioanid Romanescu și Silviu Rusu. De asemenea, în cadrul acțiunii „Coordonate ale culturii și spiritualității românești”, la Casa de cultură a tineretului și studenților din Iași au avut loc lucrările

simpozionului „Lupta pentru independență națională — tema fundamentală a creației literare artistice românești”, la care au participat V. Adăscălișel, Leonid Boicu, Dumitru Chiriac, M. Drăgan, D. Pușcașiu.

● Universitatea cultural-științifică București a inițiat o serie de conferințe dedicate Festivalului național „Cîntarea României”. Dintre acestea: „Ecoul altor arte în literatura română” de Edgar Papu și „Poetica universală” de Valeriu Papahagi, în Aula Bibliotecii Centrale Universitare, „125 de ani de la nașterea lui Caragiale” de Ion Zamfirescu, în sala Teatrului „Lucia Sturdza-Bulandra”, „Unirea națiunea a făcut-o” de Radu Ciobanu la Căminul cultural din comuna Chitila.

● În comunele Cogealac și „M. Kogălniceanu”, județul Constanța, în cadrul „Lunii cărții la sate”, s-au desfășurat sesiuni literare la care au fost prezenteți Liviu Bratoloveanu, Mihai Gavril, Valeriu Gorunescu și Ion Larian-Postolache.

„Rotonda 13” dedicată Elenei Văcărescu

● Obșnuita manifestare a Muzeului literaturii române, „Rotonda 13”, va fi consacrată în această lună Elenei Văcărescu. Au fost invitați să evoce viața și opera scriitoarei: Șerban Cioculescu, Al. Philippide, Henriette Yvonne Stahl, D.I. Suchianu, Teodor Solacolu, I. Igirosianu, Grigore Popa. Cu acest prilej, va fi audiată vocea Elenei Văcărescu imprimată pe bandă de magnetofon din fonoteca de aur a Radioteleviziunii. Actori bucureșteni vor citi din paginile necunoscute ale scriitoarei, publicate în revista „Manuscriptum”.

Simpozion dedicat traducerilor

● Cenaclul literar „G. Călinescu” de la Academia Română a organizat la Casa oamenilor de știință un simpozion dedicat traducerilor. Au participat acad. Șerban Cioculescu, Valentin Desliu, Nicu Filip și Ion Potopin.

Manifestări consacrate lui Caragiale

● La Academia Republicii Socialiste România a avut loc o sesiune de comunicări dedicată lui I.L. Caragiale. Au luat cuvîntul Theodor Burghelie, președintele Academiei, Șerban Cioculescu, Eugen Barbu, Gheorghe Ivănescu, Matei Socor, Szemler Ferenc și Mihai Vornicu. De asemenea, la sediul A.T.M. s-a desfășurat un simpozion consacrat lui Caragiale la care au participat Șerban Cioculescu, Ion Zamfirescu, Liviu Ciuleț, Valentin Silvestru, Margareta Bărbuță, Ion Toboșaru, Natalia Stancu-Atanasiu, care au vorbit despre personalitatea și opera lui Caragiale.

În spiritul colaborării reciproce

● Au sosit la București, pentru a semna noua înțelegere de colaborare, Slav Karaslavov, secretar general al Uniunii Scriitorilor Bulgari, Gheorghe Strumski, redactor șef al revistei „Slavice”, și Ivana Slavova.

Festival de poezie patriotică

● La invitația Comitetului pentru cultură și educație socialistă al județului Ilfov, Cenaclul revistei „Luceafărul” a organizat o sezoană literară în comuna Giștăveni, județul Ilfov, la care au participat Alexandru Brad, George Chirilă, Viorel Cosma, Florin Costinescu, Daniela Crăsnaru, Ioana Diaconescu, Mircea Dinescu, Nicolae Dragoș, Cornelia Dîjgola, Veronica Galis, Nicolae Mateescu, Cornel Nistorescu, Sinziana Pop, Liliiana Ursu, Dorina Tudoran, Dan Verona. Actori de la teatrele bucureștene au recitat din poezia lui Eminescu, Coșbuc, Macedonski, Dumitru Popescu, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu ș.a.

Cepurov, secretar al Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S., Stanislav Kuzniaev, secretar al Organizației din Moscova a Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S., și traducătoarea Lila Dolgoseva, în cadrul înțelegerii de colaborare dintre cele două uniuni.

Revista revistelor

„Secolul 20”, nr. 9 (188)

● Cu Note pentru o tipologie a culturii românești: Ethosul echilibrului de Zoe Dumitrescu-Bușulenga se deschid paginile ultimului număr al revistei „Secolul 20”, edificatoare incursiune printre valorile perene ale civilizației noastre spirituale; evidențiind dubla ipostază „de senectute înțeleaptă și tinerețe inovatoare, de puer senex” a culturii românești și, prin aceasta, „puterea ei de sinteză între spații osebite”, „capacitatea de participare la un sistem de valori general-umane, păstrându-se pe platforma solidă a specificității sale nedezmințite”, autoarea conchide că „Într-o lume ca aceea de astăzi, aflată în cele mai neașteptate transformări, permanența unei astfel de clasicități, care se poate tălmăci în termenii unui durabil umanism, fundat pe o tradiție populară, extrem de îndelungată, și pe care se construiește un nou umanism al unei noi etape de istorie românească, socialistă, obiectivarea noastră structurală, echilibrul nostru de existență, calmul valorilor noastre clasice oferă făgăduințe luminoase viitorului”. Remarcînd

această permanență a idealurilor clasice și în formele artei plastice contemporane, Dan Hăulică, în eseu Inepuizabila Nike, semnează o convingătoare avangardă la statuia Victoriei de Constantin Popovici, însoțită de fotografii-document din atelierul Fondului Plastic.

Din literatura lumii, revista publică frumoase traduceri din versurile lui Serghei Esenin (realizate de Ioanichie Olteanu, semnatar, deopotrivă, al eseuului Esenin sau Iarba și piatra), din romanul Darul lui Humboldt al laureatului Premiului Nobel pe 1976, Saul Bellow (în românește de Felicia Antip), din versurile lui Ted Hughes (în românește de Vasile Nicolescu).

Probleme ale mesajului și comunicării artistice sînt dezbătute într-un interviu — în exclusivitate pentru „Secolul 20” — publicat postum, cu Max Ernst (realizat de Mihai Nadin) și, mai amplu, în fragmentele din După Babel de George Steiner, traduse și comentate de Trina Eliade și Elena Răutu. Evocările, de un farmec inefabil, semnate de Cella Delavran-

cea (întîlnire cu Rainer Maria Rilke, din care nu ne putem opri să cităm: „Am citit într-o poveste orientală că zeii aveau grijă să potrivească omului moartea care va sintetiza ce i-a fost viața pe pămînt. Rainer Maria Rilke a închis ochii asupra unor trandafiri trimiși de ultima lui dragoste. Sfirșitul său este patetic și astral, ca toată opera lui poetică”, ca și notele de călătorie ale lui Geo Șerban (La Rodanu, reconstituiri Hofmannsthal), și Virgil Nemoianu (Utilitate și experiment în proza americană de azi) întregesc sumarul acestei întotdeauna răsplătită așteptate reviste.

r.e.d.

LECTOR

● Francisc Păcurariu — ULTIMA CALATORIE A LUI ULISE. O nouă carte a scriitorului în care, printr-un complex de tehnici moderne ale romanului, — polițist și științifico-fantastic, — se urmărește relevarea unor aspecte exemplare ale conștiinței umane, „cercetarea lentă a neliniștilor”, nașterea certitudinii „că nimeni nu se poate mintui crucificîndu-i pe alții”. (Editura Dacia, 244 p., 13 lei, 13 100 ex.).

● Andrei Ciuraru — ARGUMENTE ÎMPOTRIVA NOPȚII. Am refăcut din versurile volumului această definire a stării lirice: „Rapsod și gazdă și stegar de rind / eu n-am să pot muri atîta vreme / cit lebedele lumii mor cîntînd / și cit renase, înzăpezind poeme. / Desul mă bucur de-nșutit belșug / sau de-ndehungă piinii epopee / cînd curge-n brazde luna după plug / și crește-n valuri verzi, ca o mare. / Desul vă cînt, c-un licăr intrinsec, / în versuri moi și-ăbaste de iubire. / Lăsați-mi, pentru cit arzînd mă trec, / măcar de-un deget, în pahar, mihnire. / Să cînte-a noapte lebăda și-a hâu / prin trestile ce-o privesc nătinge. / Amurgul dens al cîntecului său / imi umple dulce sufletul de singe...” (Pro domo). (Editura Cartea Românească, 110 p., 7 lei, 490 ex.).

● Mihail Cosma — TRANDAFIRUL ȘI ÎNFÎNTUL. Reluăm, fragmentar, din versurile noului volum al poetului (Geode, 1944 — debut; Inefabilă Arcadie, 1969; Baladele vinătorului de balene, 1972) sonetul Broasca lui Ahile: „Te-am fugărit, din val în val, aprins / Și cerul sur cu miinile-am atins / Să te descopăr, tainică, adoare! // Și tu, pe invincibile roțile, / Erai, mereu, ca broasca lui Ahile — / Ast marathon, ce să însemne, oare?” (Editura Cartea Românească, 106 p., 7,50 lei, 500 ex.).

● Fernand Léger — FUNCȚII ALE PICTURII. În colecția Bibliotecă de artă (Biografii, Memorii, Eseuri), care va ajunge în curînd la cel de-al 200-lea volum, în traducerea lui Alexandru Baciu, cu o prefață de Dan Grigorescu, au apărut — grupate în cinci secțiuni: De la tradiție la pictura modernă, Estetica mașinii și obiectul, Culoarea și spațiul, Spectacol și cinema, Artistul și viața modernă — eseurile unui remarcabil reprezentant al artei moderne, contemporan și prieten cu Le Corbusier, Chagall, Max Jacob, Blaise Cendrars, Braque, Picasso etc. (Editura Meridian, 214 p., 5 lei, 8900 ex.).

● La Editura Junimea au apărut: Mihail Dragomirescu — MIHAI EMINESCU (296 p., 8,25 lei, 23.000 ex.); Marin Sorescu — STARE DE DESTIN (160 p., 6,50 lei, 13.000 ex.); Mircea Ionescu — SINGURĂȚEA CALULUI TROIAN (208 p., 4 lei, 136.000 ex.); Teofil Dumbrăveanu — TARA SOARELUI (96 p., 2,75 lei, 19.500 ex.).

● La Editura Kriterion au apărut: în limba germană — MIHAIL SADEVEANU — FRĂȚII JDERI, vol. II, trad. Thea Constantinidis (340 p., 23 lei); Ernst Kulesar — ILUSTRATE CATRE DOAMNA SCHWARZ (176 p., 4,75 lei); Sütő András — UN LEAGĂN PE CER (236 p., 14,50 lei); în limba sîrbocroată — Slave Vessic MALURI NEGROUSE, roman (300 p., 8,50 lei); Miroslav Krieva — NUVELE (212 p., 4,75 lei); în limba idis — Israel Bereovici — 100 DE ANI DE TEATRU EVREESC ÎN ROMÂNIA (312 p., 35 lei).

1907

CINE studiază istoria românilor preocupat de a desprinde trăsăturile majore ce-i conferă originalitatea, semnificația general-umană și — ca urmare — o valoare, un interes ce depășesc limitele naționale și sentimentele autohtone, acela constată că mai ales trei sint dominantele existenței poporului nostru de-a lungul veacurilor și mileniiilor: **unitatea de viață și spiritualitate**, cu toate adversitățile și tribulațiile unei istorii ce i-au impus adesea granițe despărțitoare de frați; **spiritul de independență**, ajutat de o uluitoare capacitate de a realiza practic, în orice conjunctură istorică, minimul de condiții necesare păstrării și dezvoltării ființei naționale, în așteptarea ceasurilor hotărâtoare cind deplina independență poate fi cîștigată sau recîștigată și **rolul hotărîtor jucat în viața economică, socială, politică și spirituală de țărănime**, adică de acea clasă socială care, aproape peste tot în Europa, a fost relegată de evoluția națiunilor respective pe planul al treilea, fiind subordonată și obligată să susțină și să colaboreze la „cariera” istorică și spirituală a nobilimii și apoi a burgheziei.

O istorie națională din Europa care demonstrează, însă, pe toate planurile, cum marile virtuți creatoare de viață economică, socială, politică și culturală, ale clasei țărănești reușesc să devină veritabila „matrice stilistică” a existenței naționale și spirituale timp de aproape două milenii, este istoria românilor. Faptul acesta, care stă la temelia întregii noastre dezvoltări, și care explică în ultima instanță celelalte două trăsături amintite — unitatea și independența — a fost magistral definit de secretarul general al Partidului Comunist Român în cuvintele memorabile ce sintetizează totodată gândul și simțirea unei strălucite galerii de înaintași. „**În toată această îndelungată perioadă istorică, principala forță socială a poporului nostru a fost țărănimea, ea jucînd rolul esențial atât în luptele pentru dreptate națională și socială, pentru independență, în producerea bunurilor materiale ale societății, cît și în conservarea limbii și îmbogățirea continuă a culturii românești.**”

Deosebit de clară este definiția pe care o dă rolului țărânimii în istoria noastră **Programul Partidului Comunist Român**, unde se face și prima delimitare marxistă a originalității istoriei românilor în ansamblul istoriei europene. „Multă vreme, de-a lungul milenare existențe a poporului român — se spune în **Program** — țărănimea a reprezentat cea mai importantă forță socială a progresului. Lupta de clasă a țărânimii, a maselor populare împotriva asupririi a constituit factorul fundamental al tuturor transformărilor sociale, al înaintării poporului nostru pe calea progresului economico-social și a eliberării naționale”.

Una din contribuțiile fundamentale ale **Programului Partidului**, personal ale secretarului general al Partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la îmbogățirea materialismului istoric pornind de la realități ce prezintă trăsături originale ale dezvoltării noastre sociale și politice, este sublinierea **rolului țărânimii în istorie ca forță revoluționară**. „Întotdeauna țărănimea a purtat lupte hotărîte pentru a pune capăt asupririi”, spunea încă din februarie 1972 tovarășul Nicolae Ceaușescu. „Ea a adus o contribuție de seamă la marile transformări revoluționare-democratice din România”. Iar cu alt prilej definea evenimentele din 1907 ca „un fenomen de mare importanță în istoria patriei noastre, reprezentînd una din paginile glorioase ale luptei sociale a poporului român” și atrăgea atenția că 1907 „a dezvoltat marile energii revoluționare ale țărânimii, zguduind toate categoriile sociale”.

Referirile similare pe care secretarul general al Partidului le-a făcut în numeroase rînduri și la evenimentele legate de numele lui Doja, Horea, Cloșca și Crișan, Tudor Vladimirescu sau de cele de la 1848 în Țările Române și-au găsit sintetizarea în teza din **Programul Partidului** potrivit căreia „**Țărănimea s-a afirmat cu putere ca o clasă socială revoluționară**”. Toate acestea impun istoricilor și sociologilor naștri meditația, într-o lumină nouă, a trecutului revoluționar al țărânimii românești.

Se reliefează într-adevăr, ca o notă originală a istoriei noastre în ansamblul istoriei europene, prezența **potențialului revoluționar țărănesc**, constatare cu care trebuie să operăm la definirea unor realități izbitoare, ce disting evenimentele de la 1784, 1821 sau 1907 de războaie sau de războiul țărănesc.

Nu incupe indoială că mișcarea condusă de Horea, Cloșca și Crișan, ca și aceea în fruntea căreia a stat Tudor Vladimirescu se deosebesc esențial de războala de la Bobilna sau de războiul țărănesc al lui Gheorghe Doja. Ele se deosebesc în același timp de toate fenomenele europene asemănătoare cu cele din 1437 și 1514, de la „**Jacqueria**” franceză și războiul țărănesc german, — genial analizat de Engels, — pină la marile

ridicări țărănești conduse de Stepan Razin sau Emilian Pugaciov.

La 1784 în Transilvania și la 1821 în Muntenia s-a petrecut în istoria destinului revoluționar al țărânimii române un salt calitativ: a avut loc nu o simplă răzcoala, un protest fără „a doua zi”, o flacără aprinsă din exasperare și pentru a răzbuna niște stări de lucruri, dar stinsă în singele unei sălbatice represii ce reinstituie, pentru multă vreme, starea de lucruri dinainte; ci s-a înfăptuit un veritabil act de asumare, de către țărănime, a unor vaste idealuri naționale și sociale, pe care le-au proclamat prin conducătorii săi și prin steagul pe care masele l-au urmat, conștiente de telurile pentru care luptă și cărora se jertfesc.

Oricine studiază desfășurarea evenimentelor de la 1784—1785 și 1821, momentele pregătitoare, personalitatea conducătorilor și mai ales urmările faptei și jertfei lor, va lua act de existența, la data aceea insolită, în istoria continentului nostru, a unui tip aparte de revoluționar: revoluționarul ridicat din țărănime, dar capabil să vorbească în numele unui popor întreg, să cumpănească matur și clarvăzător faptele, împrejurările, vorbele, să înfrunte pe adversari cu cuvinte de foc, și să conducă de așa manieră lupta maselor populare, încît pină și înfringerea temporară pe cîmpul de luptă, sfîrșită cu martiriul conducătorilor, să se transforme într-un uriaș impuls dat dezvoltării conștiinței sociale și naționale. De aceea, dacă sîntem de acord să datăm începutul unei noi epoci istorice în istoria continentului nostru cu anul 1789, avem motive să constatăm și că, în morele efort european de lichidare a lumii feudale, nu ne-am înscris ca un reflex pasiv al „ideilor Revoluției franceze”, ci ca modești, dar reali precursori.

Revoluția țărănilor transilvăneni din 1784—1785 se așează la temeliiile istoriei moderne a românilor prin natura, amploarea și mai ales urmările sale în timp. Căci această „eră modernă” înseamnă, în istoria românilor, tocmai lupta pentru renașterea națională și pentru dreptate socială, pentru reaşezarea poporului român în rîndul națiunilor beneficiind de deplina lor independență politică, de unitatea statală întemeiată pe unitatea de neam, limbă și spiritualitate, și pe dreptatea socială.

Spiritul modern românesc dobindește, deci, în practica istorică imediată, o experiență și o tradiție revoluționară autohtonă, cărora revoluțiile europene de la 1789 și 1848 le vor aduce de fiecare dată sporul de experiență și ideologie universală. Dar acest spirit revoluționar modern nu se va naște pe aceste locuri prin ecouri din afară, fiindcă el se născuse, viguros și bine înrădăcinat, odată cu Horea și altă dată cu Tudor.

Horea și tovarășii lui de luptă în „veacul luminilor” și al Revoluției franceze, Tudor și pandurii săi la începutul „secolului naționalităților” ne apar, așadar, priviți în perspectiva vastă deschisă de **Programul Partidului**, ca niște veritabili conducători revoluționari, cu nimic inferiori, în fizionomia lor istorică, celebrilor conducători ai revoluțiilor burgheze, chiar dacă aceste revoluții din Occidentul Europei au avut alt răsunset și altă influență asupra veacului lor.

PENTRU noi, importanța excepțională a revoluțiilor țărănești de la 1784 și 1821 constă în faptul că au creat premisele dezvoltării originale a spiritului și metodelor revoluționare românești în secolul al XIX-lea. Această dezvoltare s-a caracterizat în mod esențial prin **conștiința forței revoluționare a țărânimii**, prin recunoașterea capacității acesteia de a răspunde, cu o mare receptivitate și forță de luptă organizată, călăuzită de o idee, la imperatiile majore ale istoriei. Așa s-au putut realiza marile demonstrații de pe Cîmpia Libertății de la Blaj (3/15 mai) și de la Islaz (9/21 iunie) în anul revoluționar 1848. Prin aportul maselor populare (la Blaj s-au adunat aproape 40 000 de țărani), lupta revoluționară patrioțică a putut să se concretizeze în evenimente istorice memorabile, cu urmări bogate.

Confirmați în convingerile lor de evenimentele de la 1848, conducătorii poporului nostru din perioada constituirii statului național modern vor adopta tactica revoluționară și atunci cînd vor înfăptui Unirea de la 1859.

De o importanță excepțională în dezvoltarea spiritului nostru revoluționar modern a fost lupta lui Alexandru Ioan Cuza și a lui Mihail Kogălniceanu pentru rezolvarea „chestiunii rurale”.

Dan Zamfirescu

(Continuare în pagina 15)

LUCILIA ARMAȘU-NEGRI: Veronica Micle (Galeria „Eforie”)

Templul lui Poseidon

Memoriei lui Menelaos Ludemis

Dintr-un virtej de perle și inspumați arici
în drumul către stele el s-a oprit aici.
Mister fără prihană, corzi dorice vibrînd
din unda grea de sunet se întrupează blind.

Vertebre de zăpadă înmărmurînd sub frize
le șlefuește marea cu degete de brize.
Vreau alt auz, vreau alte urechi, de scoici
marine!
E-atît de-aproape cerul că mă înec în mine!

Sumion, ianuarie 1977

Măslinul

Prin picla-i de miresme, cutreierat de-albine,
măslinul se întoarce, neîntrerupt, în sine.

Priviri de zei în coama-i străveche scăpărare
și timpul fierbe încă sub coaja lui amară.

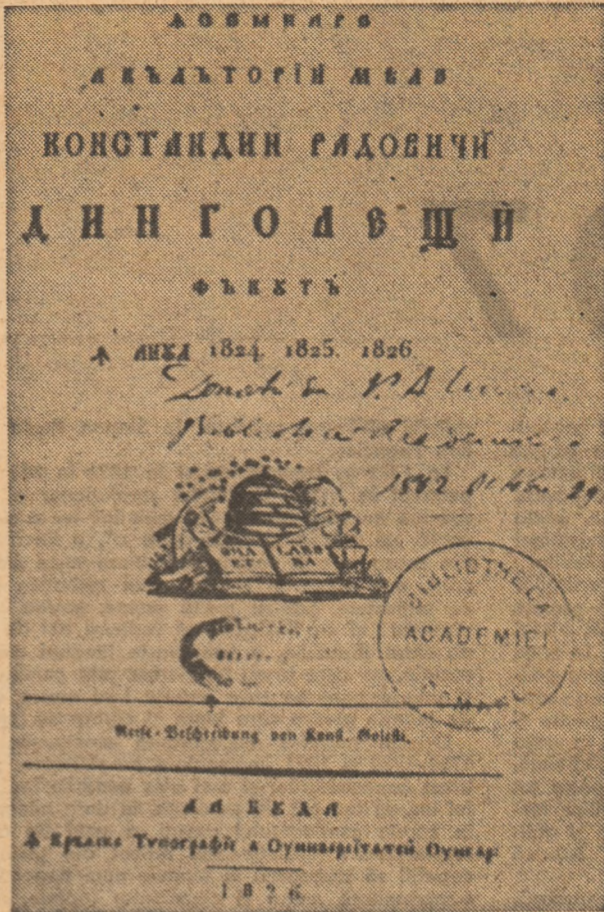
Duh verde ce visează sub val de promoroacă
măslinul cu vecia și soarele se-mbracă.

Corint

Vasile Nicolescu

Dinicu Golescu (7 II 1777 — 5 X 1830)

Insemnarea a călătoriei mele...

IN anul 1826, în „Crăiasca Tipografie a Universității Ungare din Buda” lui Dinicu Golescu îi apar trei cărți: *Adunare de folositoare învățături* (sau *Adunare de pilde de bisericăști și filosoficești de întâmplări vrednice de mirare, de bune gândiri și bune năravuri, de fapte istoricești și anecdote talmăcite de pre limba grecească în cea românească de Constantin din Golești, deosebită în trei părți și dată la tipar*), *Insemnarea a călătoriei mele Constantin Radovici din Golești făcută în anul 1824, 1825, 1826 și Adunare de tractaturile ce s-au urmat între prea puternica împărăție a Rusiei și înalta poartă*.

Cum a izbutit această performanță tipografică boierul Dinicu Golescu aflat, în chiar anul apariției celor trei cărți, mai mult pe drumurile Europei, decit acasă ori la Budapesta, iată o întrebare firească, al cărei răspuns s-a dovedit mult mai complex și mai important decit lăsa să se bănuiască. El lese din sfera factologiei și a amănuntului de tehnică editorială. Răspunsul la această întrebare — posibil datorită în primul rând investigațiilor documentare pe care le-am întreprins în Arhiva Națională Maghiară din Budapesta, cu prilejul vizitei de documentare oferite de Uniunea Scriitorilor, — lămurește cel puțin patru lucruri despre Dinicu Golescu: 1. cronologia exactă a apariției celor trei cărți și, în special, a *Insemnării călătoriei mele*; 2. relațiile scriitorului cu unele personaje din Budapesta anilor 1820—1830, prestigiul de care se bucura în rindul acestora; 3. ecourile pe care le-a stârnit în rindul intelectualilor și al oficialităților din Budapesta apariția volumului *Insemnarea a călătoriei mele*; 4. dovada certă că Dinicu Golescu, bun cunoscător al inițiativelor literare și culturale ale românilor din capitala Ungariei, se afla sub influența urmașilor Școlii Ardelene. El este deci primul scriitor din Țara Românească care dovedește că ideologia acesteia interesa nu numai pe transilvănenii ci și pe muntenii sau moldovenii. Nu își pot propune să elucidez aici toate aspectele pe care le ridică întrebarea referitoare la apariția — într-un singur an — a celor trei volume golesciene. Mă voi opri doar asupra cititorului din documentele inedite descoperite de mine în marea arhivă budapestană, deoarece ele aruncă noi lumini asupra personalității și operei lui Dinicu Golescu.

Care sint, așadar, motivele care m-au determinat să pun la îndoială apariția cărților sale în același an 1826 și să întreprind noi cercetări de arhivă în această direcție? E vorba de o contradicție cronologică și o similitudine onomastică. Toate cele trei cărți ale lui Dinicu Golescu apărute la Buda au fost aprobate de „George Petrovici, Librorum Censor”, prin-

cipalul cenzor al cărților (românești) editate în Tipografia Regală a Universității Ungare. Ordinea vizelor sale este următoarea: 18 mai 1826 pentru *Adunarea de pilde* —, 2 septembrie 1826 pentru *Insemnarea a călătoriei mele*, iar 12 ianuarie 1827 pentru *Adunare de tractaturi*, deși pe coperta ei exterioară apare anul 1826!

Cine este acest George Petrovici cu care, fără îndoială, Dinicu Golescu a tratat editarea rapidă a manuscriselor sale? Dacă dăm crezare celor afirmate de Andrei Veress, el a fost prieten foarte bun cu Dimitrie Țichindeal. Acestuia i-ar fi dat viza de tipar pentru lucrarea *Filosoficești și politicești prin fabule moralnice învățături*, apariție care, datorită aluziilor la posibila unitate națională a românilor, este interzisă imediat după apariție, dar de altcineva decit de „George Petrovici, cenzorul cărților” care îi admise tipărirea („Admittitum ad typum per Georgium Petrovicum, m.p. Librorum Censorem”). Aceasta se întâmplă în anul 1814 când Petrovici era coleg de corectură și cenzură cu Petru Maior. După această dată Petrovici ajunge inspector al școlilor române din Buda, cu care prilej îl întâlnește pe Constantin Diaconovici-Loga despre care face afirmații tranșante: „Domnul Diaconovici este un profesor atît de cult, sistematic și devotat funcției sale și face totul aproape fără a primi bani”. Ca cenzor al Tipografiei Regale a Universității Ungare îl regăsim în 1822 cînd, la 11 martie 1822, își pune semnătura („Impriator Georgius Petrovics, m.p. Librorum Censor”) pe cartea *Gramatica românească*, a „profesorului atît de cult”, C. Diaconovici-Loga. Serviciile sale de pînă aici ni-l fac, așadar, simpatic și, oricum, amestecat favorabil în editarea unor cărți importante pentru afirmarea ideii de conștiință și cultură românească. Tot el este acela care acordă atenție și unor cărți și calendare scoase de Zaharia Carcalechi. Prin ce anume intră George Petrovici în contact direct cu Dinicu Golescu?

Se știe că, pe lângă pasiunea devenită obsesie pentru organizarea învățămîntului în Țara Românească și a înmulțirii numărului de traduceri, se pare sub influența nenumăratelor traduceri scoase de românii din Transilvania și Banat, Dinicu Golescu o avea și pe aceea a organizării de societăți culturale, obștești și politice. Înființase la Brașov, în 1822, o societate literară și artistică despre a cărei existență avem mărturia contemporană — recent descoperită — a pictorului Carol Wallstein, viitorul profesor de desen de la Sf. Sava; o reinființează la București în 1827 pregătită fiind — afirmă Gh. Barițiu — de a schimba radical starea de lucruri din țară, printr-un „regulament sau constituția restauratoare și totodată reformatoare de drepturile prințipatelor ro-

mâne și de administrația din lăuntru, încît anii 1828-1829 aflară lucrul pregătît pe de-a-tregul”. Între aceste două societăți, vizitînd Budapesta, marele călător, face cunoștință cu o societate de femei române, despre care însă nu dă nici o informație în *Insemnarea a călătoriei mele* deoarece — aflăm din altă sursă — îi rezervase o „cärtică” aparte. Ne vorbește în schimb despre una similară de la Viena: „Adunarea de cocoane adevărat vrednice de laudă, cari să chibzuiesc și pun în lucrare orice vor socoti că poate fi spre folosul obștii. Lucru ce pe la noi, bărbății nici în vis nu-l văd, în alte părți muierile îl săvîrșesc”. Că prima „adunare de cocoane” de la Budapesta l-a atras în mod deosebit aflăm de la Ion Heliade Rădulescu. Scriind în „Curierul Românesc” din 1830 despre realizările lui Dinicu Golescu și despre proiectele sale în viitor, directorul revistei afirmă că marele boier „are încă gata a da la lumină un regulament al unei societăți de dame făcătoare de bine din Pesta”. Dar moartea sa fulgerătoare, întîmplată în toamna aceluiași an, a împiedicat apariția acestui „regulament al unei societăți de dame făcătoare de bine” care ar fi putut să ne dea mai multe detalii despre viziunea organizatorică și reformatoare a lui Dinicu Golescu, în general și despre cealaltă obsesie constructivă a sa: a „regulamentelor” care trebuie să precedă o acțiune reformatoare. Investigațiile noastre în această direcție au găsit însă originalul regulamentului *Societății de femei române de la Budapesta*. El este tipărit în limba germană, de către dascălul Naum Petrovici, probabil și inițiatorul și susținătorul teoretic al acestei organizații sociale și culturale românești din capitala Ungariei, dacă nu cumva „societatea” este una și aceeași cu cea înființată de C. Diaconovici-Loga cu cîțiva ani mai înainte (1812), dar de la care nu a rămas nici un regulament tipărit. Titlul exact al regulamentului cunoscut de Dinicu Golescu înainte de redactarea *Insemnării*, desigur, în vederea întăririi Societății literare de la 1827—1828, este: „Neujarhs-Geschent den Herren und Frauen / Bürgern und Bürgerin / Walachischer Nation / zu Pesth, am Abend des 31-ten Dezember 1819 dargebracht vom Petrowitsch, K.P.-r / Ofen / gedruckt mit tönigl. ung. Universitätschristen, Buda 1819”. („Cadou de Anul Nou domnilor și doamnălor, cetățeni și cetățene ai națiunii române din Pesta în seara zilei de 31 Decembrie 1819, adus de Petrovici C.[asier] p.[erceptor] tipărit în Crăiasca tipografie a Universității ungare”). El este compus din versuri ocazionale de Anul Nou dedicate împăratului și lui Uroș Nestorovici, directorul școlilor din Ungaria, și din regulamentul propriuzis al societății. Pe lista de membri ai acesteia întîlnim numele Anastasiei Petrovici,

soția cenzorului George Petrovici, „edito-
rul” lui Dinicu Golescu, și al altor femei
ca: Elena Grabrovski, rudă cu Anastasie
Grabrovski, marele negustor și mecena al
românilor din Budapesta, Chatharina Gri-
ca, Pelaghia Papacosta, Iuliana Pomata,
Sofia Arghir, Pelaghia Manno, Johana
Teodorovici, probabil soția parohului Ioan
Teodorovici, coautor al *Lexiconului de la
Buda*, traducător ș.a.

Unul din obiectivele societății care l-a
entuziasmat pe Dinicu Golescu avea în
vedere contribuția femeilor române la pro-
pășirea școlilor românești din Ungaria,
și, implicit, la editarea și difuzarea de
manuale și cărți în limba română. Regu-
lamentul „societății de dame” a fost o
cale sigură de apropiere între Golescu și
cei care purtau numele de Petrovici.

DOCUMENTELE descoperite în
Arhiva Națională Maghiară
din Budapesta vin să con-
firme această ipoteză a
noastră referitoare la modul
în care au pătruns principiile
Școlii Ardelene în Țara Românească prin
intermediul lui Dinicu Golescu și al căr-
ților sale. Spunem că apariția *Insemnării
călătoriei mele* este anunțată în prefața
la *Adunare de pilde...* (titlul amintește de
cel al lui D. Țichindeal), carte care este
aprobată de George Petrovici pentru tipar
la 18 mai 1826 (iar *Insemnarea...* la
2 septembrie 1826), ceea ce înseamnă că
la această dată jurnalul de călă-
torie al lui Dinicu Golescu era în
cea mai mare parte scris.

Ce ne spun însă documentele din ar-
hiva din Budapesta, după 150 de ani de
la apariția volumului *Insemnarea a călă-
toriei mele*? Mai întîi faptul că acesta
a fost editat, în mod cert, în prima jumă-
tate a anului 1827 — deci se implinise
acum 150 de ani — și că a făcut senza-
ție în cercurile oficiale și intelectuale din
Budapesta încă de la apariția sa pe piață,
de unde deducem rolul pe care l-a jucat
George Petrovici în tipărirea, nu lipsită de
incidente, a acestui volum. Mai înainte
însă de a reproduce documentele de ar-
hivă, este cazul să arătăm că în ciuda
altelei provocate în cadrul cenzurii ou-
tro-ungare, și nu numai aici, de editarea
Insemnării, întîiul ecol al acestora în
conștiința cititorilor îl înregistrăm în Tran-
silvania. La 1 octombrie 1827, deci la cî-
teva luni de la ieșirea cărții de sub tipar,
dr. Vasile Popp scrie în prefața la *Psalti-
rea în versuri* a lui Ion Pralea, tipărită la
Brașov: „Multe bune și folositoare pen-
tru cultura neamului și economia cimpu-
lui au văzut și însemnat în călătoria sa
prin Europa Dumnealui Constantin Rado-
vici din Golești; care de le va pune în
lucrare atîta cît poate un om privat, mare
folos va aduce patriei. Vezi Călătoria lui,
Typ. în Buda 1826 și Adunarea pildelor
filosoficești de același tot la Buda 1826”.
Se pare că la 1 octombrie 1827, nici Va-
sile Popp, care întreținea relații strînse cu
cărturarilor români din Budapesta, nu bă-
nuia purgatoriul prin care trecuse — sau
avea să treacă — volumul lui Golescu
pentru a ajunge pînă în Transilvania și
Țara Românească. El era un privilegiat că
avea un astfel de volum în mină.

Dar iată ce ne spune documentul din
18 decembrie 1827 — să se observe dife-
rența față de data lecturii lui Vasile
Popp — trimis de Consiliul Locotenențial
Ungar din Buda Cancelariei Imperiale de
la Viena:

„Sanctisimă maiestate cezaro-crăiască
și apostolică, domn și stăpîne prea mi-
lostiv.

Oficiul gremial de revizuire a cărților
înantind două exemplare, din cărțile
publicate în semestrul I în tipografia ce-
zaro-crăiască dă cu umilință următoarele
lămuriri:

Cărțile rămase nu se fac vinovate de
nici o observație, în afară de cärtică
românească de sub nr. 30, care descrie
călătoria autorului Golescu (Golescu,
n.n.) relatînd la p. 162, cum reiese din
rîndurile 12—14, trista întîmplare petre-
cută cu comitele Belesnay, întîmplare
care mai bine ar fi dată uitării decit să
fie memorată prin cărți tipărite.

Acest consiliu nu poate să aprobe cele
de mai sus, dar cum cenzorul, care și-a
dat avizul de tipar, a decedat între timp,
și nu mai poate fi tras la răspundere,
nu se găsește altă soluție decit în cazul
retipării acelei opere să se omită para-
graful menționat, iar exemplarelor care
se mai găsesc în comerț să li se inter-
zică vînzarea. Revizoratul atrage atenția
oficiului să acționeze cu toată băgărea
de seamă la cenzurarea lucrărilor româ-
nești.

GOLESCU

Cu cuvenita recunoștință a Consiliului Locotenentului regal, Buda la 18 decembrie 1827". (s.n.).

Textul este urmat de o „rezoluție” prudentă :

„Cite un exemplar din cărțile imprimate în tipografia regală din perioada menționată potrivit înaltei ordine se va înainta Majestății Voastre prea sacre, iar propunerea de retipărire și scoatere din comerț a descrierii în limba română a călătoriei lui Goleșcu va trebui să obțină o aprobare”. (s.n.).

Așadar, nici nu începuse bine difuzarea operei lui Dinicu Goleșcu, și Consiliul Locotenentului Ungar propune interzicerea cărții. Cu alte cuvinte, el face o operație pe care — din motive lesne de înțeles — nu a făcut-o George Petrovici, însuși, lăsând să treacă, la fel ca și în alte ocazii, manuscrise românești nu tocmai inofensive pentru „ordinea” imperiului.

Pasajul incriminat din Insemnare a călătoriei mele este relatat de autor ca un oarecare fapt divers, departe de tonul critic folosit în comentarea exploatarea de pe moșiile din Țara Românească : „Aicea este — scrie Dinicu Goleșcu — moșia grafului Kastel Beleznai, pe care l-au omorât fiul său trăgând de două ori cu pușca în taică-său, cu cuvânt că să purta cu răutate către supușii lui. Și dumnealui ca un om ce nu-i lipsia nici un dar, au hotărât să îndrepteze pe taică-său, omorându-l; pe carele prinzindu-l stăpînirea, l-au ridicat la închisoare, de unde scăpând, nu au fugit într-alte părți, ci s-au dus iar la acea moșie unde au omorât pe taică-său, de unde iarăș prinzindu-l și judecându-l, au hotărât pravila de moarte, și așa la Pesta în vileagul obștii i-au tăiat capul”. E drept, însă, că Dinicu Goleșcu invită la altfel de „îndreptări” ale realităților din Țara Românească, decât cele în felul cărților Beleznai; calea propusă de el este calea reformelor, a culturalizării maselor, a regulamentelor, societăților de binefacere etc. tributare într-o anumită măsură spiritului iluminist.

DAR în primele luni ale anului 1827, cînd se tipărea Insemnare a călătoriei mele, Oficiul gremial pentru revizuirea cărților aflat în incinta „crăieștii tipografii” era preocupat de altceva decît de cenzurarea cărții respective. Într-adevăr, George Petrovici moare în februarie 1827, la nici o lună de zile după ce dăduse bunul de tipar — la 12 ianuarie 1827 — Adunării de tractatură. „Oficiul gremial” căuta un înlocuitor de încredere al decedatului, care, citim într-un document din 24 martie 1827, semnat de cenzorul Antonius

Naghy, ne comunică detaliat : „Oficiul gremial pentru revizuirea cărților cu adîncă supunere apreciază că pe Petru, zis Maior, revizorul românilor catolici de rit oriental, împlinindu-i-se de multă vreme sorocul, l-a suplinît pînă la săvîrșirea sa George Petrovici, pe atunci încă în viață, care era revizor de rit ortodox”. Amănuntul este important din două motive : pe de o parte el ne arată că George Petrovici era de origine română, sau macedo-română, ceea ce explică dintr-odată sentimentele sale pentru cărturarii români din Ungaria, Transilvania și Țara Românească. Pe de altă parte, afirmația lui Andrei Veress cu privire la faptul că el ar fi făcut să apară pildele „subversive” ale lui D. Țichindeal, nu se susține. George Petrovici nu putea fi cenzor la 1814, ci la 1821 cînd îl înlocuiește pe Petru Maior, sub a cărui îndrumare, desigur, se formase. Cel despre care vorbește cunoscutul exeget maghiar este Nicolae Petrovici, inspector al școlilor românești din Buda, despre care celălalt Petrovici, Naum, (relația de rudenie dintre acești Petrovici nu este încă limpezită), în prefața la cartea sa Pedagogie și metodică din 1818, are numai cuvinte de laudă : „Rog, întru altele, pre mi-lostivul Dumnezeu, ca să se indure cu mila sa cea bogată a te dăru cu anii lui Nestor, să-i petreci sănătos și întru destulare în sinul familiei, spre folosul comun și spre mîngîierea mea, precum și spre ajutarea celorlalți, care asudă scriind pentru luminarea neamului, una poftind, ca și mult doritul fiu al d-tale Georgie, care de astă dată, pentru luminarea și procopsirea lui, se află în Viena custindu-l Dumnezeu îndelungat, să urmeze virtuosoasele fapte a d-tale”. Este clar deci, că dacă Nicolae Petrovici a înlesnit apariția cărții lui Țichindeal, cuprinzătoare de „idei revoltătoare și principii primejdioase pentru liniștea publică”, fiul său, George Petrovici, îl va urma întocmai, înlesnind apariția în 1827 a cărții lui Dinicu Goleșcu. Cu un singur adaus : că ideile călătorului nostru nu erau primejdioase pentru imperiu, ale cărui oraș și administrații le apreciază, ci pentru fanariotismul care mai domnea în Țara Românească. Așa se explică de ce Goleșcu a evitat cenzura din Țara Românească și a preferat-o pe cea din Ungaria.

Ce ne mai spun însă documentele referitoare la „cazul Goleșcu”? La adresa produsă mai sus, pe un ton mai puțin tranșant decît al celor din Consiliul Locotenentului Ungar, Cancelaria aulică de la Viena răspunde :

„Cu bunăvoință trebuie să declare că Preainălțata sa Majestate Imperială a acceptat operele prezentate ei, imprimate prin grija tipografiei Universității din Pesta în decursul primului semestru

al anului 1827 și că refuze, totuși, cu plăcere propunerea referitoare la cartica românească, în care se amintește trista întimplare ce s-a iscat între conții Beleznai și găsește de cuviință că este înțelept ca, în cazul reimprimării opusculului, mai întii să fie înlăturată comen-tarea amănunțită a acestei isprăvi, dar să nu fie îndepărtate din comerțul de carte exemplarele existente pînă acum.

Prin urmare, se aduce la cunoștința acestui Înalt Consiliu locotenentului ungar preainalta rezoluție regală față de sugestia abia făcută acolo și confirmată aceluiași consiliu la 18 decembrie a.p. cu adresa nr. 33115, la acțiunea cenzorilor de reluare a lucrării; cele de mai sus se întimează pentru cunoaștere și respectare. Dată la Viena, în ziua de 4 aprilie 1828.

Conte Adamus Revitzky m.p.
Adamus Kelez m.p.

Pentru binevoitoare etc. imputernicire
Nicolous Rajner m.p.

„Prea înalta rezoluție regală” temperază, așadar, zelul cenzorilor rămași să suplinească locul vacant lăsat de George Petrovici. În funcție de decizia venită de la Viena, cartea lui Goleșcu este, probabil, lăsată în librării, deși după cum rezultă din actul de mai sus nu este exclusă nici posibilitatea existenței unei ediții revizuite, fără pasajul incriminat.

Odiseea cărții lui Goleșcu nu se oprește însă aici.

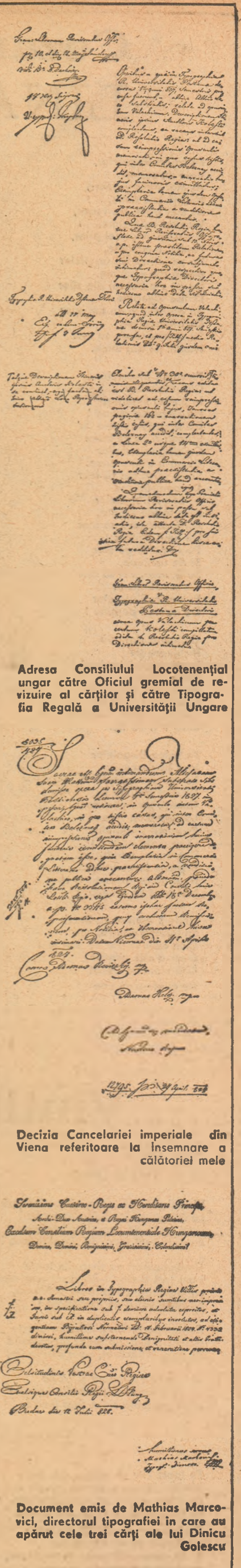
În funcție de adresa și rezoluția regală expediată din Viena — iată-l din nou pe Dinicu Goleșcu într-un circuit european, de astă dată al „hirtiilor” — începe o mișcare birocratică care emite noi reguli pentru procesul de editare al cărților românești. Cazul lui Dinicu Goleșcu a fost doar un pretext. Este semnificativă adresa — redată în facsimil — trimisă Consiliului Locotenentului Ungar de către directorul tipografiei regale universitare ungare din Buda, Mathias Marcovici, care promite respectarea „patentei” din 1804, cunoscută, de altfel, foarte bine de Gh. Șincai sau de Petru Maior. Totuși, în ceea ce privește cartea lui Dinicu Goleșcu, asprimită arătate la început de Oficiul gremial de revizuire a cărților (românești) și Consiliul Locotenentului se atenuază, pentru ca în adresa acestuia din urmă, la trecerea unui an de la apariția cărții, să se ajungă la următorul epilog :

„În raportul asupra opusculului valah — care figurează printre operele executate în tipografia Universității regale din Pesta în decursul primului semestru al anului 1827 — și prin intermediul referatului înaltului Consiliu regal locotenentului ungar din 9 iulie al aceluiași an... în legătură cu lista de cărți care la nr. 30 conține Descrierea călătoriei mele a autorului Kolesti (sic!) s-a făcut cunoscută această prea înaltă rezoluție regală : că, fără îndoială, în cazul reimprimării acestui opuscul... la pag. 162, comentarea amănunțită a acelei nenorociri, care s-a întimplat între conții Beleznai — cele cuprinse de la rîndul 12 pînă la al 14-lea să fie înlăturate, dar, cu toate acestea, exemplarele aceluiași opuscul, existente pînă acum în comerțul de carte, să nu fie îndepărtate din vînzarea publică” (1828) (s.n.).

Repetarea fidelă a indicațiilor „prea înalte” era o garanție a executării lor întocmai.

DUPĂ cum se vede, documentele de la Budapesta ne permit clarificarea unor varii aspecte legate de itinerarul tipografic și spiritual al primei noastre cărți de proză modernă. Dincolo însă de acestea ne apare mult îmbogățită imaginea cărturarilor români de pe colina „tipografică” a Budapestei, ținînd aprinsă flacăra „Școlii Ardelene” și după dispariția corifeilor ei : Samuel Micu Clain, Petru Maior și Gheorghe Șincai. De asemenea și strădanile reformatorului din Golești, boier luminat și patriot, care, în toate manifestările sale, folosind deopotrivă calea literii tipărite, a modalităților de diverse tipuri, ori a relațiilor interumane, încerca promovarea unei unități spirituale românești : „mă bucur nădăjduind că negreșit va veni vreme într-o care patrie mea, nu zic, în puțini ani, să se sămănuască întocmai cu orașele cele mari ce am văzut ci măcar pasul cel dintii să se facă, ce aduce toate noarodele spre fericire, carele pas este unul și numai, unirea spre folosul obștii, ce de multe ori am cuvîntat”.

M. N. Rusu

Adresa Consiliului Locotenentului ungar către Oficiul gremial de revizuire a cărților și către Tipografia Regală a Universității Ungare

Decizia Cancelariei imperiale din Viena referitoare la Insemnare a călătoriei mele

Severinus Cusim - Regis ac Hungarorum Princeps
Archid. Dux Austriae et Regis Hungariae Princeps
Cancellarius Universitatis Regiae Locotenentialis Hungaricae
Dimitrius, Antonius, Augustinus, Franciscus, Celestinus

Libros in Typographia Regiae Universitatis
p. 162. de cuius re, supra, in huiusmodi rescripto
est in speciatione sub f. dicitur adhibita expressio, et
fuit ad id in duplicata exemplaribus inserta, ad quod
quidem Regium Universitatis ad 18. Decembris 1827. et 1828
datis, humiliter supplicamus, ut in huiusmodi rescripto
dicitur, profunde cum adhibita, et serventur per nos.

Universitatis Regiae Cuius Princeps
Cancellarius Antonius Regis Princeps
Prestes de 11. Febr. 1828.

Antonius Cuius Princeps
Cancellarius Antonius Regis Princeps
1828.

Document emis de Mathias Marcovici, directorul tipografiei în care au apărut cele trei cărți ale lui Dinicu Goleșcu

Clădirea „Crăieștii tipografii a Universității ungare” din Buda

Cezar Ivănescu

LÎNA DE AUR

Din albeața trupului
Și din feciorime,
Indumnezeiului,
Doar ce ne-amintim e :
Al sfintelii cuvios
Miros ne mai vine,
Carnea noastră cu prinos
De lumină-n sine -
Același miros de brad
Vecinic îți rămii
Amnios de în curat
De mosc și țâmbii l

Sfint odor di femina
Ambră prea avară,
Cred azi că miroasă-așa
Sufletul, Fecioară l
Sufletul ce se-nvoi
Singur să pogoară,
Sufletul ce-i nevoi-
Voitor să moară l
Carnea ta ca Soarele,
Trup fără de păcate
Ca perla din ranele-i
În lumie scoate
Suflet cu miroasele
De eternitate,
Ca în Tronuri, sfintele
De trup dezbrăcate l

Ca un nufăr dezvelit
De o neagră barcă,
Azi și-i sufletul lovit
Blinda mea exarcă l

Nu înfloare, molimă,
Carnea rea, ca spinzul,
Cind de frigul bolii mă
Mă omoară plinsul,

Domnul Neintoarcerii
Mă rog către dinsul,
Morții celei Mașterii
Nu-mi supuie stinsul

Sufletul meu călător
Neindeajunsul,
Pe valea Birgaelor
Să mi-l ducă dinsul,
În cel loc întregitor
Care-am stat intrinsul.
Ca-n pintecul iepelor
Lebăda și minzul,
Unde-am stat numai visați
Hrăniți cu aromă
De nimenea judecați
Și-n gropniță zacu l
Singe preainvăpăiat
Tu ca serafimii
Hrană cit am vrut ne-ai dat
În gura inimii

Precit ne-am mai încarnat
În boltirea-ți, domă,
Am văzut - cum v-ați stricat
Gomorra, Sodomă

Am văzut și ce azi-mi
Bate, aspru, vintul,
Umbră fără de reazim
Umbră ca mormintul

Singe neinveninat
Spirit viu și somă
Ne-ai hrănit cu-adevărat
Pintece-pleromă l

Pe valea Birgaelor,
Vale nu șesime,
Aș mai trece călător,
Nu mă știe nime,
Aș mai trece, nu-i ușor,
Vremea cu greime,
Îmi tot pune, miel prior,
Piedici o mulțime,
Ba mi-s firav de-un picior
Boală din vechime
De pe cind căzui din zbor
Dintre ingerime,
Ba pornesc și nu am spor
De intunecime,
Se-noptează de cu zori
Numai pentru mine.

Pe valea Birgaelor
Cită albiciune
În pielea muerilor
Nu se poate spune l
Ca zăpada carnea lor
Strinsă-n haine bune
Ca vlagă ceriurilor
Cursă-n trup anume.
Soră, soră, am să mor
De amărăciune
Pe valea Birgaelor
Ziua fără-de-ajun e,
Soră, soră, am să mor
De amărăciune,
Pe valea Birgaelor
Și de uriciune,
Soră, soră, am să mor
Cu repeziune,
Pe valea Birgaelor
De nu mi-i depune l

Cu inima slobodă
Închinare ție
Toată-n albă horbotă,
Marie, Marie,
Raza celui orb o dă,
Luminează-mi mie,
Clopot, clopot, clopotă
Cind o fi să fie.

Pe valea Birgaelor
Iară să descindu
La vremea colindelor
Să aud colindu l
Cum tu lacrimezi ușor
Luminind ca steaua l
Pe valea Birgaelor
O să cadă neaua l
Și-o smeri muntarița
Fruntea cu carvuncul
M-oi ținea în preajma ta-n
Necuvint ca pruncul l

Unde-s dealuri cu livezi
Se întinde ghiță,
Cum cunoști dar nu mai vezi
Dintr-o altă viață l
Cită vreme a trecut
De cind eu cu tine

În livezi ne-am așternut,
Marie, Marie l

Pe valea Birgaelor
Vale nu șesime,
Aș mai trece călător
Numai eu cu tine l

În cea vale, în cel loc
Codrul cu frunzime
Nu pierde din timp de loc,
Nu se trece nime l

Cum și noi și cum și noi
Sufletul ne-am ține
Să rămînem amindoi
Tineri, eu cu tine l

Cu ce apă ne-am spăla
Sufletul și fața,
Tu, muntariță băla-
Hrana și povața l
Cum hrănești copilele
(Carne hitioană)
Preahrănace zilele
Ne-ar fi numai hrană l
Unde-i apa viilor ?
O știi cerbii-n goană ?
Și ochii copiilor
Deschiși ca o rană ?
Trupul nostru ca lumea
Și-ar afla mereul,
Unde-i apa ce ne spa-
Spală-n noi tot greul ?

Marie de pe Birga-
Trebuie să fie
Cum îți este lacrima
Apa-aceea vie l

De valea Birgaelor
Cum m-am depărtatu ?
Dreaptă ești ca un Drum Sfint
Și miroși ca bradu l
Ard în febră, -n febră ard
Și-n gropniță zacu
Trupul tău mi-a luminat,
Drumul meu și leacul

Pe valea Birgaelor
Dintre omenime,
Ne-aleserăm soțior
Numai eu cu tine l
Cind mă uit și te priveșc,
Ești crescută bine
Ca toți cei care primesc
Vreme cit pot ține
- Ard în febră, -n febră ard
Și-n gropniță zacu, -
Albă inimă de brad
Trupul tău, sireacul,
De-acu s-o demăsura
Fiindcă nu mai vine
Decit doar cu măsura
Vreme către tine,
Pină cind nu și-o mai da
Zile, nime, nime

Te-i topi în preajma mea
Ceară de albine l

Trupul tău frăține scump
Singur nu se ține
Chiar de-aș pune un hulump
Țărîna pe tine
Nemafiind zilele-l
Carne-n străvezime,
Sufletul tău alta ce-i ?
Nu-i mingiie nime l

Că de mult pe cind zăceam
Eu în patul morții,
Nici mincam, nici nu vorbeam
Dat la viermii toții,
Tu m-ai scos dintru mormint,
M-ai scos din sicriul,
De tot nu credeam că sint
Iară, eu, cel viu,
Tu ca să mă faci să cred
Că nu ești vreo știmă,
Ți-ai plecat preasfintul piept
Alb ca o azimă,
Și-ncet mina mi-ai luat
- Mortule, te-alină l
Și mina mi-ai rezemat
De a ta inimă l
Și-am știut că-am înviat
Cu trupul, cu totul l
Unde să-ți găseșc azi leac,
Unde să te portu ?

Cind pe unde-ntreb află
Că numai în tine
Leacul ține cit veaca,
Marie, Marie l
Că pe unde-ntreb află
Țirindu-mi genunchii
Că n-a mai rămas veaca
Nici cit duci în unghii l
S-or stringe-n de dinsele
Valea și șesimea
Cum își stringe pinzele
De la riu mulțimea
De neveste și fătucl
Care-au lucrat bine, -
Din tot singele de-atunci
Va fi doar albime l

Cind nu s-o mai da de loc
Din vreme cestora,
Ne-om topi ca de cel foc
Sodoma, Gomorra

Atunci toți ne-om depărta
Deși nici aproape
Nici departe, n-om vedea
Nici pămînt, nici ape,
Atunci toți ne-om depărta
Deși nici aproape
Nici departe, ne-om spăla
De pe-ale lui pleoape
De pe pleoapele-acelui
Care-adînc în somnul
Toată vlagă ceriului
Stringe l El e Domnul,

Vintilă Ornaru

Eu știu
ce-i fericirea...

Visului scris pe steaguri de Comună,
contemporan cu simțurile toate
i-am fost cind conștiințe sugrumate
erau, în evul meu, de ciurma brună l

Contemporan cu simțurile toate
i-am fost și cind l-am auzit cum sună
ca împlinire-n Patria-mi străbună,
nestinsă vatră de umanitate l

Contemporan doar clipelor aceste
dac-aș fi fost, un drept tot aș avea
să strig, inflăcărât, ca-n manifeste,

că știu ce-i fericirea și că ea
nu-i pasărea măiastră din poveste
ci-i o prezență vie-n țara mea l

Ostaș valah...

Valahul își tocmea zaplaz la stînd
cind trimbița domnească a sunat.
Era un semn că vodă-l vrea soldat,
că-n țară-i iar izbeliște păgînă.

Și-a tras pe umeri un cojoc țărnat
- armura lui de caval, bătrînă -
și cu o ruginită coasă-n mină
de vale, spre domnie, s-a lăsat.

Și s-a purtat în luptă ca viteazul :
a tot cosit vrăjmași cum se cuvine
și după ce și-a șters de praf obrazul

de-acolo, de din vale de Rovine
s-a-ntors grăbit, acasă, să-și termine
ca un artist desăvirșit zaplazul.

Din vina ta

Nimic nu e al tău, nu-ți aparține,
nimic din tot ce sperii și ce lucrezi ;
E-o vină-a altcuiva în tot ce crezi
că-i vina ta, pornită-adînc din tine l

Din vina ta sanctific ochii verzi
și-n tirg mă fac adesea de rușine,
din vina ta mă simt și rău și bine
și string în amintiri, nebun, dovezi l

Aș vrea să imi găseșc și eu o vină,
o vină-ngrozitoare dar a mea,
să mi-o fac sclavă-n umbra ta regină,

ca un regret în drumul tău să stea...
Dar nu mă lași ; umană și blajină
ți-arunci pe umeri vina cea mai grea l

Pecete domnească...

Pe toate cite se-nălțau sub soare
Măritul Ștefan așternea pecete :
cu sabia semna pe frunți proclele,
cu ochi albastru tihna din hotare.

Și cind era prea biruit de sete :
cu buzele pecetluia pahare...
Și cu genunchii locuri de-nchinare,
cu dulce grai iubirile secrete...

Dar mai presus de toate
Domnul puse
pecetea lui pe dragostea de țară.
A luat-o-ntregă din vechimi apuse

În semn de griu, de miere
și secară
și-a așternut-o șieși pe obraz
neștearsă să rămînă-n noi și azi.

Cuvintele...

Cuvintele au Patrie stejarul,
cimpii cu griu și virfuri evereste
și rădăcini perene în poveste ;
un Făt Frumos le-a scris abecedarul l

Cuvintele au înfruntat tempeste,
prin besne ne-au fost iasca și amnarul
și între noi și-au revărsat cotnarul
ca via din moșiile agreste.

Cuvintele sint timbrul sec al gîntel
și ne-au unit 'nainte de unire...
Sint singele de veacuri ai prea sfintei

Idei de neam viteaz în omenire.
Din clipa Mioriței și-a colindei
ne duc prin Eminescu-n nemurire.

MANUC BEI și CONTELE CAPODISTRIA

Manuc Bei

PE PRIMUL personaj îl cunoaștem doar ca proprietar al hanului din fața Curții Vechi, han transformat mai de mult și pină de curind în hotel Dacia, iar în zilele noastre, restaurant, așa cum fusese în zorii secolului trecut. Cine a fost misteriosul bei, adică principe al imperiului otoman, ne spune cercetătorul Ștefan Ionescu, în pasionanta sa carte de biografie științifică, dar care se citește ca un roman, pe nerăsuflăte: **Manuc bei zaraf și diplomat la începutul secolului al XIX-lea**. Editura Dacia, Cluj-Napoca 1976, in-16°, 208 pag. (cu ilustrații hors-texte, printre care reproducerea după un splendid portret în ulei, al lui Manuc bei, și două o fotografii din 1928, a caselor lui din București, Calea Moșilor 132, colț cu str. Paleologu).

Celălalt este exclusiv cunoscut istoricilor ca adjunct al ministrului de externe al Rusiei și președinte de republică al Greciei, ca ales, în 1827, asasinat în 1831. Înainte de a prezenta două documente inedite, care luminează atât raporturile dintre cei doi bărbați, cit și situația lui Manuc, în preajma morții lui, să vedem cine a fost personajul-erou al recente monografii. Născut în 1769, la Ruscuc, Manuc era fiul negustorului armean Mardiros Mirzaean, originar din satul Capri, în regiunea muntelui Ararat, și al Mamilei, fiica bogatului Hamum Oglu. Crescut și școlit la Ruscuc, trimis apoi în Moldova, la niște rude sau cunoscuți ai familiei, învăță româna, se căsătorii la Ruscuc „în 1786, cu fiica unui armean bogat”, se recăsătorii, după moartea acesteia, iar după decesul tatălui său, îl preluă „conducerea tuturor afacerilor”, adică zărafia, condiția orientală a bancheșilor și cămătarilor. Înviind bine la Ruscuc afacerile pe lângă aianul (administratorul) Ruscucului, Terseneq Oglu, al cărui vistier și sfetnic întim ajunsese, Manuc s-ar fi ilustrat întâi în organizarea administrativă a orașului și regiunii și s-a îmbogățit din „monopolul vinzării mățăsi, lînii, bumbacului, tutunului, mîrodeniilor și cerii”. În 1803, „il găsim” (cum spun, urmărind etapele de viață ale personajelor, istoricii noștri) în Țara Românească, numit serdar, iar peste un an, paharnic, pentru că finanțase vistieria țării și pe aceea a domnitorului Constantin Ipsilanti. Era, în acel moment, „unul din cel mai mari negustori și zarafi din Peninsula Balcanică”. După zvonurile care circulau încă din timpul vieții lui,

dar care s-au transformat după moartea sa în veritabilă, dar nu și veridică, legendă, ar fi uimit Parisul, unde nu fusese niciodată, prin munificența sa. Cînd a fost înălțat la rangul de paharnic, hanul era ridicat, iar proprietarul lui cumpăra terenuri, moșii, vii, păduri și munți, investind o bună parte din averea sa în Țara Românească. După uciderea lui Terseneq Oglu, Manuc se împrieteni cu puternicul pașă turc Mustafa Bairactarul, care avea să fie vizir atotputernic și asasinat, la rîndul lui, pentru excese de mină forte, în urma răscoalei ienicerilor. Era în timpul războiului ruso-turc, cînd Manuc își descoperă nebănuite calități de diplomat, navigînd în două luni, ca informator al ambelor părți și ca aprovizionator al armatelor turcești, fapt care-l atrage, în septembrie 1808, numirea sa, de către sultan, ca domnitor al Moldovei. Nu era o simplă numire onorifică, așa cum înțeprtează Ștefan Ionescu, ci o reală recompensă, însă în acel moment pur platonice, deoarece Moldova era ocupată de armata țaristă. În urma asasinării lui Mustafa, care n-ar fi ținut seama, după biografii armeni ai lui Manuc, de înțeleptele sfaturi moderatoare ale acestuia, el trecu în Țara Românească, iar cînd Gheorghe Caragea ajunsese domnitor, simțindu-și viața amenințată, se refugie singur la Brașov, ceru înția cetățenia austriacă, apoi trecu în Rusia, obținut cetățenia rusească, titlul de consilier imperial (după ce fusese dragoman al Turciei!), se stabilii la Hincești, în Basarabia, și plănui, cu concursul firește, al sfetnicilor țarului Alexandru I, să obțină, de la acesta, construirea, în fața Galaților, a unui mare oraș, Alexandropol, în cinstea învingătorului lui Napoleon.

Pentru că am scris acest nume mare, mă voi încumeta a observa întâi că Manuc se născuse în același an cu genialul corsican și că, prin vastitatea proiectelor lui și energia care-l condusesse pașii, se putea considera un „napoleonid”, așa cum au fost numiți emulii bărbatușii care întorsesse lumea pe dos și reeditase, în felul său, glorioasa aventură a lui Alexandru Machedon.

CA SA revin însă la cartea lui Ștefan Ionescu, voi observa că într-un loc se menționează obligația ce si-o lua Manuc, în cazul că i s-ar fi aprobat grandiosul proiect urbanistic, de a da „20 000 de lei pentru vamă și carantină” și de a plăti „timp de 5 ani salariile tuturor funcționarilor”. Rețineți, vă rog, cuvîntul **vamă**. În prima din cele două scrisori ale căror copii însumi le-am făcut după originalele, aflate atunci în posesie particulară și oferite unei instituții, pe această chestiune, a vămii de la Reni, solicitată de Manuc, se axează corespondența.

Iată conținutul originalelor franceze, în tălmăcirea noastră:

I

„Domnule,

Scrisoarea d-voastră de la 18 ianuarie mi-a făcut foarte mare plăcere. Am găsit într-însa mărturiile zelului pentru interesele serviciului, de care ați dat atîtea dovezi Augustului nostru Stăpin. N-am lipsit acum, ca și în trecut, de a-i da socoteală în această privință. Îmi pare însă rău numai de faptul că răspunsurile mele anterioare nu v-au ajuns mai curînd. Știu că le-am semnat și expediat. Totuși, ca să mă achit încă odată de această datorie, alăturz copia scrisorilor mele de la 2 ianuarie curent.

Am primit întiile considerente ale Comisarului extraordinar cu privire la Reni. Împăratul s-a ocupat de aceasta; și cu prima poștă voi avea grijă să vă aduc la cunoștință în mod pozitiv intențiile Majestății Sale Imperiale în chestiunea aceasta.

Sintem foarte departe de a vă da grațuit în dar concesiile pe care le cereți. De altă parte însă, nu e deloc drept ca să ne aduceți gratis omagiul serviciilor d-voastră și al stabilirii d-voastre în Pro-

vincie. Din reciprocitatea echitabilă a avantajelor poate rezulta aranjamentul pe care-l doriți.

Noutățile noastre direct de la Constantinopol corespund celor ce ni le trimiteți. După cum am avut cîntea să vă spun, nu trebuie privite izolat interesele pe care se cuvine să le conciliem la Constantinopol. Trebuie să le privim în ansamblul lor cu marile interese europene.

Și dacă mi-este îngăduit să v-o spun cu francheță, acest ansamblu vă depășește.

Să mergem așadar drept la țintă și pe calea cea mai scurtă. Scopul nostru este de a păstra pacea cu Poarta și de a întemeia pe principii de moralitate și de justiție, și în plus pe tratatele noastre, influența noastră legitimă asupra creștinilor ce se găsește încă sub dominația ei.

Dacă negocierea de la Constantinopol poate aduce acest rezultat salutar, ne vom menține pe această poziție. Și în cazul contrar, vom păstra atitudinea noastră, nevrînd în nici un chip să provocăm războiul.

Mi s-a părut necesar să vă repet în puține cuvinte toate acestea. Mintea d-voastră cea bună și dragostea d-voastră de bine vă vor spune și celelalte.

Primiți asigurarea considerației mele prea distinse.

Contele Capodistria

St. Petersburg, 3 iunie 1817"

II

„Domnule,

Am primit scrisorile cu care m-ați onorat, pînă la data de 15 aprilie. Conținutul lor a fost adus la cunoștința Împăratului. Comunicările noastre către d. baron de Stroganoff, privitoare la situația internă a Principatelor, și mai ales purtarea Principelui Karadja față de mai mulți boieri, vor fi de cel mai mare folos acestui Minister. Acesta va putea, prin informațiile pe care le procurăți, să rectifice, pe loc, datele pe care trebuie să-și bazeze o opinie și să coordoneze demersurile ce fac obiectul lucrărilor sale.

În afară de acest punct de vedere general, nu putem intra în amănuntele ce privesc jurisdicția Principilor respectivi.

Măsurile riguroase pe care le-a luat domnitorul Caradja (sie) cu privire la familia Filipescu intră în această categorie.

Așa privim faptul ca un simptom demn de atenție. Dar nu putem, nici nu trebuie să ne ocupăm de el ca de o afacere care ar cere intervenția noastră.

Îmi fac o datorie de a vă da această indicație, ca prin rapoartele d-voastră, chiar și cele confidentiale, să constatați toată imparțialitatea sistemului pe care-l urmăm și-l vom urma statornic în privința intereselor moldave și muntene.

Totul trebuie regulat în această privință.

EMIL SERGHIE

● Oricît s-ar fi crezut bucureștean, noi nu-l puteam vedea pe Emil Serghie decît ca pe un fiu al „dulcelui țirg al Ieșilor”. Acolo a învățat carte, acolo și-a făcut ucenicia scrisului jurnalistic, înscriindu-se printre militanții democratici și antifasciști, — activitate pentru care avea să sufere detențiunea în lagărul de la Tirgu Jiu.

Nenumărați ani mi-a fost dată bucuria de a mă vedea în preajma sa, să-l cunosc îndeaproape, numai aparent un închis pînă la nesocotabil. Unii i-au reproșat acest fel de a fi. Venea la Casa Scriitorilor, zilnic, — greu ne vom obișnui fără el — cu Nicolae Carandino, aș zice frate de cruce. Se formase în jurul lui, la masă, un grup de prieteni. Cam același. Se discuta literatură. Se derulau amintiri. Îi iubea cu ardoare pe Vladimir Streinu, Mari intelectuali, cultivau boema spirituală. Dar Scarlat Callimachi? Mă văd acum — iată — beneficiarul atîtor amintiri de la „Clopotul”. Întreținea via memoria lui Tudor Teodorescu-Braniște. Ne povestea, alte dăți, cum a fost huiduit, de huligani, la Iași, cu prilejul unei conferințe, Pannat Istrati. Tare bun prieten cu Aurel Butcanu. Cit îl durea crîncena, lunga lui boală!

Serghie a iubit poezia. Găsisem în „Flacăra” lui Banu o poezie a sa. I-am citit-o. Se bucura ca la descoperirea unui continent. Rămîne, totuși, trainic din zbuciumul de-o viață, jurnalistică și opera de traducător. Cele două volume de „Scrisori” ale lui Vincent Van Gogh sint un mare serviciu adus literaturii române, artei

și în momentul cînd sintem pe punctul de a trece la negocieri amicale cu Poarta, întru săvîrșirea acestei opere salutare, ar fi cu totul nelalocul lui de a privi bunăstarea prezentă și viitoare a celor două Principate după situația unuia sau a mai multor indivizi marcanți.

Deplîngem neplăcerile la care ei pot să se afle momentan expuși, dar e în afara puterii noastre de a le remedia direct.

Aceste considerații nu trebuie însă să răcească zelul d-voastră. Este mereu foarte prețuit de Augustul nostru Stăpin.

Aveți în această privință dovada în grațierea acordată domnului Bocșănescu și în propunerile ce v-ar vor fi făcute de domnul general Bachmeteff.

El primește ordinul de a se explica cu d-voastră asupra observațiilor deja făcute de către administrație, relativ la proiectul d-voastră cu orașul Reni.

Voi încheia scrisoarea aceasta prevenindu-vă, Domnule, că Împăratul a binevoit să-mi îngăduie a merge să-mi restabilesc sănătatea la Carlsbad. Plec peste puține zile și nu voi fi înapoi la postul meu decît în cursul lunii septembrie.

Dacă aveți comunicări de făcut Ministerului, binevoiti a vă adresa Exc. Sale Contelui de Nesselrode.

Primiți asigurarea distinsei considerații cu care am cîntea de a fi,

Domnule,

al D-voastră prea plecat și supus servitor
Contele Capodistria
St. Petersburg, 3 iunie 1817"

LA 20 IUNIE al aceluiași an, adică la puține zile de la primirea acestui din urmă mesaj, consilierul imperial a murit subit, fără a-și fi putut împlini visele, și anume:

- 1) de a obține concesiunea bănoasei vămi a Renilor;
- 2) de a transforma micul țirg și împrejurimile într-un mare oraș, care i-ar fi crescut considerabil acțiunile și averea.

Scrisorile lui Capodistria ne impun următoarele concluzii:

- 1) că titlul de consilier imperial era onorific, deoarece numitul demnitar țarist nici nu i se adresează cu el;
- 2) că regimul nu era deloc dispus să-l plătească lui Manuc atât de scump serviciile de informații și spionaj (genera proxima!), pe țările la justa lor valoare;
- 3) că ministrul i-a dat odată peste nas, atrăgîndu-i atenția să-și proporționeze pretențiile după contraserviciile aduse;
- 4) că i-a dat replica usturătoare în privința capacității de a interpreta problemele politice externe;
- 5) că i-a temperat zelul de a se amesteca în afacerile interne ale Țării Românești, în lumina principiului neintervenționist.

În concluzie, cu tot stilul protocolar de mare politeță al lui Capodistria, acesta l-a rechemat în ambele scrisori la realitate și l-a „dus” cu vagi promisiuni și asigurări amicale. La primirea celei de a doua scrisori, cu puține zile înainte de cea fatală, fostul bei trebuie să fi bătut cu semnare din paharul amărăciunii.

A fost scutit, grație „subitului”, să-l bea pînă la fund.

Șerban Cioculescu

P.S. — Deoarece nu mai știm în cadrul cărei instituții de stat se află în prezent originalele acestor foarte importante scrisori (oficiale, semnate de Capodistria), rugăm pe cei în drept să ne comunice răspunsul la această întrebare. Nu se poate, la achiziționarea lor, să nu fi primit cuvenitul număr de înregistrare și cota.

Boieri călări, la începutul secolului al XIX-lea (Din albumul lui Auguste de Henikstein; Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei)

plastice. Sau „Cu dragostea nu-l de glumit”, comedie de Alfred de Musset (colaborator Scarlat Callimachi). Apoi „Aurélien”, romanul lui Aragon.

Lucrea cu migală de bijutier. Ne propunea texte tipărite, de feluriti autori, cu creionul în mină. Cînd I. M. Rașcu și-a îngăduit observații privind pe Ibrăileanu, la catedră, Serghie a trimis o drastică scrisoare poetului, căruia de altfel îi arăta deosebită stimă.

La despărțire, azi 9 făurar 1977, sufletul nostru rămîne cernit.

Petre Pascu

BIOBIBLIOGRAFIE

■ Emil Serghie s-a născut în comuna Hudești Mari, din județul Botoșani (1897). A urmat liceul la Botoșani, iar studiile superioare și le-a făcut la Iași: facultățile de drept și literă-filosofie. În timpul celui de-al doilea război mondial, datorită atitudinii sale antifasciste, a fost internat în lagărul de la Tg. Jiu.

A colaborat la presa democratică și progresistă cu versuri, cronici, eseuri și traduceri („Gîndul nostru”, „Năzuința”, „Flamura”, „Rampa”, „Cuvîntul liber”, „Manifest”, „Lumea”, „Flacăra”, „Azi”, „Adevărul” și „Dimineața”, „Contemporanul”, „România literară” etc.).

În anul 1924 i-a apărut volumul de versuri Poeme, iar în perioada interbelică s-a numărat printre principalii redactori ai ziarului „Lumea” din Iași, unde a fost o perioadă de timp și director al Teatrului Național. După 1944 a tradus din limbile franceză, belgiană și rusă.

Cultura română în sud-estul european

MIRCEA MUTHU
literatura română
și spiritul
sud-est european

Cultivarea limbii

Am mai avut ocazia să semnalez faptul îmbucurător că la noi, mai mult decât în oricare altă țară, publicul este interesat de problemele limbii naționale, că dă atenție diferențelor de exprimare și dorește să știe, în fiecare caz în parte, „cum e mai bine”. Am explicat această situație prin campania pe care au dus-o cărturarii ardeleni pentru afirmarea originii latine a limbii române, apoi prin lupta dusă de intelectualii din toată țara pentru și contra ortografiei etimologice, în sfârșit prin faptul că de multă vreme s-au deschis în ziare rubrici permanente în care se tratează probleme de limbă.

Se înțelege că la început discuțiile erau duse oarecum la întâmplare, fără ca cineva să le organizeze (și este evident că nu totdeauna sfaturile care se publicau erau cele mai potrivite). Mai de curând s-au creat foruri oficiale care au primit acest rol, cu atât mai necesar, cu cât între timp toată populația țării a învățat să scrie și să citească, iar presa zilnică ajunge acum în toate localitățile și în toate casele, astfel că nimeni nu mai e lipsit de legătura cu ea.

Trebuie să mai adaug că astăzi, atât în tipografie, cât și în redacțiile editurilor, munca de corectare este făcută înfinit mai îngrijit decât în trecut. Sunt cu atât mai autorizat să o spun, cu cât, în tinerete, am ocupat, în mai multe rânduri și în diverse locuri, posturi de corector.

Rezultatul eforturilor depuse este clar pentru cineva care a fost atent și în trecut la felul de a se exprima al marelui public, dar progresele pot scăpa, și scapă de obicei, celorlalți. Astfel avem foarte adesea ocazia să auzim și să citim critici vehemente privitoare la limbajul presei actuale și în general la toate modurile de exprimare orale sau scrise. Se plînge unii că „se strică limba”, pentru că apar inovații. Adevărul este că și astăzi, din când în când, întâlnim pronunțări înalte, grafii greșite, dar într-o proporție înfinit mai mică decât acum 40 sau 50 de ani. Se înțelege că schimbări de limbă se produc în continuare, că nu s-ar putea și nici n-ar fi bine să nu se producă, și că mai rămân unele greșeli necorectate. Cu acestea trebuie să ne luptăm azi, dar în condiții înfinit mai avantajoase decât în trecut.

Pe lângă lucrările normative, publicate de Editura Academiei, pe lângă Comisia de cultivare a limbii, mai aduc servicii cauzei noastre rubricile din reviste, de exemplu, cea de față; mulți ani s-a publicat una lunară în „Presa Noastră”; în ultimul timp s-a inaugurat una în „Scinteia”, în care oamenii își pot spune părerea și pot eventual primi răspunsuri autorizate.

În mod special aș releva activitatea radioteleviziunii care, are un avantaj față de ziare și reviste: acela că folosește nu numai scrierea, ci și pronunțarea, astfel că ascultătorii sînt fericiți de eventualele greșeli de lectură. Nu vreau să spun că n-ar mai fi nimic de îmbunătățit și la microfon, dar, oricum, rezultatele îmbucurătoare sînt constante și vizibile.

La radio, propaganda pentru limbajul corect datează de peste 30 de ani și efectele ei sînt evidențiate prin noianul de scrisori trimise de ascultători (într-o vreme se primeau peste 300 pe lună). De fapt, gîndul de a întreprinde astăzi pe cititorii noștri cu privire la acest subiect mi-a fost adus de un eveniment actual: se împlinesc acum 10 ani de la înființarea rubricii săptămânale, la radio, intitulată *Odă limbii române*, dirijată cu multă competență și cu mare talent de George Mirea; se ajunge luna aceasta la a 500-a emisiune. Nu-mi rămîne, după cele spuse, decât să-i urez continuarea și perfecționarea necontenită.

Al. Graur

Virgiliu Ene

ESTE îmbucurător faptul că articole și cărți de sinteză, apărute în anii din urmă, au început să contureze o nouă imagine a istoriei noastre culturale, așa cum se desprinde ea, nu dintr-o gîndire ghidată de dorințe, ci din realitățile trăite. Se deschid noi perspective — dacă aceste noi orientări se vor transforma într-o direcție de cercetare — reconsiderării rolului culturii române în civilizația europeană și a unor etape majore din această civilizație, redusă mult timp la o singură variantă.

Ne referim, concret, la rezultatele cercetărilor lui Răzvan Theodorescu, Pavel Chihaia, Dan Zamfirescu, Virgil Cândea, George Ivașcu, Adrian Marino și numeroși alții, care sînt convingătoare și stimulante, în primul rînd datorită faptului că au interpretat inteligent relațiile culturii române cu popoarele vecine. Timp de decenii, cultura română a fost comparată cu civilizația care, în plină expansiune, își propusese să ofere un model altor societăți, cea franceză. Comparatiile se făceau însă fără a se recurge la delimitări strict necesare. Brâncoveanu a fost comparat cu Regele Soare, fanarioșii cu regența, mișcările populare cu revoluția franceză. Concluziile, destul de subțiri, au încurajat lamentările acelor istorici literari care nu au înțeles un Le Brun lucrînd la Potlogi, un Montaigne închis în turnul de la Hunedoara și un Corneille care să facă personajele să recite maxime și sentințe în sălile de la Suceava. Din fericire, lucrările lui Pompiliu Eliade sau N. Apostolescu, meritorii la vremea lor, au fost depășite și raportările la cultura franceză, din secolele XVII-XVIII, de exemplu, cînd a deținut un prestigiu unanim recunoscut, nu se mai fac printr-un triplu salt: survolînd realitățile social-politice, contactele cu popoarele vecine, forma de civilizație împărțită cu alte societăți.

Rezultatele atinse vor îngădui, în măsura în care vor fi dezvoltate, reconstrucția unei noi imagini a trecutului nostru cultural, mai profundă și mai bogată decât aceea pe care ne-au propus-o G. Ibrăileanu, E. Lovinescu sau Lucian Blaga; vor marca, cu mai multă evidentă și relevanță, locul culturii noastre în civilizația europeană, deșertînd cu timiditate sau timoraticism; vor favoriza o reevaluare a celei civilizații care a asigurat continuitatea dintre Antichitate și Evul Mediu, scoțînd numeroase popoare, din vest și est, de sub imperatiile biologice, civilizația bizantină. Reconsiderată cu luciditate, ca formă de viață cultivată, dar cu elemente ce încurajau asupra, duplicitatea, imobilitatea care sugrumă gîndirea, această civilizație va fi integrată cum se cuvine în istoria întregului continent. Iar acest „cum se

cuvine” implică nu numai ani îndelungați de studiu, ci și capacitate de pătrundere și înțelegere, mai rar de înțeles în interpretări care s-au format în alte medii și nu își revăd utilajul mental. În acest sens, dorim să subliniem importanța culegerii de studii *Nicolae Iorga Istoric al Bizanțului* (Editura Academiei R.S.R., 1971), prea puțin comentată, deși cuprinde cîteva contribuții substanțiale la definirea moștenirii bizantine, precum și comentariile colegului Tudor Teoteoi în marginea unei cărți recente a lui Alain Ducelier (recenzie în curs de apariție în „Revue des études sud-est européennes”, vol. XV), reliefind faptul că pentru a înțelege, năzuința de a îmbrățișa totalitatea fenomenelor, proprie bizantinilor, trebuie să apelăm nu la „calea de mijloc care împacă extremele”, așa cum o definesc disciplinele din școlile dirijate de cartezianism, ci la modul însuși de a gîndi al bizantinilor, la demersul cunoașterii prin asocieri și — am adăuga noi — la „arta memoriei”, așa cum a surprins-o Francis Yates. Apoi „moștenirea bizantină” va trebui regîndită în context european, deoarece ea nu a interzis contactele mediilor culturale din sud-est cu Renașterea, Barocul, Neo-clasicismul, Romantismul.

ACESTE perspective ni se pare că se degajează cu un mai precis contur din cartea lui Mircea Muthu, *Literatura română și spiritul sud-est european*, publicată de Editura Minerva în seria „Momente și sinteze”, în care au văzut lumina prețioase lucrări de referință și exegeze deosebit de stimulante. Cartea lui Mircea Muthu va fi îndelung discutată; este, în orice caz, de dorit, de vreme ce autorul și-a propus să provoace o reevaluare. De aceea, a și ales ca motto un citat din Tudor Vianu: „Componența balcanică în firea românului... a fost de cele mai multe ori trecută cu vederea... Nu există însă lucru, în această lume, care, cercetat cu iubire, să nu dezvăluie în adîncimea lui laturi cu adevărat prețioase”.

Autorul a cercetat fenomenul „cu iubire” și deoarece a surprins aspecte pe care interpreți din alte părți ale lumii nu le-ar fi văzut sau le-ar fi privit strîmb. Că nu există un „spirit sud-est european”, cum ne-ar face să credem titlul (fixat, din cite am auzit, în urma unui plebiscit), este evident. Mircea Muthu nu vorbește nici despre un „spirit”, nici despre un „suflet” al cutărui popor, așa cum făceau romanticii; caută să descopere și să pună în lumină curente adînci care străbat zone întinse în care popoarele au trăit în condiții similare de viață. Se oprește la *Învățăturile lui Neagoe către fiul său Theodosie* și vorbește despre structura lor bizantină, dar și despre confluențele occidentale și sud-dunărene ce se întîlnesc în scrierea redactată în momen-

tu de ecloziune al unei civilizații care își asumă un rol în sud-estul european.

Cu Dimitrie Cantemir pășim într-o altă fază, deoarece în etapa umanismului civic din cultura noastră este operată distincția dintre „balcanitatea” acceptată ca formă culturală și „balcanismul” care este o formă definită în urma unei distanțări de elementele ei componente. *Divanul, subsolul Istoriei otomane, și Istoria ieroglicică*, componentele literare ale operei cantemiriene, sînt discutate cu spirit de pătrundere, în ultima scriere Mircea Muthu constituind o „răscumpărare” a vieții „prin cuvîntul recuperator”. Despre Anton Pann, autorul a mai scris o prefață la un interesant volum din seria „Restituiri” a Editurii Dacia și el reia constatările sale, completîndu-le cu mărturiile întîlnite la Filimon sau Ion Ghica. Prelungirile literare ale balcanismului sînt constatate la Sadoveanu, Panait Istrati, Emanoil Bucuța, Gala Galaction, Adrian Maniu, George Magheru, Mateiu Caragiale, Ion Barbu și la autorul *Prințepelui*, Eugen Barbu. În concluzie, autorul revine asupra coordonatelor investigației sale, precizînd că a cercetat „balcanismul implicat în structurile literare și care a fost discutat în devenirea sa istorică de serii estetice”, și că nu a intenționat să facă un inventar. Pentru că multe alte texte și probleme ar fi trebuit abordate și, cu deplină probitate, autorul nu se sfiște a le enumera: cîntecul de lume de la Anton Pann la M.R. Parascivescu, picarescul balcanic și oriental, tipologia lui Dinu Păturică etc.

Mircea Muthu a întocmit un dosar concludent de probe și de argumente: dacă dorim să definim cu mai multă claritate fenomenul român și să înțelegem modul în care se articulează el în cultura europeană, trebuie să ținem seama de aceste relații cu popoarele din sud-est și Orientul Apropiat. Frumos scrisă, cartea ne deschide speranța unei continuări, pe care, amplificată, o vedem ancorată în mărturiile scrise, orale și figurative (proiect care ar putea fi realizat, s-o sperăm, în colectiv), și în orice caz în noi mărturii, atât române, cât și sud-dunărene. Deoarece stăruie întrebarea dacă balcanismul din cultura română este aioda celui din culturile sud-dunărene ori dacă nu cumva este diferit întrucît este o componență din conexiunile culturale pe care le-a operat constant societatea română; așa cum ne-am întrebată dacă „balcanismul” nu prelungește, cumva, vectorii culturali direct din civilizația mediteraneană. Tocmai pentru că ridică noi întrebări, după ce a dezvăluit aspecte prea puțin întrevăzute anterior, cartea lui Mircea Muthu se înscrie cu succes în șirul lucrărilor care prefigurează o nouă imagine a istoriei noastre culturale.

Alexandru Dușu

CONSTANTIN MILLE

CU 50 de ani în urmă, la 14 februarie 1927, se stingea din viață Constantin Mille — personalitate efervescentă a vieții noastre politice și literare de la sfîrșitul veacului trecut și primul pîtrar al secolului XX.

Moștenirea literară pe care ne-a lăsat-o Mille este pe cît de întinsă, pe atît de variată ca gen și de inegală ca realizare artistică. A scris și a publicat poezii (în-mănunchete în vol. intitulat *Versuri*, Iași, 1883), nuvele (o parte dintre ele adunate în vol. *Feciorul popii*, Buc. 1887), romane (*Dinu Millian*, Buc., 1887, *O viață*, Buc., 1914), însemnări zilnice (intitulate *Letopisții*, 2 vol., Buc., 1905—1908), la care se adaugă alte poezii, schițe, nuvele și un număr enorm de articole literare și politice publicate în presa vremii: *Contemporanul*, *Dacia viitoare*, *Lupta*, *Drepturile omului*, *Munca*, *Democrația socială*, *Adevărul* etc. etc.

C. Mille afirmă deschis că versurile sale sînt scrise „sub înriurirea ideilor socialist-revoluționare”. Este perioada cea mai rodnică din viața literară și politică a lui C. Mille, cînd activează intens în rîndul mișcării socialiste, perioadă în care

își propune să fie „poet socialist”. Plin de semnificație este și titlul ciclului care deschide volumul de versuri de la 1883: *Caletul roșu*. Versurile din acest volum l-au făcut pe Eminescu să-i destăinuiească lui Vlahuță: „— Mille, Da, da, nu te uita Mille e poet... În *Caletul roșu* al lui am găsit lucruri minunate, minunate!”

Animat de înaltele idealuri ale epocii sale, idealurile proletariatului, ale mișcării socialiste, C. Mille va milita alături de cei mai buni filii ai poporului român pentru înființarea unui partid al muncitorilor. Acest ideal se va împlini în anul 1893, prin înființarea P.S.D.M.R. Pentru activitatea sa rodnică — din această perioadă — desfășurată în cadrul mișcării socialiste, C. Mille va fi ales în Consiliul general al partidului. Activitatea sa politică este strîns împletită cu cea literară, publicistică *). C. Mille a folosit din plin co-

*) O carte deosebit de interesantă a publicat Tiberiu Avramescu: *Constantin Mille — tineretea unui socialist*, Ed. Politică, 1973. Vezi și antologia aceluiași autor: *Amintiri literare despre vechea mișcare socialistă (1870—1900)*, Ed. Minerva, 1975.

loanele revistelor și ziarelor vremii, abordînd cu mult curaj cele mai acute probleme. El socotea presa ca unul din mijloacele eficiente de dezvăluire și îndreptare a închinărilor. Sînt cîteva mii de articole și însemnări deosebit de importante care glăsuiesc despre lupta pe care a dus-o Mille, animat de idealurile socialiste, împotriva claselor stăpînitoare. În aceste însemnări zilnice și articole, Mille exprimă deschis sentimente profunde, pe care nu le găsim în celelalte scrieri. Ne referim, în deosebi, la activitatea de tinerete a lui C. Mille, la articolele publicate în *Drepturile omului*, *Munca* etc. Păcat că unele dintre ideile pentru care luptase tînărul socialist C. Mille, vor fi abandonate după demisia sa din Consiliul general al P.S.D.M.R., deși în această demisie, din 25 septembrie 1894, C. Mille preciza „că prin această retragere din sinul Consiliului nu înțeleg într-o nimica a mă retrage din Partidul pentru înființarea căruia lupt din primele zile ale vieții mele politice, rămîind soldat devotat și umil al cauzei proletariatului român”.

Către acest „soldat devotat” al cauzei proletariatului român, către poetul socialist Const. Mille se îndreaptă azi gîndurile noastre, la împlinirea unei jumătăți de veac de la stingerea sa din viață.

Cronica literară

Două studii

SUCCINTUL studiu al lui L. Volovici intitulat **Apariția scriitorului în cultura românească** e o încercare notabilă de a răspunde la câteva întrebări legate de „formarea ideii de poet și a ideii de scriitor” la noi în perioada 1775—1850. Așadar, nu apariția ca atare a scriitorului, ci a conștiinței lui artistice și profesionale. Autorul a strins numeroase date, urmărind în special constituirea noii atitudini față de literatură, circulația și evoluția termenilor specifici, rolul scriitorului, societățile literare, răspândirea cărții, publicitatea. Studiul, bine scris, sistematic, denotă un spirit avizat de cercetător cu oarecare experiență a acestor lucruri (deși numele autorului, poate fi și o scăpare, mi-a rămas necunoscut până acum). Pe alocuri face însă impresia de materie primă; multe constatări foarte interesante rămân nedezvoltate. Mai ales în penultimul capitol (**Scriitorul în societate. Începuturile profesionalizării**) existau premisele unei sociologii a scriitorului, atât pe latura scriitorului, cât și pe aceea a cititorului. Explicarea mecanismelor generale și unele considerații teoretice mai îndrăznețe, măcar în final, ar fi sporit valoarea acestui studiu remarcabil informat și onest ca intenție.

Apariția conștiinței de scriitor reflectă laicizarea culturii noastre o dată cu emanciparea burgheziei, spune L. Volovici. Tiparul, revistele, societățile literare sînt efecte ale unui dublu proces: transformarea clericului (la propriu) și a boierului poet într-un profesionist burghez (scriitor, publicist, traducător, editor, negustor de carte — uneori toate la un loc); și constituirea unui public cărui acesta i se adresează direct. Primii poeți, de la sfîrșitul secolului XVIII, scriau în „ceasuri de zăbavă”, pentru plăcere proprie, și preferau adesea să păstreze anonimatul. Nu din modestie: ci din lipsa conștiinței profesionale. În mai puțin de treizeci de ani, această generație, să-i zicem hedonistă, lasă locul uneia pe care o caracterizează un spirit mult mai întreprinzător. Între Ie-năchiță Văcărescu și Heliade este diferența dintre un boier luminat, cultivat, inteligent, dar a cărui acțiune e limitată de însăși condiția clasei și epocii lui, și un burghez patriot, decis să contribuie la crearea culturii și implicit a publicului național.

Datele statistice oferite de L. Volovici sînt instructive în acest sens. Între 1775 și 1828 numai 26 de autori își publică operele și ei sînt toți (în Moldova și în Muntenia) mari boieri sau oameni ai bisericii. Între 1829 și 1850 numărul autorilor tipăriți în cele două provincii crește de aproape patru ori. Originea socială a unei treimi din această grupă este tot boierească (dar marii boieri mi se adaugă boieriașii), însă profesiile lor sînt burgheze: profesori, ofițeri (puțini de carieră), dregători, actori, proprietari mărunți etc. În Transilvania situația diferă atât înainte de 1828, cînd principala categorie socială care dă scriitori este mica burghezie, efi și după aceea, cînd, inaugurînd o lungă tradiție în această regiune a țării, scriitorii provin în majoritate din familia țărănești. În aceste condiții, lupta lui Heliade și a contemporanilor lui are de biruit în primul rînd dezinteresul public pentru noua breaslă. Lipseau mijloacele materiale, subvențiile și celelalte. Mai mult: rostul scriitorului era departe de a fi înțeles și recunoscut. B. P. Mumuleanu se plînge în prefața **Caracterurilor** de faptul că „mai mult să cunoaște un pircălab în patria noastră, decît un bărbat ce-ar scrie”. Iar Heliade se întreabă sarcastic: „Cînd a mîncat cineva vreodată pline cu autorul în tot cuprinsul unde se vorbește limba românească, afară numai dacă nu va fi hotărît a se face și cerșetor?”. M.A. Corradini merge mai departe: „...nu-i literatură unde nu-l încurajare. Las' că pe orice scriitor îl

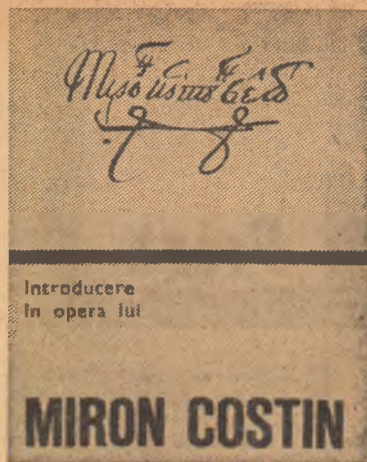
L. Volovici, **Apariția scriitorului în cultura românească**, Ed. Junimea; Mircea Scarlat, **Introducere în opera lui Miron Costin**, Ed. Minerva — 1976.

au cel mai mulți de om fără poziție socială, lasă că, deși face cineva vreo jertfă pentru oarecare producție, o face mai mult ca un fel de pomană, uitînd poate că numai prin încercări s-alege talentul cel adevărat și că ivirea lui este o cinste, o danie care se revărsă pe un norod întreg...”. Ca să poată trăi, în secolul al XVII-lea, Scarron cerea cu haz (și obținea, o tempora!) titlul de „bolnav oficial al reginei”, cu pensia de rigoare. Dar în secolul XIX, la noi, Ion Barac sau Anton Pann, voind a trăi din scris, recurgeau la tot felul de expediente. Heliade e scriitor, publicist, editor, tipograf, om politic, negustor, mic proprietar: într-o epocă de tranziție, amestecul acestor indeletniciri era, s-ar zice, firesc. Se schimbă dependența scriitorului și implicit conștiința lui socială. L. Volovici exemplifică, fără a intra în detalii, fenomenul pe care l-a descris memorabil Sartre în două capitole din *Qu'est que la littérature?*

În ce privește publicul, aceleași constatări. Reclama de carte (în care un pionier e Gh. Barițiu), subscripția, cabinetul de lectură și librăria sînt forme noi prin care se încearcă atragerea și dezvoltarea unui public. După 1829, nu numai scriitorul se recrutează preponderent din păturile mijlocii, dar și cititorul. Într-un limbaj sociologic mai riguros, el aparține vîrfurilor miciei burghezii. O chestiune importantă este aceea a literaturii originale. M. Kogălniceanu va spune în **Introducerea** celebră la „Dacia literară” că „traducțiile nu fac o literatură”. Cititorii cabinetelor de lectură preferau romanele franțuzești (ii semnaleză lui L. Volovici studiul pe această temă al Dorinei Grăsoiu din „Revista de istorie și teorie literară”, nr. 2, din 1974). Încurajarea literaturii naționale este scopul tuturor cărturarilor în epocă. Soluțiile sînt adesea utopice: Grigore Pleșoianu sugera, în 1830, o măsură administrativă prin care să fie obligați toți dregătorii să cumpere cărți românești, eventual prin reținere din leafă. Aspectul cultural și cel comercial merg mîna în mîna. (Un istoric al romanului american a observat, de exemplu, că absența legii copyright-ului în America secolului trecut a întîrziat cu câteva decenii romanul original: editorii, nesiliți să plătească străinilor drepturi de autor, traduceau masiv, pentru un public informat în literatura europeană, dar riscuau mai rar să susțină tineri autori americani necunoscuți). L. Volovici discută și problema proprietății literare, a anonimatului etc.

Lucruri demne de atenție sînt și în celelalte capitole ale studiului, dar mai bine știute. Sociologia literaturii și a publicului românesc de dinainte de 1850 reprezintă însă (chiar și numai schițată) o contribuție meritorie.

ESTE Miron Costin scriitor? Întrebarea și-o pune și Mircea Scarlat în **Introducerea** lui, răspunzînd afirmativ, dacă nu, desigur, în sensul prezenței conștiinței literare (incipientă doar la autorul **Letopisețului**, cum zisese L. Volovici), în orice caz în acela al existenței unui mare talent. Înainte de a lua în considerare argumentele, să spun că **Introducere în opera lui Miron Costin** e un foarte promițător debut, despre care L. Ulici a scris acum câteva săptămîni un articol mai mult aspru decît just. Cartea e plăcută, într-un stil personal, cu observații fine. Sigur că teza ei principală — aceea că Miron Costin e nu numai un istoric și un om de cultură important, dar și un scriitor original — nu e nouă, dar contează felul în care e dovedită. Nu trebuie să facem un fetiș din nouitatea fiecărei afirmații. Originalitatea criticului e la fel de inefabilă ca și a poetului, chestiune de ochi și de mină. Priceperea tehnică se dobîndește cu timpul, totul e să existe vocație. Iar Mircea Scarlat e neîndoielnic un critic talentat, care scrie cu o anume pregnanță, cu orgoliul formulei lapidare. Ca orice începător, el e stingaci uneori, mai ales din entuziasm exagerat față de autorul

său, care i se pare „primul” în toate privințele. (El ar fi fiind și „primul enciclopedist moldovean”: formula riscă să-i atragă lui Mircea Scarlat remarcă, numai pe jumătate nedreaptă, că nu putem vorbi de enciclopediști înainte de **Enciclopedia**, adică de secolul XVIII. El a vorbit să spună că Miron Costin e un scriitor de tip enciclopedic. Figurat, putem folosi și enciclopedist, cu același sens, dar nu într-un context în care valoarea istorică a noțiunii să primeze, ca acela de unde l-am extras). Însă lucrul e secundar și, la urma urmelor, nici nu-mi displace acest ton tineresc, ambițios, energetic, la un debutant, care încearcă în fond să-și ascundă timiditatea, acest simpatice amestec de nonșalanță și de crispare, de decizie și de ezitare. Mircea Scarlat n-are deloc morgă (semn că nu va deveni cercetător academic, ei critic), e, chiar, pe alocuri, prea familiar („să fim serioși!”), nu e cea mai potrivită expresie a dezacordului în idei, însă știe ce vrea și nu moare de sfială cînd trebuie să-și impună punctul de vedere împotriva reputațiilor.

Să încerc să exemplific atît meritele cît și defectele eseului. Informația e suficientă. Din capul locului tînarul autor înțelege să se folosească de ea ca să-și atingă scopul. Nu umple subso-lurile de dragul de a epa.nici nu renunță la un citat care-i servește. Eseul se deschide cu o frumoasă declarație a intențiilor. Sîntem avertizați că lectura unui scriitor de care ne despart trei sute de ani și o radicală prefacere a sensibilității este o lectură infidelă, în sensul că citindu-l astăzi pe Miron Costin îl modificăm spontan conform cu standardele contemporane de lectură. „O condiție preliminară a analizei — spune Mircea Scarlat — o constituie distincția ce trebuie făcută între valoarea estetică și Savoarea”. Trecerea timpului a sporit Savoarea limbii din **Letopiseț** ca pe aceea a vinurilor puse la învechit, încît nu trebuie să uităm că o anume plăcere lingvistică e pre-țentă neapărat azi în aprecierea valorii estetice a cronicii costiniene. Criticul o explică admirabil: „Costin a minuit limba română într-un stadiu al evoluției ei ce apare cititorului de azi drept stare metaforică a aceleiași limbi. Mutația produsă în limbă are, fără voia autorului (și eu aș adăuga: și fără voia cititorului), efect estetic”. În al doilea rînd, Mircea Scarlat e convins că opera lui Costin trebuie cercetată în totalitate, ca o structură, indiferent de scopurile urmărite de autor în fiecare caz în parte (cu atît mai mult cu cît, dacă am ține seama doar de aceste scopuri, nici nu ne-am mai putea ocupa de cronicar ca de un adevărat scriitor). Există o „atitudine lirică”, o

vibrație subiectivă în **Letopiseț**, în **Viața lumii**, care unifică interior această operă diversă. Punerea în valoare a lirismului va contribui la fixarea caracterului literar al scrierilor. I se adaugă „moralismul”, reflecția generală. Miron Costin ar fi esențial un poet și un moralist ce s-a manifestat în scrieri istorice, polemice ori filosofice. După un scurt capitol ce relevă însemnă-țea istoricului, sistematic și clar, deși, firește, îndatorat informației curente în mai mare măsură decît celelalte, Mircea Scarlat analizează lirismul și moralismul ce fac din Costin un scriitor, fără a ignora aspectul pur stilistic. Nimeni n-a stăruit mai atent asupra acestei laturi a operei cronicarului. Eseul lui Mircea Scarlat e perfect convingător.

Sînt de discutat totuși unele lucruri. Cum majoritatea scriitorilor europeni (francezi în special) ai secolului XVII au fost moralizatori, criticului i se impune o paralelă care, absolut necesară pentru fereastra spre lume pe care o deschide, trebuie condusă cu prudență. Mircea Scarlat știe că la Miron Costin și la La Rochefoucauld sau La Bruyere însuși termenul de „moralist” are accepții deosebite, dar nu le precizează. Era bine să fi explicat că în vreme ce La Rochefoucauld e un „de-moralizator”, Costin e un eticist, un pilduitor; și că n-avem cum găsi la el nici „realismul” caracterologic (în limite clasice) al lui La Bruyere, scriitor ce anunță romanul burghez. Mai ales că (în această ultimă privință) pînă și aspectul memorialistic e relativ redus în **Letopiseț** (criticul îl examinează bine într-un capitol special), Miron Costin făcînd abia trecerea de la cronica bazată exclusiv pe izvoare scrise a lui Ureche la aceea care valorifică tradiția orală și evenimentul biografic personal, a lui Neculce. Miron Costin e „subiectiv”, are adică o atitudine față de realitate, dar (să nu uităm că și-a întrerupt cronică într-un moment în care experiența directă îi oferea tot mai mult prilejul de a relatea „realist” istoria) e departe de a avea stofa de povestitor și de anecdotist a lui Neculce. Lirismul din **Viața lumii** este, în fine, „gnomic”, cum îl caracterizează Mircea Scarlat, adică tot general, aflat abia pe prima treaptă a individualizării trăirii. E o poezie de temă, nu una de emoție subiectivă. În aceste privințe, Miron Costin are unele asemănări cu moralizării clasicismului francez, dar structura lui intelectuală (și asta aș fi vrut să subliniez Mircea Scarlat, care nu ignoră deosebirile) e fundamental alta. Scrisă cu aplomb, inteligentă, **Introducere** lui Mircea Scarlat este fără îndoială opera unui critic înzestrat.

Nicolae Manolescu

Calistrat Costin

„Augusta lumină”

Editura Eminescu, 1976

● Un lirism declarativ, covîrșit de explicații, în care imaginația e înlocuită de tendința spre aforism iar metafora, rar căutată, e mai puțin prețuită decît tonul înțelept, descoperim în volumul lui Calistrat Costin, **Augusta lumină**. „Tăcerile ucide, tăcerile-s deșerte / și nu slujesc geneza / numelui meu de om” se afirmă în poezia **Doar oamenii**, cu un timbru din care răzbate năzuința de a spune clar, răsplat o serie de lucruri atît de generale, încît aparțin tuturor, ca niște atribute colective și anonime, întinzîndu-se în timp de „o mie de ani / anonimi, / și mai mult, / puritatea păstrîndu-ne-o ca pe-o credință / cu zei anonimi ca și noi și puternici fiind, / egali cu lumina și taina luminii”. Versurile configurează mai puțin florul unei clipe, refuzîndu-și emoția instantanee, irepetabilă, unică. Dimpotrivă tonul e unul prozaic, al generalizărilor, de aceea desenul e alb și abstract, evenimentele își pierd relie-

ful și culoarea, rostite cu austeritatea și neutralitatea cronicarului, a dascălului.

Același sentiment de scriere didactică impersonală, de text ce se vrea purtătorul unor experiențe de neuită provine și din arhaizările voite ale sintaxei, din lexicul mai vechi reconstituit (**Poem traco-dacic**), din inserarea cuvintelor și ritmurilor populare, din apelul la legendă sau eresuri, la baladă sau tonul pseudo-liturgic (**Demurgos — liturghie atee**). Nu numai tema identificării poetului cu istoria este învăluită în această tonalitate egală, fără reliefuri sau imagini personale ci și poezia erotică e așezată sub semnul unui timbru declarativ, fără tresăriri sau arderi nerostite: „Lacrima mea nevăzută de nimeni, / de buzele tale doar strînsă / cînd foarte sărat mi-e sărutul, / cînd tu mă întrebi dacă am plîns / și eu, în loc de răspuns, lacrimez / «te iubesc»!”.

Vocea poeziei se aude rar, țîșnind din această materie estompată, golită de sugesție și de imagine, acolo unde metafora e eliberată, decupînd câteva versuri și strofe frumoase: „hotarele țării în arșița verii / pluteau peste veacuri / ca funii de ceară aprinsă!” (**Doină de miine**); „Un moale-nvelis ca de piersică zemoase, acoperă ochii a toamnă” (**Vremea culesului**) cărora am putea să le adăugăm titluri ca **Natură statică**, **Vară fierbinte**, **Stea noastră**.

Doina Uricariu

Cărți pentru tineret

EXISTĂ o vrajă a povestirii — înțeleapta Șeherezada știa foarte bine acest lucru — căreia nu putem să i ne sustragem. „Înainte mult mai este” ne asigură povestea și nici unul dintre noi nu va rezista acestei dulci momeli. Lui Florin Bănescu¹⁾ îi place teribil să povestească, întâmplările pe care ni le spune curg atât de firește încât ai impresia că nu se vor sfîrși niciodată. Iar plăcerea aceasta, „pofța” de a povesti a prozatorului este desigur contagioasă. Ce-i rămîne altceva cititorului — și el nu trebuie să aibă neapărat șaisprezece ani — decît să se lase prins! Invitat să călătorească în timp — acțiunea cărții se petrece atît în jurul anului o mie, cît și în zilele noastre — precum și în spațiu — împreună cu preajma curajoșii vikingi ce călătoresc pe corăbiile lor de lemn în jurul lumii — el, cititorul, pornește cu înima ușoară în această atît de imbiatoare și frumoasă călătorie. Nu lipsește nici o enigmă, un mister (al semînelor miraculoase din care cresc flori în stare a înfrunța timpul, a se opune forței destructive a acestuia) care să tensioneze istorisirea. De altfel o călătorie care să nu fie însuflețită de o enigmă nu poate fi decît foarte lungă și teribil de plictisitoare. ...În ce constă, ca să spunem așa, originalitatea poveștii lui Florin Bănescu? Nu e doar prima istorie cu vikingi pe care o citim, multe situații ni se par chiar cunoscute din alte cărți sau de prin filme, și totuși narațiunea nu-și pierde nici prospețimea și nici „noutatea”. Există la prozatorul nostru o tenace încredere în povestire și în acest fel el reușește să topească, în fraza sa fluentă și plăcut curgătoare, întâmplări citite sau visate, imaginate sau doar auzite, încît orice „eclectism” — cum i-am putea spune altfel? — dispăre: nu numai fraza, ci și împlinirea capătă „marca” autorului.

¹⁾ Florin Bănescu, *Semințele dimineții*, Ed. Eminescu, 1976; ²⁾ Ioan Iancu, *Varianta „Palmier”*, Ed. Facla, 1976; ³⁾ Ștefan Tita, *Alexida sensitiva*, Ed. Ion Creangă, 1976.

Citim cartea ca pe un roman de aventuri sau ca pe unul științifico-fantastic (corăbii în derivă, balsamuri miraculoase care dețin secretul vieții, călătoriile spectaculoase ale vikingilor, toate acestea există, bineînțeles), dar o astfel de lectură nu ne determină să nu observăm ambiția autorului de a oferi partiturii un subtext „poetic” cu o deschidere mai largă. Spunîndu-ni-se povestea lui Leif, alias Olaf, cel ce încearcă să-și recupereze un trecut vechi de o mie de ani, ni se vorbește, de fapt, despre acea memorie ancestrală, care zace în fiecare și care încercînd să lase la lumină poate fi aducătoare de neliniști, dar și de aspirații înalte. Există în noi, ne spune autorul, un trecut miraculos pe care îl simțim ridicîndu-se din cînd în cînd la suprafața conștiinței și nu trebuie să ne despartă de el o mie de ani — ca în cazul lui Olaf — pentru ca, însfîrșit „regăsit” să ne tulbure și să ne neliniștească.

Mult mai aproape de temperamentul său artistic decît primele două cărți ale autorului, acest roman dă, după părerea noastră, adevărata măsură a talentului său.

DACĂ încercăm să citim cartea lui Ioan Iancu²⁾, ținînd seama de specificitatea genului (e vorba de un roman „polițist”), vom fi dezamăgiți într-o oarecare măsură. Acțiunea nu e suficient de antrenantă ca să ne taie răsufierea, „suspensul”, bine strunit la început, începe să se dilueze pe măsură ce înaintăm în lectură, iar curiozitatea, nerăbdarea de a afla cine este vinovatul, scade și ea vertiginos după primele cincizeci de pagini. E adevărat însă că sînt unele pasaje cînd ritmul se accelerează, cînd ne trezim aruncați în mijlocul unor evenimente pline de neprevăzut, de reală tensiune, repede însă tonul narațiunii se relaxează din nou și povestea începe iarăși să treneze... În ciuda acestor carente, care țin în primul rînd de nerespectarea legilor atît de severe ale genului (un bun roman polițist, ca și o partidă de șah, presupune o mișcare impecabilă a pionilor, o construcție de mare rigoare, precum și o dozare perfectă a efectelor) *Varianta „Palmier”* poate totuși menține interesul cititorului dacă el parcurge scrierea cu o altă optică. Dacă renunță deci la ideea de a galopa cu sufletul la gură în căutarea vinovatului (sau a vinovaților), mergînd alături de autor și eroii săi din deducție în deducție, înfrînîndu-și așadar curiozitatea pentru fapte și fiind atent și la „ambianță”, la mediu, însfîrșit la oamenii descriși de Ioan Iancu. Producîndu-se această mutație, această schimbare de „accent”, putem realiza o lectură, mult mai „statică”, e adevărat, dar care, însfîrșit, poate inte-

resa. Prozatorul relevă o bună cunoaștere a lumii despre care scrie. „Documentarea” sa este solidă, situațiile sînt credibile, proza are marca autenticității.

Am spune că *Varianta „Palmier”* este mai degrabă un bun reportaj decît un roman polițist.

CU *Alexida sensitiva*³⁾ nu ne aflăm, în ciuda titlului și a unui vocabular care apelează la terminologia specifică literaturii de anticipație, în fața unui roman științifico-fantastic, chiar dacă acțiunea se petrece într-o epocă în care zbururile cosmice au încetat de multă vreme să mai fie o problemă. De fapt autorul trece în revistă întâmplări de tot felul — și mai vesele și mai triste — dintr-o școală din zilele noastre, cu elevi care dau dovadă, în ciuda zburdălniciei lor, de o comportare exemplară. Ei îngrijesc de pildă, cu mult devotament, o plantă adusă de pe altă planetă și fac totul ca s-o aclimatizeze condițiilor de viață de pe pămînt. Cam monotonă, narațiunea lui Ștefan Tita ne determină să ne gîndim, nu fără o oarecare nostalgie, la acele cărți, atît de dragi celor tineri, în care aventura, neprevăzutul, fantezia și visul își dau mina ca să-i poarte pe incîntătoarele lor aripi. Cartea lui Ștefan Tita se păstrează prea vizibil în spațiul unor bune intenții educative, nu lipsite de o anumită pedanterie.

Sorin Titel

Patetismul metaforic

AMINTIND, pe alocuri insistent, de tinărul Adrian Păunescu de acum zece ani, A. I. Zăinescu își manifestă preferința, mai evidentă decît oriunde în acest deocamdată ultim volum compact de versuri¹⁾, pentru poemul eruptiv, clocotitor, de o neîngrădită libertate a imaginației: „Nemaisfîrșită această grea, ne bună zbatere, / De parcă-n miini mari haltere-am urni, / flămînz, / Și-n foamea miinii gura rotunjește cratere, / Pe-un crater pregătim un aspru prînz. / Se taie-n carne crunt și se curăță oase, / Pe masa de operație-s cuvînte, gînduri, stări, / Tot ce-au ivit, lehuze și frumoase, / Sirenele cînd sînge bubuia pe mări, / Și-acele lacrimi, lăzi în care-au ars comori, / O, miine...” ; sau: „Pe dealuri toamna roșie cum cască / Și-aleargă roșii vulpi de somn prin nori, / Dar eu aud și-o voce-n stînci, dumnezeiască, / Doi ochi prin piatră vîd, hohotitori, / Și vîd mergînd pe deal clopote mute, / Umbra unchiului meu...” Gestul se arcuriește larg, retoric, atitudinea se fixează în ipostaze sfidătoare: „Era numai o șapcă și-atît, doar o simplă / Și veselă șapcă de licean, însă eu, / Mă și vedeam acoperit brusc de glorie / Pu-team să înfrunt căderi multe de aștri, / Cu o șapcă, ziceam, mai rotund mi-e chiar capul, / Cu o șapcă pe cap pot să-nfrunt multe tunete”, senzațiile și sentimentele se dilată enorm: „O nemaivăzută și secretă stare / De adolescentă-n pleoape și pe miini și-n grai, / Se auzeau cum țipă-n ipe și smucesc să zboare, / Mînjii înnebuniți de dorul de-a fi cai”. În acest cadru, percepția

¹⁾ A. I. Zăinescu, *Legea viei*, Ed. Cartea Românească, 1976.

colosalului devine firească: „De prin pereți butoaie bubuie-n neșire / Și pe butoaie flăcări fierb divin...” A. I. Zăinescu se impune, am zice, mai ales global, prin impetuoșitatea de ansamblu a discursului său, de cursă lungă, am putea spune, căci nu-i lipsește nici suflul, nici forța. Citabile ar fi în primul rînd unele poeme ample, de viziune — cum este *Ploaia de cuie diluviană*, martirizînd întreg universul, sau alegorice, precum *Ce număr port* (e vorba, evident, de „numărul” sufletesc), care pornește de la un fapt voit prozaic pentru a ajunge la o semnificație. A. I. Zăinescu scrie o poezie a temelior, a sorgintei, al cărei simbol, scos în titlul volumului, e „legea viei”, deplînge smulgerea de lingă vatră, „dezrădăcinarea”: „Ca o ramură-n miini legea viei. // Voi v-ați risipit, ați uitat, însă, frații mei / cît de departe cresc astăzi lăstarii, prin rădăcină / Cap de taur o stea se uită roșu. / V-ați mutat casele-n cer și de-acolo / Priviți enorm la mînușa de-asfalt a orașelor, / Vă-mpiedicați pe trotuare cum cai, / Gheață v-aluneacă-n oase”. Erosul, prezent și în această carte, deși doar în surdina, strecoară printre atîtea poeme năvalnice binevenite șoapte de romanțe (*Mai fermecătoare-acum ca niciodată*).

Ceea ce caracterizează poezia lui A. I. Zăinescu este un contradictoriu patetism ermetizant. Aspectul de erupție al acestui lirism torențial, bolovănos stă la originea ambelor tendințe, de deschidere a atitudinii spre o confesiune largă, pe de o parte, și de închidere a expresiei prin exagerarea posibilităților ei, pe de alta. Poetul e un aventurier al metaforei, un temerar al imaginației neînfrinate. El își asumă deci deliberat

riscul versului dificil și, de nu puține ori, obscur. Că poezia își are o logică a sa, e știut. Pînă unde însă se poate înstrăina ea de aceea a unei imaginații comune e o altă chestiune. Cititorul acestui volum se află adeseori în situația de a nu-l mai putea urmări pe autor în limba lui pe care i-l propune. Cu resursele fanteziei sale epuizate, celui dintîi nu îi mai rămîne decît să contemple, resemnat, decolarea în serie a imaginilor spre o destinație necunoscută, dincolo de orizontul priceperii sale. Autorul scrie: „Sîngele meu ca-ntr-un glonț să se simtă”, „Se răsucește mari turle-n ochi ca un volan”, „prin vine sînil curg...”, se aplică unor exerciții, imposibile chiar în cea mai elastică gimnastică poetică: „Orb parcă-n-genunchind pe propriile-mi pleoape”. Și ce vor să însemne versurile: „Turme vînd cum de rugină ugerul / Pămînturi spre-o zare ce-am ales...” sau „Mai blînzi și-astfel pe jumătate aspru, / Mirăm cu degetele un cuvînt / Colina dulce dintre noi, vis aspru, / Ni-e jug o lebedă-n pămînt”. Să răspundem tot cu un vers al poetului: „Înțelege fiecare ce vrea sau nu înțelege / Nimic...”

Poet interesant, A. I. Zăinescu păcătuiește deocamdată printr-o excesivă imaginație metaforică.

Valeriu Cristea

Calendar

- 18.I.1898 — s-a născut F. Brunea-Fox.
- 9.II.1908 — s-a născut Cicerone Theodorescu (m. 1974).
- 9.II.1924 — s-a născut Teodor Bais.
- 10.II.1885 — s-a născut Alice Volnescu (m. 1961).
- 10.II.1916 — s-a născut Ștefan Ialambie Tugui.
- 10.II.1933 — a murit Vasile Gherasim (n. 1893).
- 10.II.1941 — s-a născut Mihai Duțescu.
- 11.II.1875 — s-a născut A. Toma (m. 1954).
- 11.II.1884 — s-a născut Gh. Giuglea (m. 1967).
- 11.II.1911 — s-a născut Pericle Martinescu.
- 11.II.1914 — s-a născut Paul Alexandru Georgescu.
- 11.II.1922 — s-a născut Valeriu Gorunescu.
- 11.II.1924 — a murit Cora Irineu (n. 1888).
- 11.II.1924 — a murit N. Zaharia (n. 1866).
- 11.II.1967 — a murit Teodor Rudenco (n. 1909).
- 12.II.1894 — s-a născut Otilia Cazimir (n. 1967).
- 12.II.1899 — s-a născut I. Peltz.
- 12.II.1902 — a avut loc premiera dramei istorice *Vlaicu Vodă* de Al. Davila.
- 12.II.1935 — a murit Francisc Hossu-Longin (n. 1947).
- 12.II.1941 — s-a născut Petru Jales.
- 12.II.1966 — a apărut la Iași revista „Cronica”.
- 13.II.1877 — a murit Costache Caragiale (n. 1815).
- 13.II.1909 — s-a născut folcloristul Vasile Carăbiș.
- 13.II.1911 — s-a născut Șerban Nedelcu.
- 13/26.II.1919 — s-a născut Constantin Tongaru (m. 1952).
- 13.II.1920 — s-a născut George Sidorovici (m. 1976).
- 13.II.1935 — a murit Ion Bîanu (n. 1856).
- 14.II.1821 — a murit Petru Maior (n. 1761).
- 14.II.1902 — s-a născut I. Călugăru (m. 1956).
- 14.II.1907 — s-a născut Dragoș Vrăncanu.
- 14.II.1927 — a murit Constanta Mille (n. 1861).
- 14.II.1927 — s-a născut Vinălia Ornar.
- 14.II.1928 — s-a născut Radu Cărneci.
- 15.II.1840 — s-a născut Titu Malorescu (m. 1917).
- 15.II.1857 — s-a născut Em. Grigorevici (m. 1915).
- 15.II.1921 — a apărut „Gazeta cărților”, director Dimitrie Munteanu Râmnic.
- 15.II.1923 — s-a născut V. Em. Galan.
- 15.II.1932 — s-a născut Petre Stoica.

„Scriitori români de azi“

CINCISPREZECE autori și opere de primă mărime, începând cu M. Sadoveanu sfârșind cu Petre Pandrea, fac obiectul investigației critice a lui Eugen Simion*). O aglomerare de „idoli“ literari ajunși la amurgul dar și la apogeul carierei lor, la recunoașterea publică absolut unanimă, și riscul, la simpla parcurgere a masivului tom, ca recapitulare de celebrități supuse admirației noastre, ar fi fost, desigur, monotonă; succesiunea de platouri înalte indeamnă spiritul la reverie și somnolență. Criticul îndepărtează riscul acestei uniformități în mulțumire. În beatitudine, anulându-i de la început baza și răpindu-i printr-o privire mai trează ca de obicei motivația, cu binevenită rezervă, care vine să se asociază pretutindeni la o însemnătății tuturor scriitorilor grupați cronologic în volum, sint examinate operele lor, le sint cercetate articulațiile, spre a constata dacă și cite din ele și în ce măsură rezistă. Destule opere cedează examenului critic senin, dar intransigent, adesea spre surprinderea cititorului obișnuit să creadă că scriitorii importanți produc în serie capodopere demne de renumele lor; sau cu o vorbă calmă a criticului, repetată de cite ori e cazul (și cazurile sint frecvente): „nu mai satisfac“. În cît oboșitoarea egalității de reputații, i se substituie, din perspectiva metodic-penetrantă a lui Eugen Simion, o geografie literară extrem de variată, forme de relief radical neasemănătoare, de o naturală varietate și vioicune. Să spunem însă că ele nu sint căutate, nici nu sint stabilite arbitrar, pentru a da un plus de acid textului amenințat de monotonie encomiastică, ci rezultă dintr-o rigoare admirabilă, dintr-o judecată fermă întreprinsă după normele „clasice“ ale adevărului. Un climat de bună credință, țesătura de „frază“ credibile, tonul de perfectă urbanitate, chiar și acolo și poate mai ales acolo unde subtextul e „refractor“ și se animă ironic, contribuie la instaurarea unei impresii de temeinicie, de obiectivitate. Lăsând să se desprindă, în chip firesc, accentul de autoritate atât de necesar în critică.

Mentineră pe spații ample a spiritului critic este prima explicație a interesului viu și „imediat“ stîrmit de cartea lui Eugen Simion. A doua explicație o constituie tratarea monografică și lectura integrală a textelor. În mod surprinzător, în loc să obosească atenția prin caracterul prea susținut al privirii orientate pe zeci de pagini asupra aceluiași autor, această aplicație laborioasă la obiect o înviorază, oferindu-i o diversitate de genuri, nu obligatoriu „majore“. Cărțile de frontieră ale scriitorilor sint discutate în rînd cu cele evidente pline de „importanță“. Camil Petrescu n-a scris numai *Un om între oameni* după 1944, dar și o piesă de teatru despre Caragiale, mai multe nuvele azi uitate, a

* Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, II, Ed. Cartea Românească, 1976.

dat interviuri etc. A le lua în considerație, alături de masivul roman istoric, înseamnă nu numai a le reactualiza, dar, în același timp, a conferi textului critic un bun coeficient de inedit și atractivitate. Argezi a publicat peste douăzeci de volume și printre ele se află prea puțin comentatul *Manual de morală practică*. Dar *Fantaziile răsăritene* ale lui Mihail Sadoveanu, dar fragmentele tipărite postum au fost ele pînă acum supuse unei judecăți critice? **Ion Sîntu** de I.M. Sadoveanu, se mai știe parcă ceva despre acest roman? Dar *Taurul mării* al aceluiași, cine l-a mai citit serios în anii din urmă? G. Călinescu n-a scris numai proză și istorie literară, dar și piese de teatru și parodii gen *Ludovic al XIX-lea*, *Secretarii domnului de Voltaire* etc., **Mihail Ralea** a tipărit și *Cele două Franțe*. Eugen Simion, ca în atîtea alte cazuri, recitește cu atenție, oferind o judecată nouă, în spiritul adevărului. Astfel de lucruri, pe lângă utilitatea lor incontestabilă, sint ca sarea în bucatele prea grele ale analizei.

Ironia este uneori cordială, formă a simpatiei critice, alteori funcționează ca mijloc de subtilă dezavuare cînd obiectul însuși o pretinde. În cel dintîi caz, semnaland inconsecvențe, contraste prea mari sau excese de orice natură, le consideră un efect, natural oarecum, al personalității. Al unei puternice personalități, cum se întîmplă în comentariul dedicat lui Petre Pandrea, un comentariu bogat și complex, din care paradoxal autor nu iese cu nimic micșorat; aș zice, dimpotrivă. Semnalînd contradicțiile, criticul nu ezită să sublinieze momentele esențiale, fazele de maximă luciditate. Vorbînd, de pildă, despre volumul *Germania hitleristă*, datînd din 1933, anul venirii la putere a lui Hitler, criticul, părăsînd obișnuita detașare, îi pune în lumină meritul, valoarea premonitorie, și o face cu energie:

„Germania hitleristă, este un pamflet voluminos înțesat cu fișe politice și morale care arată o fantezie de o mare vitalitate a negației. Pune una lîngă alta, ele dau o puternică sugestie despre natura demențială și cabotină a fascismului [...] Pe foaia lui Goebbels scrie: „Iacheul-regizor al capitalului aflat în criză“; pe aceea a lui Herman Göring — „bestialitate ridicată la rangul de acțiune politică“ — [...] Cartea este mai serioasă decît lasă să se vadă aceste însemnări de o sălbatică savoare: este vorba de un solid studiu sociologic prevăzută cu tabele economice și considerații de istorie politică europeană menite să elucideze dependența fenomenului fascist de marele capital. Studiul se încheie cu aceste cuvinte profetice: „Arhimede desena pe nisipul fin formele lui geometrice. Un soldat beat a intrat în atrium și i-a comandat să stea drept“. Cufundat în meditațiile lui, învățatul n-a auzit. Legionarul l-a ucis. Așa stau la pîndă fiarele, în slujba marelui Capital, să omoare spiritul, progresul, dreptatea și pruncul societății celei noi“.

Capitolul despre Petre Pandrea are o deosebită energie recuperatoare, pe care punctele de dezacord, ironia la adresa unor abuzuri în formulare ori a unor fixații, nu fac decît să o sublinieze. A-l considera altfel, punînd prea mare accent pe ironia, în fond, afectuoasă, este rodul lecturii nerăbdătoare. Caracterizările sintetice nu lasă nici o îndoială în privința atitudinii constructive a criticului.

Se observă la o lectură totală cum criticul își fundamentează judecata estetică, mereu în prim plan, pe o viziune care, acceptînd autonomia operei, nu exclude caracterul heteronomic al acesteia, diversitatea de idei și „criterii“ ce colaborează la examenul ei obiectiv. Criteriul sociologic, concepția marxistă constituie temeiul în virtutea căruia sint examinate structurile romanului istoric, cu toate consecințele ce pot decurge de aici pentru valoarea „în absolut“ a operei. De parcurs, în acest sens, riguroasă analiză la care supune cărțile de inspirație social-istorică ale lui M. Sadoveanu, Camil Petrescu, I. M. Sadoveanu, G. Călinescu.

Calitatea textului critic propus de Eugen Simion confirmă ea însăși validitatea operelor de care se ocupă și a căror substanță izbutește să o absoarbă, prin valorificarea aspectelor rezistente ale creației literare românești pe un parcurs de peste trei decenii. Există o viabilă, o puternică literatură, în cuprinsul acestui răstimp istoric, există o mișcare literară vie, un transfer de valori de la generațiile vechi la cele noi, există un proces de înnoire a temelor, tipologiei, mijloacelor literare; o adevărată literatură despre care se poate scrie, în substanța căreia critica literară, utilizînd o varietate de perspective sugestive și de metode începînd cu cele verificate, „clasice“, trecînd — fără a-și trăda obiectul — la cele moderne, poate opera disocierii dintre cele mai interesante; aceasta este senzația dominantă impusă de lucrarea lui Eugen Simion.

Dacă în analiza unor opere de valoare inegală, preocuparea de a formula judecăți precise și de a „decupa“ prin citate și interpretare latura lor vie trece în primul plan. În alte cazuri, acolo unde chestiunea valorii nu se mai pune și opera își afirmă excelența în totalitatea ei (de exemplu, în cazul extraordinarei lirici postbelice a lui Lucian Blaga), criticul își permite libertăți interpretative cu totul binevenite, apăsînd la sugestiile criticii mai noi, de altfel într-un spirit de echilibru, cu precauții inteligente capabile să înlăture abuzul, parada metodologică etc. Această flexibilitate a unghiului de vedere și acest solid bun simț și simț practic, mereu orientat către specificitatea obiectului, în stare să discearnă ce i se potrivește și ce nu, ce asimilează firesc și ce respinge cu o sănătoasă reacție de inadecvare opera însăși, reprezintă însușiri de prim plan ale criticii lui Eugen Simion. De o remarcabilă precizie și expresivitate este analiza spațiului eminentamente specific, al „jocului“ predilect și

Eugen Simion Scriitori români de azi

caracteristic pentru situația unui personaj de roman. Iancu Urmatecu, de pildă, este văzut prin imaginea „tindei“, a „antica-merei“.

Mihail Ralea (ca memorialist al călătoriilor) este luat spre cercetare sub aspectul senzațiilor tipice, al gustului erotic, al percepției gastronomice, al „nevoii de confort“. Aici ar fi de spus cite ceva și despre ironia criticului, de o calitate specială, ascuțită, dar sub forme protocolare: „De la pictură, spiritul revine bucuria la comoditățile vieții. „Bucătăria engleză este rea: castraveți acri cu lapte, friptură de berbec crudă, roși cu marmeladă de cuișoare, caș cu dulceață“ etc. Astfel stînd lucrurile, mai poate fi ceva apreciat în Anglia? Femeile engleze (subiect constant de meditație la călătorul Ralea) nu-l plac, în orice caz, eseistului. Ele au înfățișare de guvernante și par a fi îmbrățișat meseria de mătușă. Citind aceste note, am putea crede că fetele din Anglia nu se mărită niciodată“; „Pentru europenii mîncarea nu este numai o nutriție, e și o plăcere și, observînd abundența mîncărilor concentrate, chimizate în America, Ralea simte în față suflul apocalipsului“.

În general este de observat în această fază mai nouă a criticii lui Eugen Simion felul original cum se asociază interesul pentru planul intelectual și estetic al operei, cu cel pe care l-i provoacă planul ei mai terestru, nivelul senzațiilor. Criticul nu ezită (și trebuie spus că analiza nu suferă din această pricină, dimpotrivă capătă savoare), venînd vorba de Camil Petrescu și de *Un om între oameni* să se ocupe de „pictura feminității“, mai simplu spus de „preferințele“ în materie, ale scriitorului: „obsesia femeii bălane și voineice“, frecvența tipurilor „de femei vinjoase cu o carnație albă“ etc. Atenția la substraturile afectiv-senzoriale operei îl face, apoi, să descopere că romanul lui Camil Petrescu are ca personaj principal excelent nu pe cine știm noi că ar fi, ci orașul. Bucureștiul veacului trecut.

Preocuparea de obiectivitate, vădită și într-un anume stil al „reținerii“, în adjectivarea cumpătată, în voința expresă a criticului de a nu se pierde cu firea, cum se zice, nici în fața numelor consolidate (cum sint, de altfel, toate „numele“ adunate în carte) constituie unele din virtuțile (necesare și adecvate) ale studiului întreprins de Eugen Simion. Cum se întîmplă însă de obicei în cazul stilurilor structurate, laturile discutabile decurg din exercitiul însuși de afirmare a acestor virtuți. Sint situații (nu multe, dar sint) în care grija de a se menține lucid duce pe critic la oarecare ostentație a „cumpănirii“ frazelor, la rezervă prea apăsată, la răceală. Capitolul excelent scris, plin de culoare, privitor la Camil Petrescu, mi se pare semnificativ în linia celor amintite. Inegal este desigur romanul *Un om între oameni*, însă nu în așa măsură încît să justifice tratamentul circumspect aplicat figurii de aici a lui Bălcescu, de o incontestabilă tensiune. Este prea extinsă discuția de principiu în legătură cu legitimitatea considerării (într-un roman de ficțiune) a unei biografii exemplare, ratificată documentar, precum aceea a marelui istoric, patriot și revoluționar. Într-un roman oarecare, chestiunea, desigur se poate pune cu folos, dar aici e vorba de altceva și mai ales de altceva, de o întîlnire norocoasă. Cîteva sute de pagini în care un spirit de acuitatea lui Camil Petrescu meditează asupra unui destin extraordinar, sublim și tragic, precum al lui Bălcescu, rîmîn oricum pline de interes, făcîndu-ne să uităm, pentru o clipă, problema de principiu; care, nici vorbă, merită și ea toată atenția. Nici formulările de „conjunctură“, existente în roman, desti nu trebuie trecute cu vederea, nu cred că pot fi amendate „în sine“, ci, încă o dată, ținîndu-se seama de cazul concret.

Vocația criticului este însă mai ales aceea de a stabili cota estetică a unei opere, interesul sau nulitatea ei literară, dacă, așadar, opera respectivă izbutește să se păstreze între limitele literaturii ori iese regretabil și definitiv în afara acestora. Este spațiul „literar“ în care criticul se simte în largul său. Citatele care dovedesc această tipică aplicație a sa, strîns legate de ceea ce numim „etica“ profesională, probitatea criticului, se pot desprinde mai din fiecare pagină. Înălțimea și demnitatea criticii lui Eugen Simion ni se dezvăluie și la nivelul expresiei, în tipice formulări echilibrate, de o remarcabilă elo-ganță și precizie a termenilor.

Laurențiu Ulici

Lucian Raicu

Prima verba

Tranziție

● Starea de reverie, de „evadare din sine“ cu voluptatea plutirii armonioase și calme într-un spațiu purificat de „legea morală“ caracterizează lirismul poemelor lui Ion Bogdan (Cerb alb, Ed. Albatros). Gesticulația tandră, tonul de incantație, firescul imaginilor statornicește împreună o atmosferă quasifeerică, favorabilă discursului liric confesiv în care fiecărui moment de reflecție îi corespunde o circumstanță afectivă din seria calmă. Discursul însuși are ca punct de plecare un imperativ cu valoare morală ce nu e altul decît principiul socratic într-o dezvoltare personală, de colocviiu altruist: „E timpul să ne cunoaștem / înspre noi însine să ne aplecăm cu tristețe / și să rămînem singuri / o stradă oarecare mai pulsează cînd vine / o fată frumoasă s-o tulbure / o icoană pare fereastra și prietenul meu / colportor de cuvinte nesfîrșit de suave / poate salcîmii presimt că vine aprilie și / se frămîntă sub coajă iar soarele / ochi imens ne învăluie / tu trebuie să fii tare să nu te pierzi / printre odăile noi și cerul / ca o ciupercă / de simburii grei și înaltă lumină / e timpul să ne cunoaștem / să rămînem singuri / cînd nimic nu mai tulbură valea pămîntului / totul poate reîncepe iar / cu plugurile în

zori tîmăduind cîmpia“. Poetul ezită deocamdată între mai multe posibilități de afirmare semnificativă, nu și-a limpezit încă intențiile, se află într-o fază de tranziție pe care poeziile o divulgă prin chiar inefabilul lor; liniștea afectivă rîmează desigur cu starea de reverie și atrage în geometria ei întreg universul, dar, din cînd în cînd, se ivesc în acest imperiu de tăceri semnele unor furtuni care ar putea să vină spre a da tonalității particulare o acoperire existențială mai pregnantă („Nu mai aprinde verzi luminări / brazii vin singuri ascultă / cum răsună tăcerea e / acest univers și știu / il doare singele meu nelimitat culoar / spre undeva pe aici curge uita / a obosit / fete fecioare planetele / pâr de aur au despletit se tingule / limpede cad asemenea lacrimilor / ce ne inundă / existența abia se conturează / în valea pămîntului și se face noapte trebuie să plecăm / de ce nu sintem numai lumină uita / s-au aprins brazii verzi luminări / bușgări de ceară ca niște clopote sună / răsună în valea pămîntului“).

Alegîndu-și aproape toate elementele din lumea vegetală a nordului montan, lăsînd să se vadă simpatia pentru desăvirșita ordine a naturii, Ion Bogdan nu

scrie, totuși, pastelul; ochiul său rămîne mereu întors în sine, evocarea naturistă avînd mai mult un rol contrapunctic prin sugestia de puritate incoruptabilă, prin vitalitatea conținută. O astfel de situație mă face să cred că somnolența trăirii și starea de calmă rostire sint la acest poet moduri ale unei aventuri lirice în profunzime. Fără prea mare îndrăzneală imagistică, versurile sale sint de o simplitate realmente poetică poate și pentru că interesul lor superior e concentrat în substanța comunicării, relevată neîndoielnic prin sugestie. Numai că la el nu metafora este aceea care sugerează, ci tonul însuși, sistemul de accente al frazei, sintaxa chiar. Poetul are un fel al lui de a spune simplu indiferent ce, păstrînd aceeași măsură tonală pentru oricare dintre temele ce-l preocupă, astfel încît un poem de dragoste „se aude“ la fel ca unul de notație directă sau ca unul de meditație, singurul chip de a le deosebi fiind comparația lexicală („Lubirea doarme și-i pustiu tirziul / odăilor cu suflul de lînă / se aude neștiutul cuvioz umblind / cineva poartă umbre de mină // s-ar trezi deodată și fierbinte / unde tînjind spre taine nopțile fierbinte / unde tînjind spre taine nopțile ne cresc / perfect rotund și gol ca adevărul / s-ar cuveni albastrul ulciorului / cersesc // dar cine poate să se mai amine — / involburînd prin singe se discern / cuvintele pe-altarul altor piscuri / și poate că e azi poate e miine“). Avantajul este un mai rapid acces la un timbru personal, dezavantajul e monotonia. Găsîndu-se cu *Cerb alb* într-o fază de tranziție, acest liric talentat va reveni, bănuiesc, cu mai puțină reverență față de reverie și cu mai multă explozie în gesturi.

1907

„Pînă acum am răbdat, acum nu mai putem pune-a ajuns cuțitul la o

■ Dacă satul acela s-ar fi numit Imbuibași, istoria ar fi consemnat evenimentul sub semnul unei ironii; dar s-a numit Flămînz, așa cum era în realitate — un sat cu o populație infometată, oropsită, exploatată și batjocorită.

Satul Flămînz din județul Botoșani — care intră în istorie cu numele său simbolic și cu faptele locuitorilor săi; cei ce-au aprins scînteia marii răscoale de la 1907. Coordonatele satului: un punct, o insulă minusculă pe harta imensului teritoriu agricol exploatat de un arendaș veros, care plătea proprietarului 20 de lei de hectar și-l da apoi țărănișor cu 100 de lei. Și chiar cu acest preț o familie de țărani nu putea lua în subarendă mai mult de 5 hectare, prestațiile impuse de stăpînitori fiind peste puterile de muncă ale flămînzilor. Situația aceasta era aceeași în toată țara, în acel an 1907 cînd obidișii și-au ridicat capetele, îndrăznind să infrunte atotputernicia exploataților. Nicolae Iorga va scrie (în „Lupta”, la 18 martie 1907): „Cauza de căpetenie a răscoalelor e o nespusă sărăcie. Administrație, dreptate, nu-s pentru țărani în toate e înșelată și dacă înțelege, brutalizat”.

Răscoala de la 1907 a avut deci cauze puternice: dorința de înlăturare a nedreptăților adînc înrădăcinate în viața obidișilor; și năzuința lor spre un trai cit de cit mai omenos.

Cercetînd documentele de arhivă și colecțiile ziarelor din primul semestru al anului 1907, încercăm să facem o cronologie a Răscoalei care a zdruncinat din temelii statul român acum 70 de ani. Sînt trei perioade în această cronologie: 6—28 februarie; 1—7 martie; 8—18 martie: demonstrațiile legale; ciocnirile cu armata, în Moldova, estinderea răscoalei în Muntenia, Dobrogea și Oltenia.

Flămînzii

ÎN SATUL Flămînz, din județul Botoșani, trăiesc aproape 1.000 de locuitori, dintre care mai mult de jumătate buni de muncă — sînt trecuți de zece ani. În jurul satului, holde bogate; pămîntul e bun și produce din belșug — dar în case domnește sărăcia pentru că belșugul pleacă mai departe. În hambarele arendașilor. Nemulțumirea e veche; răbdarea e mare. În ziua de 8 februarie 1907 (folosim, pretutindeni, datele stilului vechi), flămînzii sînt chemați la administrația moșiei „spre facerea contractelor de învoielă agricole pentru anul început”. Țăranii răspund la chemare. Sînt, împreună cu cei veniți din satele vecine, peste 600. Ascultă, plini de minie, propunerile împovărătoare dicțate de arendaș. Sînt cu totul altele decît cele făgăduite în vara trecută. Răbdarea și-a ajuns plinul. Țăranii, revoltați, cer socoteală administratorului — omul arendașului Fischer — maltratîndu-l.

Aceasta a fost scînteia care a aprins vilvătaia ce urma să bîntuie întreaga țară, în februarie și martie 1907.

În actele Parchetului general din Iași, unde se va judeca mai tîrziu „agresiunea” de la Flămînz, sînt menționate primele trei nume de țărani răsculați, dintre sutele de mii care vor umple următoarele fișe: Dumitrache a lui Roman Grosu, Trițan Roman și Gh. Zamfirescu.

Pe calea pașnică

DOMENIUL Flămînzii era al doilea ca mărime din întreaga țară, avînd aproape 30.000 de hectare. Proprietarul — care era nepotul fostului domnitor spoliator al Moldovei, Mihail Sturza (din epoca 1834—1849) nu-l cunoștea întinderile; trăia departe de țară, peste hotare, din veniturile pe care le înecă prin arendarea imensului domeniu. În 1906 ridicase prețul arendei, și Fischer, menținînd exploatarea, încerca să-și sporască încasările apăsînd pe țărani aflați în serbia sa. După „conflictul” de la 8 februarie, vicelanul arendaș, speriat, promise sâtenilor că le va da jumătate din

moșie, cu 25 de lei falca, cerîndu-le plata în bani, nu prin prestații de muncă ca pînă atunci. Aceasta era și dorința flămînzilor. Dar pînă la sfîrșitul lunii februarie nu s-a încheiat nici un contract. În aceste douăzeci de zile de așteptare, țărani au mers numai „pe calea dreaptă a plîngerilor către autorități”, scriînd prefectului: „Nei sîntem oameni săraci, ne ocupăm numai de munca cîmpului; ei bine, pămînt nu avem și cum sîntem domniciliați pe domeniile principelui Dimitrie Sturza — Flămînz, Novaci, Strocești — pînă acum am răbdat mult, dar acum nu mai putem pentru că ne-a ajuns cuțitul la os; sîntem amenințați să murim de foame”. Prefectura primește astfel de cereri și din partea locuitorilor comunei Lunca, Todtreni, Biznoasa, Rădeni. Ultimii care scriu sînt cei din Cristești, Orășeni și Ghikănești. Cum nu se primesc răspunsurile așteptate, țărani încep a veni în grupuri — la început pasnice — la prefectura Botoșani, iar la Flămînzii se înregistrează un nou incident, la 18 februarie. „Pentru cercetări și împăciuire” vine acolo chiar secretarul general al Ministerului de Interne. Acesta raportează apoi: „Nimic nu ne face să chemăm revolte cele întimplute pînă astăzi în județul Botoșani”. Și primul ministru, Gh. Gr. Cantacuzino, se liniștește; mai ales că pe marile sale moșii din Prahova totul era în perfectă ordine. Dar în ziua de 26 februarie încep frămîntările în comuna Cotnari și Hodora, din județul Iași. Aici sînt devastate curțile arendașului M. Males și circiumile. Ziarul „Liberalul”, din 28 februarie, aprecia că numărul răsculaților din Cotnari, Băiceni, Belcești și al altor sate din județul Iași se ridică la 16.000.

În fața armatei

LA SFÎRȘITUL lunii februarie tot județul Botoșani era în fierbere — și o parte din Dorohoi și din Iași. Paharul amărăciunii se umpluse și răsculații treceau acum la o nouă formă de luptă. La 1 martie mișcarea, devenită realmente răscoală, ia pentru prima dată contact cu forța armată. În acea zi lo-

cutorii comunei Călărași ocupă cu forța Ostrovul de pe malul Prutului (care le fusese luat abuziv de moșierul Giolav). O companie de jandarmi trimisă la fata locului arestează zece țărani și-i alungă pe ceilalți, sub amenințarea armelor. La 2 martie începe răscoala în comuna Stănceni. Apoi la Ibănești și Hudești, din Dorohoi, unde este semnalată, pentru prima dată, circulația printre revoltați a broșurii „Către sâteni”, scrisă de Vasile Kogălniceanu. „Pentru a-l găsi pe arendașul Mihail Popovici și a se înțelege cu dînsul”, 600 de răsculați intră cu forța în orașul Botoșani, la 3 martie. A doua zi năvălesc pe alte bariere încă 400—500 de răsculați, veniți din Stîncești și Curtești. Sînt devastate numeroase case ale arendașilor. Un detașament de reprimare, format din 300 de soldați bine înarmați intră în acțiune, sub comanda maiorului Boureanu. Răzvrățiții nu se supun somațiilor și, la comanda maiorului, se trage în plin. „Cad dintre răzvrățiți 4 morți și 9 răniți” — scrie „Universul”, la 7 martie.

„Dumnezeu să-i ierte”

DESPRE acești primi căzuți pe frontul răscoalei, Nicolae Iorga va scrie, în „Neamul românesc”, la 8 martie, articolul „Dumnezeu să-i ierte”:

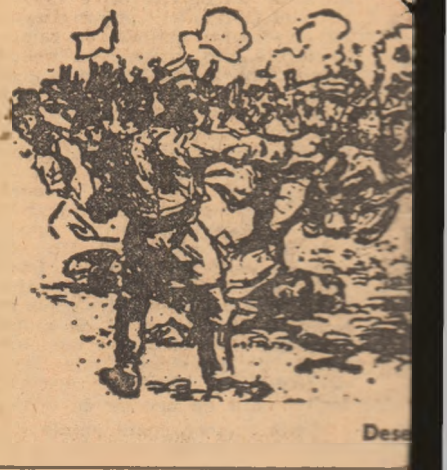
„Dumnezeu să-i ierte pe cei patru țărani români împușcați în orașul românesc Botoșani, de oastea românească. În ziua de 5 martie 1907. Să-i ierte Dumnezeu pentru cîtă muncă de robii au muncit, pentru ce trai de dobitoace nenorocite au dus, pentru cîtă înșelare au suferit, pentru cîtă jignire au îndurat; și să-i ierte pentru viața lor de suferințe [...] Să-i ierte Dumnezeu pe ostașii care, de frica poruncii, au împușcat pe frații lor [...]. Să nu ierte Dumnezeu pe ciocolmea obraznică și proastă, care n-a știut și nu știe a-și înțelege, iubi, apăra și măcar cruța pe cei de o lege și de un neam cu dînsii, pe hizi politicieni mincați de poftă și nevolnici; să nu-i ierte Dumnezeu pe circulatorii neghiobi sau vinduți inafărta cărora, cufundați în orgii bugetare, fumează acum acest sînge nevinovat [...]”.

Acest articol, de mare rezonanță politică, a fost retipărit în foi volante și răspîndit în toată țara, prietare răsculați — rolul principal în noua formă de popularizare a protestului lui Nicolae Iorga avîndu-l, mai cu osebire, învățătorii și preoții.

Protestul lui Mihail Sadoveanu

TRAGICELE evenimente din Botoșani n-au intimidat pe răsculați. În acele zile din prima decadă a lunii martie se ridică la luptă și țărani din județele Suceava, Neamț, Bacău, Vaslui, Fălciu, Tutova, Tecuci, Putna, Covurlui. Țăranii din Ruginoasa (Suceava) cer arendașului Fischer noi învoielă agricole. La intrînirea respectivă sînt arestați 15 „instigatori”, și, urcați într-un tren, sînt expediați spre Pașcani. Instințații din vreme, muncitorii de la Atelierele C.F.R. Pașcani au intervenit prompt (la 3 martie) încercînd să-i elibereze pe arestați. Trupele de pază, aduse în grabă, trag în grupul de muncitori, rîndînd grav pe cîțiva dintre ei, apoi maltratează și arestează pe toți „suspecții”. Scriitorul Mihail Sadoveanu, revoltat de cele petrecute la

Răscoalele

Pașcani, trimite un memoriu de protest lui Spiru Haret (la 13 martie), iar în zilele următoare îi scrie lui G. Ibrăileanu, la Iași: „Cred că ai aflat că s-au arestat în Pașcani mai mulți lucrători din atelier. Se caută pretutindeni instigatori. Eu sînt sigur că nicăieri nu se vor găsi [...]. Iti aduci aminte de ce susțineam cînd am fost la Iași, în ianuarie? Credeam că sînt inevitabile mișcările agrare; dar cine le putea închipi așa de aproape?”. La 5 martie încep răscoalele în 51 de sate din județul Neamț.

Masacrul de la Galați

LA 6 MARTIE sînt semnalate primele incendii de bunuri ale arendașilor, la Sulița (Bacău), unde citeva mii de țărani, ale căror cereri nu fuseseră luate în seamă, dau pradă focului conacul moșiei. Alte devastări au fost făcute la Dumbrăveni (Vaslui), la moșia lui Leon Ghica și la Salcea (Tecuci), unde sînt avea conacul moșierul Cantacuzino-Paşcanu.

Paralel cu mișcările țărănești, muncitorii găsesc momentul potrivit să-și arate nemulțumirile pentru regimul în care lucrează. Începutul îl fac muncitorii din Galați, la 7 martie, declarînd grevă. La 11 martie, cînd greva era în toi, pătura în oraș 200 de țărani din comunele învecinate. În drumul lor spre prefectură, țărani, și muncitorii care li se alăturaseră, sînt întîmpinați de un detașament de roșiori, aflat sub comanda sublocotenentului Livezeanu și Ion Antonescu (generalul de mai tîrziu). Aceștia ordonă foc și 14 demonstranți sînt uciși pe loc, iar 7 grav răniți. „Adevărul” din 14 martie descrie astfel masacrul: „Imediat după tragera focurilor, o mulțime imensă, printre care și 60 de elevi de liceu, s-au adunat pe locul dezastrului, protestînd în contra faptului că s-au săvîrșit asemenea orori [...]”.

Nicolae Iorga

Mihail Sadoveanu

N.D. Cocca

Ștefan Gheorghiu

IL. Caragiale

Octavian Goga

AL. Vlahuță

mult, iar
entru că

țărănești

scenă din „Dimineața” din 25 martie 1907

Rădăcini adinci

ÎN PRIMELE zile ale răscoalei ținta nemulțumirilor fiind arendaș Fischer, unele cercuri interesate au căutat să acrediteze ideea că întreaga mișcare este antisemită. Cînd răscoala s-a întins însă, și pe listele moșierilor atacați de răzvrățiți au apărut mai multe nume de români, presa a luat atitudine corespunzătoare de lămurire a opiniei publice. „Adevărul”, bunăoară, la 3 martie scria: „Mișcarea țărănească nu a pornit artificial, ci are rădăcini adinci sociale, așa că dacă în aparență cauza ei este propagarea unui naționalism rău înțeleasă, cauzele sînt relele organizațiuni ale noastre economice, sociale și politice”. Iar sub semnătura socialistului M. G. Bujor, „România muncitoare”, din 4 martie, scria: „Răscoalele din județele Iași, Botoșani și Suceava nu sînt izbucnirea unei nemulțumiri locale sau fructul unei invidii individuale. Ele sînt dimpotrivă încoronarea sistemului crud de exploatare de astăzi a țărănilor”. „Universul” din 5 martie: „Mișcările țărănești au un caracter pur agrar și urmăresc aceeași țintă: Pămînt! Vrem pămînt! — acesta este strigătul general al țărănimii”. Și în fine, doctorul Ioan Cantacuzino, („Universul”, 6 martie 1907), luînd cuvîntul la o întrunire ținută la București, în sala Dacia, la 6 martie, afirmă: „Nu trebuie să micșorăm cauza răscoalei, minjînd-o cu antisemitism [...]. Netăgăduit cauza țărănimii este o cauză omenească. Singura noastră luptă trebuie să fie realizarea integrală a dreptății [...].”

La sfîrșitul primei decade a lunii martie, cînd întreaga Moldovă era în flăcări, răscoalele încep și în județul Rimnicu-Sărat. La 9 martie intră în oraș primele grupe de răzvrățiți. Tot la 9 martie 1000 de țărani sîlesc pe arendașii din Slobozia să semneze noi contracte agricole. O nouă pătrundere în oraș — la 11 martie — se soldează cu morți și răniți, armata trăgînd în plin. La Sihlea, un grup de 1000 de răzvrățiți este întîmpinat de armată; sînt 25 de morți. Și flacăra merge departe, la Tecuci, Brăila, apoi în Dobrogea (Tulcea și Constanța).

Apelul României muncitoare

SOCIALIȘTII din București nu puteau rămîne indiferenți față de marea mișcare revendicativă a țărănimii. Cercul „România muncitoare” se constituie, încă din 1906, documentul-manifest Patruzești de ani de sărăcie, cu ocazia jubileului domniei lui Carol, manifest

În care arătase și starea țaranului român. La 9 martie 1907 aceiași cerc lansează un manifest către muncitorii, spre a lămuri problema răscoalei:

„Tovarăși! Impilata țărănime — iobaga de veacuri a boierilor, roaba pămîntului și sluga batjocorită a guvernăntilor — a ridicat fruntea! În deznădejdea ei de a mai dobîndi pe calea înțelegerii o bucată de pămînt, și a agonisi un codru de mămăligă, în deznădejdea ei de a mai vedea răsărînd și pentru dinsa soarele libertății și al dreptății — ea a purces singură pe calea dreptății, călcînd în picioare toate întocmelile legale ale burgheziei stăpînitoare. Tărănimea e în plină revoltă. Tot nordul Moldovei e într-o frămîntare nebună. Ca stîncile din virful muntilor se rostogolesc la vale și înaintăre mereu în cîmpie legiunile răzvrătiților țărani. Satele, tirgurile și orasele devin teatru de dezlănțuire a furiei populare, prea mult înăbușită sub povara mizeriei și a răbdării silite [...]. Astăzi împilarea, exploatarea nemiloasă, batjocura neconștientă i-au silit pe țărani să se răzvrătească [...].”

Apelul cheamă apoi muncitorimea la întrunirea organizată pentru ziua de 11 martie, socotind că ea are datoria de a se solidariza cu țărănimea revoltată. La această dată s-au ținut întruniri și la Brăila, unde armata a intervenit, imprăștiind pe cei 1000 de participanți și ares-tînd, între alții, pe fruntașul mișcării: N. D. Cocea. Conducerea cercului socialist „România muncitoare” a publicat în zilele următoare un alt apel, adresat lucrătorilor țărani și studenților, explicînd motivele determinante ale răscoalei. Printre militanții de frunte ai lumii muncitoare care au avut de suferit cel mai mult în vremea răscoalei a fost Ștefan Gheorghiu. Poliția l-a arestat și l-a schingiuat timp de șapte luni.

Dimitrie Sturza — maniacul religios

CIND răzvrătirea a început și în Muntenia — la 8 martie înregistrîndu-se primele ciocniri cu armata la Rimnicu-Sărat, la Brăila și apoi trecînd și în Dobrogea — dulcea amăgire a guvernului a fost brusc tulburată. Răscoala lua proporții neașteptate; moartea aruncată înaintea lor nu înspăimîntase cetele flăminzilor. Rapoartele învințitoare ale prefecturilor, siguri pe puterea armelor, se dovediseră neintemeiate. La 9 și 10 martie pîrjolul — stîns, într-adevăr, la Botoșani — se întinse în Ialomița, Ilfov și Dimbovița. Guvernul conservator, intrat în panică, își dă demisia la 12 martie. La locul plin de spini lăsat de Gh. Gr. Cantacuzino se instalează Dimitrie Sturza, ca prim-ministru, avînd pe I. Brătianu la Interne și pe proaspătul general Al. Averescu la Război. Mai sînt în noul guvern I. Antoa Carp, la Agricultură, și Toma Stelean, la Justiție. O echipă de mină forte, care nu va mai trage în țărani cu pușca, ci cu tunul. În ziua de 13 martie, Dimitrie Sturza („maniac religios, omul a cărui slăbiciune mintală era acum notorie” — cum notează C. Bacalbașa în memoriile sale) se prezintă în fața Camerei, cu întreaga sa echipă, pentru preluarea stăfetei de la conservatori. Cu această ocazie are loc „sedința istorică” despre care ne vorbește și Caragiale în broșura sa 1907 — din primăvară pînă în toamnă. După ce arată cauzele și condițiile schimbării guvernului, Caragiale scrie: „Au urmat, în Cameră, duioase scene teatrale. În publicistica românească, astfel de exhibiții se numesc „scene înălțătoare”. Toată lumea a plîns, miniștri de azi, miniștri de ieri, deputați, senatori, publiciști, reporteri și tribune publice; și-n fața lumii acesteia atît de emoționată, doi mari fruntași, un conservator și un liberal (Take Ionescu și Dimitrie Sturza) s-au strîns în brațe cu efuziune și s-au sărutat solemn, spălînd cu lacrimi fierbinți tot trecutul — care, ce-l drept, cam avea nevoie de spălat: în căldura luptelor de pînă ieri a celor două fracțiuni, primul nu numea pe al doilea decît „trădător de neam”, iar acesta pe acela, „fiul lui Belzebut”. Răscoalele făcuseră deci o minune: trădătorul de neam de pînă ieri se preschimbă în salvator al patriei, iar fiului lui Belzebut îi crescuseră peste noapte aripi de cheruvim.”

Așa a început guvernarea liberală adușă de rege ca să zdrobească răscoala. Și focul continua să ardă cu vîlvătăi din ce în ce mai mari.

„Trageți în carne vie!”

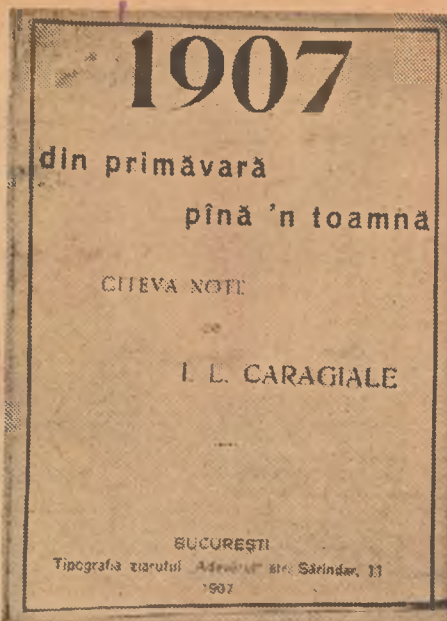
ÎN județele Teleorman, Vlașca și Olt existau, în 1907, un număr de 162 de sate în care funcționau cluburi socialiste organizate după modelul primului „Club socialist al muncitorilor plugari” înființat în anul 1898 la Zimnicea. Este semnificativ faptul că 145 dintre aceste sate au luat parte activă la răscoale. Anchetele ulterioare au dus la constatarea că unii dintre învățătorii din cele trei județe au difuzat printre răzvrățiții foi volante pe care se aflau tipărite articolul „Dumnezeu să-i ierte”, al lui Nicolae Iorga, și poezia „Noi vrem pămînt”, de George Cosbuc. Alte consemnări ale anchetatorilor arată că mai pretutindeni răzvrățiții porneau în coloane „avînd în fruntea lor un steag roșu”. Cu aceste „arme” răzvrătirea a trecut prin sutele de sate ale Moldovei, Munteniei, Dobrogei și Olteniei. În ziua cînd se schimba guvernul la București, ardeau conacele boieresti din județele Brăila, Prahova, Ialomița, Buzău, Teleorman, Doji și Dimbovița. Abia instalat la putere, generalul Averescu emite ordine pentru punerea pe picior de război a 150000 de oameni. Teritoriul afectat de răscoale a fost împărțit în 12 zone de operații, sub comanda a opt generali, între care se afla și Lambrino, dovedit cel mai activ dintre toți. În ordinele date de acești „bravi” comandanți, către unitățile de operații, la 14 martie, se menționa: „Vă ordon să reprimați în mod exemplar distrugînd totul și imuscînd pe capii răzvrătiților, fără a vă mulțumi numai cu prizonierii [...]. Foc în carne” — adică, mai pe soldătește: trageți în carne vie. Și ordinele au fost executate cu prisosință, pentru că undeva, la Ministerul de Război, așteptau niște decorații care trebuia distribuite „eroilor”.

Vlăscenii fiind la data aceea în punctul cel mai înalt al răzvrătirii lor, au avut de suferit, primii, efectele crudei ordine. La 14 martie tunurile sînt puse în funcțiune. Un raport către Ministerul de Interne consemna: „Focul artileriei a avut efect asupra a 150 de case din Vîrșu și vreo 200 din Stănești”. Un alt sat, Odișvoia, are aceeași soartă, fiind ras de pe harta țării. Urmează alte rapoarte „mulțumitoare”, trimise între 14—18 martie: la Pleșița ard 20 de case și sînt 30 de morți; comuna Cucuteni a fost bombardată și distrusă complet — nu se cunoaște numărul morților; la Bodăești și Mierăa Birziciei — 50 de morți. Apoi, din județul Mehedinți: s-a tras cu tunurile asupra comunelor Oprisoiu, Bălcita și Gvardina — sînt mai mult de 200 de morți; trupele au luat cu ele pe toți locuitorii găsiți în satele Botoșești, Timna, Corcova și Dobra (parte dintre aceștia, „încercînd să fugă de sub escortă”, au fost împușcați pe cîmp). În județul Olt: 77 de răzvrățiți împușcați la Locusteni și 67 la Valea Stancului (aici comandă generalul Lambrino, destoinicul, care va fi felicitat de generalul-ministru Averescu). La Ghin-deni, lângă Craiova, sînt executați 72 de răzvrățiți „legați de miini”. Alți 30, la Grosani (Romania) și încă 40 la Popinzălești (Romania) în Mehedinți s-a dat foc celor 70 de case din satul Cioboreni și au fost împușcați 20 de locuitori.

Am citat numai cîteva date aflate în sutele de rapoarte telegrafice trimise de „strălucii” comandanți care foloseau pușca și tunul împotriva ciomagului și a furcii.

Cruzimi ca în Evul Mediu

LA 18 MARTIE sînt semnalate ultimele acte de răzvrătire — la Ciomagii. Zătreni și Pietrarii de Sus (R. Vilcea). În toate celelalte sate din țară răzvrățiții au lăsat ciomegele și furcile din miini, încetînd lupta. Mii dintre răzvrățiții coboriseră în morminte; altele mii vor suferi cruzimile răzbușătorilor. Încep să circule liste întocmite de moșieri și de arendași cu numele „instigatorilor”, și armata nu judecă, nu alege — execută. Dar setea de răzbunare a stăpînitorilor este atît de mare, încît mulți proprietari intervin direct în acțiunea de represiere. Citim din documentele de arhivă: În județul Teleorman proprietarul moșiei Ploșca a tocmît special un om voinic, cu 25

de lei pe zi, ca să bată pe țărani prinși și aduși legați în curtea conacului său. Proprietarul moșiei din Rasnic (Doji), Alexandru Piriianu, a venit la conac îmbrăcat militar, a adunat pe toți locuitorii la marginea satului și a executat prin împușcare 6 „sefi de răscoală”. În comuna Gubauea, arendașul Dumitru Panovici a omorît în chipul cel mai barbar pe săteanul Ion Săvulescu și pe fiul său, în etate de 18 ani, fără a fi dovedit vreo culpă împotriva lor. La Argentoaia (Doji) autoritățile au luat din casele sătenilor toate cantitățile de porumb găsite, spre a le da, ca despăgubire, arendașului Cornea La Scăești (Doji) același Cornea a schingiuat pe săteni, obligîndu-i să-l despăgubească și cerîndu-le polițe celor lipsiți de bani. În comuna Glod (Doji) țărani sînt bătuți la rînd, cu ciomegele, de către soldații comandați de un sublocotenent, ginere al arendașului, Petre Stoian, arendaș din Ostrovul Mare (Mehedinți) dă foc caselor țărănilor și le ia toate alimentele. Lambrino raportează că au ars „numai” 15 case și au fost uciși doi răzvrățiți. În satele din județul Romania jandarmii fi bat pe țărani pînă îi lasă în nesimțire, apoi joacă cu picioarele pe ei. La capitală arestări. Teleormanul este în frunte — 4000 de răzvrățiți; la Mehedinți — 986; la Craiova — 911.

Peste munți, la Sibiu, profesorul Ioan Lupas este încarcerat (pe trei luni) pentru vina de a fi publicat în „Țara noastră”, la 19 martie, articolul „Incendiar”. Toate plugurile umbliă. Este prima victimă a solidarizării românilor ardeleni cu răzvrățiții.

Mai departe, peste hotare, la Viena, I. L. Caragiale publică în ziarul „Die Zeit” (la 22 martie/2 aprilie), prima parte din incisivul său pamflet 1907, (care va apărea apoi, peste cîteva luni, în broșură, la București, sub titlul: 1907 — din primăvară pînă-n toamnă: „Ne aflăm în fața războiului civil al maselor producătoare — sătule de prea îndelungată nesocotire a lor în cîrmuirea intereselor publice — contra oligarhiei uzurpatoare — prea numeroasă pentru a mai putea fi întretinută, prea cînică pentru a mai putea fi suferită [...].”

La începutul lunii martie apare în revista „Viața românească”, din Iași, poezia lui Octavian Goza Un om, socotită și ea „ațățătoare” (Spune, sapa, la căpătîiul țaranului mort: O viață-ntre-am fost tovarăși / În plozi și-n arșită de soare / De truda palmei tale asore / Eu m-am făcut strălucitoare. / Scelipirea mea spune rusinea / Și jalea care mă purta / M-am frînt de gîla tuturor / Dar n-am săpat moșia ta!).

În luna mai, Alexandru Vlahuță publică tot în „Viața românească”, poezia 1907 — treizeci și două de strofe de bicuire a stării de lucruri din țară (Mincuna stă cu regele la masă / Dar asta-i cam de mulțitor poveste / De cînd sînt regi, de cînd minclună este. / Duo lalolată cea mai bună casă...).

Vasile Kogălniceanu (fiul lui Mihail Kogălniceanu), socotit „instigator” pentru broșura pe care a scris-o (încă din 1906) „Către săteni, este arestat (aprilie — iunie 1907).

Procesele

BILANȚUL răscoalei era încheiat. În luna mai 1907 se vorbea — fără ca cineva să dezmin-tă — că armata a ucis 11000 de țărani. Cifra a rămas necontestată multă vreme, plină cînd socotelile mai drepte au sporit-o. După încheierea bilanțului, după ce tunurile au fost readuse în curtea regimentelor, după totala încetare a reprimării, au urmat procesele. Penitenciarele au fost întesate de „capii” răzvrătiților. Celor 11000 de flăminzi uciși cu baioneta, cu pușca sau cu tunul, li se adaugă încarcerării, ale căror pedepse însumează mii de ani de detențiune.

Întoarcem și ultima filă din voluminoasa arhivă cu consemnări oficiale privind răscoala: la 19 februarie 1908, în curtea cazarmei Malmaison din București, se execută sentința Tribunalului Militar: degradarea a 60 de ostasi dovedii că au refuzat să tragă în săteni, la ordinele primite „pe cîmpul de operațiuni”.

Ion Munteanu

Mircea
Horia
Simionescu

ACCELERATUL DE SEARĂ

lui GEO BOGZA

STRASNICĂ invenție... trenul! exclamă Leonida Condeescu intrând în compartimentul de clasa întâi chiar în momentul cind peronul Gării de Nord răsună sub a treia bătaie a gongului — semnalul plecării. Magnifică invenție, domnilor! făcu el în locul convenitului salut. Plătești biletul, cițiva gologani și urci nemijlocit în căruța viitorului... Cearcă să te-ncontrezii puterii aburului...

Își așază în portbagaj valiza mare, din piele galbenă, ferăstruită cu etichetele unor ilustre hoteluri europene, își scoase cu grijă mănușile asortate, își șterse cu batista de mătase fruntea îmbrobodată de transpirație, după care se lăsa ostentiv în fotoliul moale, pușat. Dându-și abia acum seama că observațiile lui mișcătoare zburaseră în compartiment fără a fi fost reținute de cei trei călători — doi domni, mai mult ca sigur becheri, și o femeie între două vârste, numai blănuri scumpe și giuvaricele —, Leonida Condeescu se simți brusc singur, rotită neînsemnată în diabolica mașinărie a lumii. „Omenirea se mișcă, evoluează, care va să zică se avintă pe magistrala progresului, gândi el studiindu-și tovarășii de drum, ba putem afirma, fără teama de-a fi contraziși, că inaugurăm cu brio secolul vitezelor amețitoare... Bravos! E cestic mare: nu se scurse cițiva anișori pe apa Dimboviței, de cind neamțul așter-nu drumul de fier peste meleagurile străbune, că birja și cupeul și intrară în declinație... Le preferăm acum acceleratul, trecem vijelios ape și colnice și, în două-trei ceasuri... De ne-am pătrunde de mărția vremii... Dar noi pălăvrăgim și iar pălăvrăgim...”

— Căldură mare, conia mea! se înversună singuraticul Leonida, atacind frontal sexul sensibil. Decembrie de aur! pufăi el. Ce-ar fi să lăsăm puțin-teț geamul?

Locomotiva pufăi și ea, undeva sub copertina de tinichea, stlpii susținători se mișcară ușor îndărăt, cițeva siluete de pe peron bătură ca aripile în lumina albastră a felinarelor, și eleganta cuconiță își făcu cruce:

— Doamne-ajută! Pornirăm...

Desprinderea de țarm era lină. Cei doi domni își curmară trâncăneala, luără un aer solemn și, consultându-și orologiile, extrase din buzunarul vestelor:

— La foarte fix! Umbliă regulat! notă unul din ei, și celălalt se mulțumi să aprobe printr-o legănare a capului, pocnind tehnic capacul Garnier-ului de aur, cu cifre romane.

— Mai curind zăpușeală! spuse pentru sine femeia, sufocându-se în blănurile din care întirzia să se desprindă. Asta se numește Iarnă! Parodie! Să fi văzut dumneavoastră veri caniculare, ierni de crăpa piatra în prund... Alte timpuri!...

— Să nu lamentăm, stimată conia, o dojeni unul dintre becheri. N-are nimeni să se plîngă de acest binecuvîntat an 1890... Dacă s-ar putea să-i lungim zilele pînă la patru sute...

— Oh, de-ar fi cu putință... interveni Leonida Condeescu. Și, fără pauză, își ținti vecinul de banchetă, convins că întrebarea directă va prelungi conversația: la Filiași?

— Altundeva, unde? Nici vorbă că la Filiași! Dar dumneavoastră?

— Dacă nu vă e cu supărare, eu cobor instantaneu la Leordeni. Mă cam jenează arendașii, lovi-l-ar damblau! Dar vineri fac calea-ntoarsă. Simbătă e balul Obolul, la Băile Eforiei. Nu poci pentru ca să lipsesc... Sint în comitet.

— Ce ciudat, ce bizar, ce coincidență: și eu mi-am plănuț invitațiune la Eforie, spuse imblănită. Menu a-nția: stridii de Ostenda, șuncă de Westfalia, salată de homar în sos remolat, paté de foa gras, șofroa de potirniche, pulpă de căprioară Diana din Poa... din Perigord... Dar și prețul... De zile mari: zece lei!

Un bărbat cu mustăți în furculiță, ochi vii, adinciți în fundul capului, pomeți ai obrazului proeminenți, tăiași parcă în piatră, jlețcă largă, din ștofă scoțiană, pălărie de fetru, încerca precut mînerul portierei.

— Indrăznește, nene Iancule! strigă Leonida Condeescu, înregistrind ezitarea mușterului. Nici că se putea o mare plăcere! Ia și șezi! Unde te duc caili, nene? Afaceri, nu-i așa?

— De bunăseamă! spuse nu prea încintat de întilnire nenea Iancu, și își frecă înfrigurat palmele. Ger de crapă piatra!

— E bună! Ger, neicușorule? Nu mai poate omul de zăpușeală, și dumnealui se vaetă de frig! rise cu poftă unul dintre becheri. Și, după o clipă: mor să știu de unde vă cunosc. Certamente v-a dat „Universul” în poză... Cumva domnul... Stancu Becheanu? Sau Lefter Orghidan?... Că nu îndrăznesc...

— Amicul? hohoti Condeescu. Ce-are dumnealui cu camera de comerț? Ba dimpotrivă! Ne cunoaștem de-un veac: autore, publicist, care va să zică...

— Scirța-scirța pe hirtie... se recomandă noul venit, agitind în aer un plaivas nevăzut.

— Pardonati de confuziune, se înclină becherul. Pozele de prin gazete mai rău te încurcă: toți își seamănă... Babilon...

— Domnul Iancu Caramitru, își desăvirși Condeescu recomandarea.

Călătorul prezentat se înclină teatral, înăbușindu-și în reverele ecosezului un zimbet periculos.

— Apropo de gazete: „Reforma” de ieri publică bilanțul duelurilor pe ultimii trei ani: nu mai puțin de zece! Mai multe decit cazurile de ofiță... Significativ, nu? Asta însemnează, scria gazeta, că s-a trezit simțul onoa-

rei în sînul populațiunii... Dar tremurați binisor, domnul meu...

— E frig al dracului, asta e realitatea, stimată... Accelețatul produce curenti...

— Fii amabil, domnule Turturel, așterne-i șuba dumitale pe spate.

— Sărut-mina, stimată...

CUIBĂRIT în haina mițoasă, nenea Iancu despături gazeta, își prinse pe nas cirligul sticlelor cu ramă aurită și vru să citească. Dar lumina scăzuse. Legănarea trenului îl moleși. Căzu într-o topeală dulce, lunecă spre o văioagă înverzită, traversă un podeț, mereu urmărit de roilul cuvintelor. Bătaia ritmică a roților sub canapea puse accente stranii frazelor companionilor lui de drum și, pe măsură ce discuția celor patru se înfierbinta, din adîncurile inimii se limpeziră acordurile Cvartetului complimentelor de Haydn, pe care-l ascultase în ajun la Ateneu.

Dacă-i este omului frig, plîngea vioara, însemnează că singele nu-i circulă normal... Ar trebui să ia hapuri cu cattramină, adăuga violoncelul, catramina combate tusea, astmul, laringita, cefaleea, catarul, pistruii, inflamațiunile intestinale și ale bășicii, congestia, constipația, surmenajul, coșmarul. Viola spunea molcom: previne boala somnului, flagelul Nona. Joi se inaugurează iluminatul electric la Sinaia, relua vioara, dar se dă ca sigură întirzirea mașinilor de curent din Austria... Felinarele din Cișmigiu, vor fi mutate pe Bulevardul Mare, provizoriu... Onorabilul meu soț consumă numai foța de țigară La Patrie, cu filigranul lui Rouget de l'Isle intonind Marsilieza, produs al casei Leon et comp... Violoncelul interoga: deci, nu nenea Iancu, aci de față, a scris Bomba cu apă fiartă? Și vioara: exclus, stilul mnealui e mai pretentios, mai modernist, disprețuiește gusturile populației... Ca și doctorul Davila...

„Smintită invenție... trenul!” își spuse conu Iancu, urmărit amuzat cvartetul, și își căută o poziție de somn mai comodă.

Muzica bătea mai departe: Lustralina conferă strălucire pielăriei, apa de Melisa, preparată de benedictinii din Florența e teribilă, dar la indigestii se recomandă mai curind alcoolul de mentă piperată și oleul de arnică de munte... Violoncelul, grav: La dama elegantă, Lipscani 24, perdele discrete și mătăsuri pentru inclusiv copiii...

Vocile atacau acum fuga, mișcarea ascendentă înfățișa locul sinistrului — cazarma Cuza din Dealul Spirii —, schițind portretele martorilor oculari orbiți de flăcări în toiul nopții, cum scrisese le gazetă: Nolons en passant M-me Chose, une brune descendue d'un cadre de Murillo, en robe de chambre, superbe dans son negligé transparent; M-me Machin, un Rubens, non moins élégante, toute rouge d'émotion; la toute jeune M-me Bigoudianu, un reve brillant de Watteau... Ați fost și dumneavoastră de față martor, iubite domn? întrebă vioara. Nu, conia, eram la Mizil, maman însă a fost, ea nu scapă nici o ocaziune, răspunse trist violoncelul. „Vioara secundă a prostului asta de Lonida Condeescu abia s-aude, își spuse somnorosul. Lasă atacul arcușului, care e permanent defectuos!...”

Apărea o temă nouă: M.S. Regele, îmbrăcat cu șorț de zidar, a pus piatra fundamentală și pergamentul în subsolul Palatului de Justiție de pe giră și, însoțit de familie, y compris prințul moștenitor, a inaugurat lucrările podului de la Fetești... Ne trebuia pod peste Dunăre? fluieră scurt vioara. Absolut, pentru priveliște, mormăi violoncelul. Dar moștenitorul tronului suferă de nostalgie bavariică, de cind s-au închis cursele de cai de la Băneasa... Tirul de porumbel i se pare distrație pentru mitocani, nedemnă..., reveni vioara.

Urmă un allegro: s-a betonat lacul Cișmigiu... S-a pus fundația la Fundația... Un lucrător de la căile ferate s-a sinucis... La Focșani a ars poșta... La Găești un țaran a fost molest de jandarmi pînă ce a înnebunit... Defraudări la orfelinatul Elena Doamna... Tache Ionescu a provocat la duel pe G. Lahovari pentru injuriile gazetă... Paludismul, boala numărul unu... Camera a respins darea în judecată a miniștrilor liberali... Drama Năpasta a avut o primire favorabilă... Se trece la etalonul aur, declară d. ministru al finanțelor, Menelas Ghermani...

Și, în sfîrșit, un andante: D-na Corina Ureche, fiica onorabilului prof. și fost ministru V.A. Ureche, divorțată de doctorul Rizu din Iași, locuia în str. Sculpturei. Trebuia ca în curind să se căsătorească cu căp. Guriță, vărul ei. Amindoi tinerii se iubeau, dar spre a se căsători era nevoie de dispensă, fiindcă erau veri primari. Pe cind dispensa era așteptată, Corina află știrea

că amantul îi era frate. Decepționată, zdrobită, fata se otrăvi.

La căsătoria ei cu doctorul Rizu, distins medic, Macedonsky publicase acest epitalam:

Corina inimă înseamnă

În dulcea limbă a lui Petrarca

E pentru veci căsătoria

Cind inima conduce barca...

Se vădea acum că Macedonsky era poet și nu profet...

Cvartetul complimentelor intră în finale: disperatul amant și frate al Corinei și-a tras finalmente un glonte în cap...

Nenea Iancu tresări. Pocnetul pistolului îl trezise.

— Marinarul? El pocni pistolul?

— Ce pistol, frate? Marinelel dumitale, tot zbenquindu-se pe culoar, își bubui fruntea de geamul portierei... Dacă nu-l potolește o leacă mamița, acu îl văz trăgind semnalul de alarmă... Of, copiii de azi! Zavrăgii, vagabonți, vorba ăluia...

— Intocmai ca nepotu-meu, Maiorasul, pupa-l-ar tanti! se aburi pînă-n lumina ochilor femeia din blănuiri.

— De soră?

— De frate! Deștept de rupe...

— Oricum, n-avem motive pentru ca să ne plîngem, mai cu seamă noi, bucu-reștenii: cit o rămîne Pache Protopopescu pe tapet, care va să zică primare, cetățeanul nu va duce lipsă de satisfacțiuni... Dar despre Iancu Brătescu, primarele de verde, ce ziceți?

— Iar își pălmui subalternii fără motiv... Ultimul, șeful Cadastrului...

— Dar i-a dat pe loc cinci lei, după obiceiul lui... Așa, să tot primești palme... Om de onoare...

— Și, cum spuneam, progres pe toată linia... Țara înflorește. Raiul pe pământ! Acu intră și telefoanele, ca mîne tramvaiul electric... Zice că intinde bulevardul cel mare pînă la Pantelimon... Minune! Apoi, artele și industria...

NENEA Iancu nu mai putea închide ochii:

— Rezon! spuse el. Numai că, vezi mata, rămîne cesticuna țărănească, rămîn o mie de griji... Văzuși la 88... Talpa țării, stimabile... Noi, cu acceleratul, ce știm... Mi-e frică de trădare...

— Știi că-mi plăci, neicușorule? Adicătelea, ce-are a face acceleratul cu talpa dumitale? Dă-mi voie, cine trădează?

— Guvernul cu oamenii lui...

— Ei, bravos! Unde nu înțelegi dumneata politichia... Ia să ne talmăcim noi puțin-teț!

— Să ne talmăcim! făcu inviorat nenea Iancu, și își înlătură de pe umeri blana împuțită a șubei. Dar tresări: Cam cițe ceasuri să fie? Știți, eu cobor la Titu...

Cei doi becheri scoaseră parală orologiile de aur, captive în lanțurile lor de la vestă, și anunțară:

— Șapte jumătate trecut! Asta înseamnă că ne aflăm între Ghergani și Conțești!

— Unde rămăsesem?

— Mergem înainte...

Domnul Leonida Condeescu trecu primul la atac:

— După mine, cesticuna țărănească nici că există... Perpetuum mobile: așa a fost de cind lumea, la 48, la 58, la 68 etțetera... Țara românească să trăiască! Trădare? Injustiție? Exploatare? Mof-turi! Povești de înnegrit hirtia... Gazetarii sint de vină! Oamenii lui Morțun și-ai lui Nădejde... Cestic de tarabă! Daraveri de clopotniță! Lucrătorii împotriva inițiativei? Să mă slăbești! Cum așa? Matala nu vezi cum se lățește comerțul, cum prosperă meseriile, creditul, concesionile? Ești orb la înțepenirea avintului pe plaiurile noastre? Țăranul să facă bine să muncească!

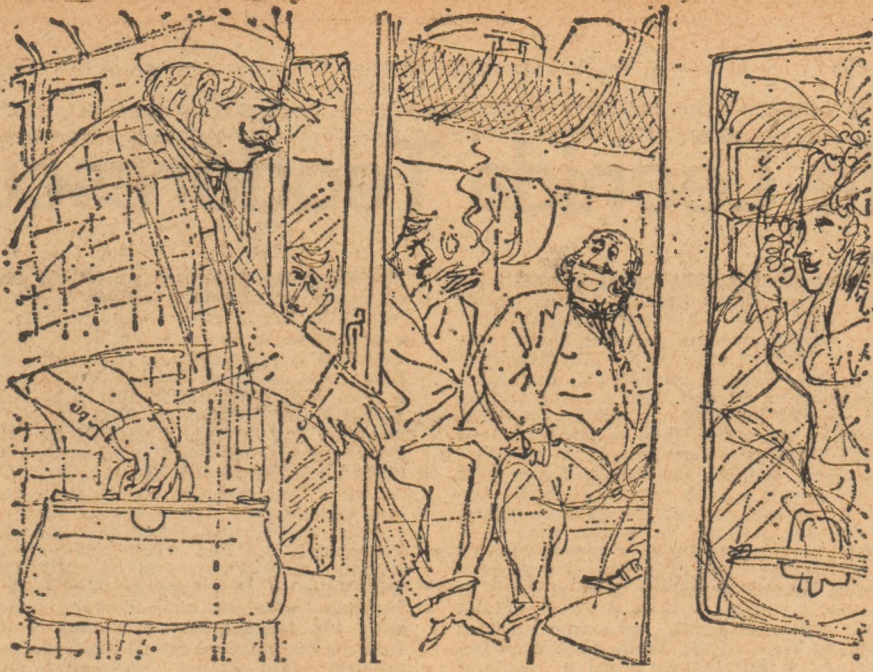
— Țăranul muncește de cind se știe... Și-a vărsat singele la Plevna, la Grivița, la Rahova... A luptat cu speranța în inimă... Eu, unul, văd flăcări, domnilor...

— Unde vezi flăcări, stimabile? hohoti Condeescu. Țigara parfumată a doamnei scoate fum fără flăcără...

— Domol, mai domol, stimabile, onorabili. O indisponem pe doamna, interveni Turturel. Apoi, adresindu-se gazetarului: punctul dumitale de vedere e absolutamente nihilist, dă-mi voie... Nici cind n-a fost mai bine în această binecuvîntată de Dumnezeu Belgie a Orientului... Glorioasa domnie a maieștăii sale... Progresul, da, progresul... Ai să înregistrezi progresul la expoziție... Da, jubiliară... ce crezi dumneata... Nihilist ca Emile Zola... Solidaritate și mai ce? Dă-mi voie să spun împreună cu strămoșii noștri: nu admit!

— Lasă-l, nene pe mina mea, relua Condeescu. La urma urmei, pe ce te sprijini dumneata? Veniți cu moftologii, cu iconomii, cu soțietăți, cu scamatorii, ca să trageți lumea pe sfoară...

(Urmare din pagina 3)

Ilustrație de Cik Damadian

Dar ia să dăm noi mai bine cărțile pe față!

— Dă-le, domnule, să vedem!
— Ce bizar, ce straniu, ce coincidență! chicoti cuconița din adincul blănușilor ei. Cară de valeți, ca la stos! exclamă ea, încintată că obrazul lui nenea Iancu pălise la somația argumentelor. De unde să scoată, bietul, probe?
— Ești galben, nene! observă Leonida Condeescu. Te infundaram...
— Ce roșu s-a făcut! șopti unul din becheri în zulușii doamnei imblănite.
— Apăi, nu vă fie cu supărare, încep grav scrița-scrița pe hirtie. Poate că nici într-un stat, din Europa cel puțin, nu există atita extravagantă deosebire între realitate și speranțe, între ființă și mască...
— Mă omori, nene...
— Lasă-l Tache! Dă-i nainte, onorabile...

...Țara românească este aproape absolut agricolă; câteva începuturi de industrie, protejate într-un mod scandalos de către stat și chiar începuturile de exploatare a petrolului, stau, ca producție de avuție națională, într-o proporție infimă, aproape neglijabilă față de producția agricolă. Pământul țării e stăpinit de...

...de proprietari mari, mijlocii și mici, știm noi cum sună povestea..., spuse Leonida. Mersi de explicație! Treci la cestiune, dacă mă iubești...
— Dați-mi voie... Toți țărani sînt plugari; ei cultivă micile lor proprietăți dar și proprietățile mari și mijlocii. Acestor proprietari mici (aproape cinci milioane de suflete la o populație totală de vreo șase milioane), nu le poate ajunge producția proprie, deși trudesesc din primăvară pînă în toamnă, din revărsatul zorilor și pînă la răsăritul stelelor; iar toamna, potrivit învoielii, țăranul îi cară întii arendașului partea acestuia, și abia în urmă poate să-și ridice și el bruma de produse ce i se cuvine... E scandalos!...

— Te pomenești că toate năzdrăvăniile astea otrăvite le gîndești serios! interveni Leonida. Nu cumva intenționezi să le dai la gazetă? Sau să confecționezi poate o broșurică? Curaj, că îți dăruiesc și-un titlu: **Din toamnă pînă-n primăvară**, căci tot te preocupă pe matala iarna...
— Lasă-l, venerabile, să vedem unde ajunge...

— Țăranii nevoiași, peste iarnă, cînd nu au de lucru și nu pot produce în genere nimica, avînd nevoie de bani, fac împrumuturi, cu camătă mai mult sau mai puțin infamă, tot de la arendași, rămînînd a se răfui la socoteala din toamna viitoare. Adecea țăranii, după o muncă de peste opt luni, se văd rămași datori pe anul viitor. Și iar vine o iarnă aspră peste tristețe și umilele lor vetre, și iar rugăminți cu căciula în mină pentru împrumut... Și așa mai departe...

— Mă miram eu de ce se tot plînge de ger onorabilul pe zăpușeala asta... spuse melodos femeia dintre blănuși.

— Țăranul are datoria să se străduie, să ia exemplul atîtor tîrguri înfloritoare, observă Tache.

— Aici e aici! făcu nenea Iancu. Administrația e coruptă, compusă din două mari armate... Cele două așa numite partide istorice care alternează la putere, nu sînt, în realitate, decît două facțiuni, avînd fiecare, nu partizani, ci cliență... Una stă la putere și se hrănește; alta așteaptă în opoziție... Cînd cei hrăniți au devenit impotenți prin nutrire excesivă, iar cei flămînzi au ajuns la completă flamină, încep tulburările de stradă... Plebea, clienții, cer numai decît răsturnarea guvernului. Fac-

țiunea de la putere, supranutrită, este incapabilă a mai ține piept torentului popular, adică facțiunii răzbite de foamă, iar regele, gelos de reputația europeană de liniște și ordine a statului său, este silit să concedieze cabinetul... Care va să zică, în loc să derive guvernul din majoritatea reprezentativei naționale, derivă unanimitatea acesteia de la guvern. Și corupția? Cu un zîmbet amar, românul numește țara lui patria bacșului și hatîrului...

— E tare! N-o semna!
— Ce?
— Broșura...
— Lasă-l, stimabile, că l-o taie cenzura. Ce altă treabă are...
— Își găsește omul nașul...
— Murdar! exclamă scribit nenea Iancu.

— Curat murdar! cum îmi răspunde lăptăreasa, cînd îi reproșez laptele..., comentă spiritual cucoana, pe care expunerea o cam indispușese.

— Optica dumitale e periculoasă, stimabile, observă Turturel. Miroase a socialism...

— Miroase a adevăr, stimabile! făcu nenea Iancu. Regatul maieștii sale a devenit o fabrică de funcționari, de salariați publici și avocați, o pleoră de semidocti, fără caracter, fără omenie, adevărați cavaleri de industrie intelectuală, cărora le trebuie numai decît onoruri cît mai multe, fără nici un merit, și cîștig cît mai mare fără multă osteneală... Indrăzneală multă, lipsă de orice scrupule, renunțarea la demnitatea personală, la onoarea familiei, infamie chiar, dacă trebuie, și puțintel noroc — și cariera e gata! Așa se parvine, așa se intră în rangurile nobiliare ale oligarhiei române... Asta e: ne-am propocșit!... Văd focuri pe moșii, domnilor...

— Deocamdată acceleratul merge...
— Prăpăstios ca dumneata, mai rar!
— Știi s-o-ntorci din condei, n-am ce zice... Toate bune și frumoase cum le explici matala, dar realitățile te dezminț. Cînd să mai vorbim noi, ca să vezi cît te-ai mai înelat?...

— Peste cinci, peste cincizeci de ani, cînd poțtești dumneata, stimabile, răspune voios nenea Iancu, pregătindu-se să coboare. Cît să fie, mă rog, ceasul?

— La jumătate opt, spuse unul din becheri, pocnindu-și orologiul de aur. Belălalt becher, Tache, îl controlă și-l aprobă neîntîrziat:

— Regulat! Domnul Caramitru să nu uite de întîlnire...

— Voi veni la fix. Deocamdată cobor.

— Noi mergem mai departe. Și simbată, înapoi... Pentru balul de la Eforie.

— Ce straniu, ce coincidență: la balul **Obolul** cîntă fanfara Manejului lișițan... Am ascultat-o la Viena. Încîntătoare! Înfloresc artele, domnilor...
Cînd frînele trenului încetară din scrițit, călătorul prăpăstios cobori. Îl văzură traversînd peronul, adus puțin de spate, obosit și înfrigurat, împingînd cu bărbia ascuțită ceața seril.

— Stranie creatură! Bizare idei! Ca să ne strice nouă călătoria, spuse Tache, sătul de teoriile nihilistului, mușteriu. Și, arătînd spre cel ce se îndepărta în negură: **Persoană însemnată? Că nu reținui?**

— Ei, aș! exclamă Leonida Condeescu. Nici măcar proprietar de gazetă, de vreun stabilament oarecare... Incendiile lui? Apă de ploaie!

— Pompier, cumva? glumi Turturel.

— Poet, ca tot nevolnicul... E singura profesiune potrivită unor asemenea haimanale...

Cuvîntările și actele lui Kogălniceanu din această perioadă pot figura în antologia ideologiei revoluționare europene. De la Tudor Vladimirescu, nimeni nu mai rostise cu atita duritate adevărurile sociale ale epocii: „Pînă cînd țărani nu vor fi cetățeni, noi nu vom avea nație... 2000 de boieri nu fac o nație!”

În acele zile de luptă eroică cu blocul masiv și încapătinat al moșierimii ce nu vrea să cedeze nimic din pozițiile sale, se pun premisele unei situații și unei stări de spirit care vor duce, în cele din urmă, la evenimentele din 1907. Primii „instigatori” au fost Cuza și ministrul său care, la 2 mai 1864, chemau pe țăranul în haine ostășești să străjuiască lovitura de stat dovedită unica modalitate de a smulge ceva din mina „celor 2000”. Se putea întrevădea, încă de pe atunci, inevitabilul 1907.

„Chestiunea rurală” a devenit în felul acesta, cu Bălcescu și Kogălniceanu, încă de la 1848, o parte inseparabilă și esențială a oricărei revoluții românești în epoca modernă. Astfel a fost transmisă ea mai departe gîndirii revoluționare marxiste, care, de la primii pași, în cadrul primului program al mișcării socialiste din România, va prelua prețioasa moștenire și-o va îmbogăți cu datele noi și cu metodele cele mai înaintate de cunoaștere a legilor dezvoltării sociale. Gîndirea marxistă românească asupra problemei țărănești, cu toate limitele ei și chiar unele greșeli comise, este un capitol foarte interesant și îndeajuns de original spre a merita o mențiune specială în orice istorie a gîndirii marxiste europene. Istoria mișcării socialiste din România stă martoră că, din primul moment, importanța țărănimii și a „chestiunii rurale” au fost pe deplin clare celor ce se simțeau continuatorii firești ai unei tradiții care urca prin toată istoria noastră, de la Doja la Horea și de la Vladimirescu la Kogălniceanu și Alexandru Ioan Cuza!

PRIVITE în perspectiva acestei vechi și mărețe tradiții revoluționare autohtone, evenimentele de la 1907, care au pornit de data aceasta din Moldova lui Cuza și Kogălniceanu și s-au întins apoi pe tot cuprinsul țării, ne apar ca o nouă și impunătoare demonstrație a energiilor revoluționare ale țărănimii române la începutul veacului al XX-lea, și mai ales, ca o strălucită ilustrare a capacității țărănimii de a interveni, hotărînd, în dezvoltarea întregii națiuni, deschizînd, prin acțiunea ei solidară, un curs istoric ce se găsea stăvilit de încapătinăte interese contrare, gata să se apace cu tunul și temnița.

Ceea ce s-a întimplat în 1907 n-a fost o „jacquerie” de ev mediu întîrziat, ci o nouă revoluție (socialiștii români au fost de altfel cei dintîi care au folosit termenul de revoluție în legătură cu cele întimplăte în 1907), de o importanță hotărîtoare pentru toată istoria social-politică și culturală a României în secolul nostru. Cel care i-a sesizat primul importanța și caracterul de revoluție a fost însuși Lenin, cînd a așezat-o pe același plan cu revoluția rusă din 1905—1907 și a arătat că „a jucat același rol în ceea ce privește îmbunătățirea situației lor (a țăranilor, n.n.) ca și revoluția în Rusia din 1905—1907”.

Raportată la climatul ideologic al epocii, la dezideratele formulate de mințile cele mai înaintate ale timpului (Spiru Haret, Nicolae Iorga, dar mai ales teoreticienii mișcării socialiste, în frunte cu C. Dobrogeanu-Gherea) și la întreaga, dramatică înfruntare dintre tendințele progresiste și ghetarul insensibil și incapabil să cedeze, reprezentat de moșierimea, revoluția de la 1907, precedată de numeroase ridicări locale, ne apare a fi pus la ordinea zilei, de data aceasta cu mijloace dure, acea „chestiune rurală” pe care încă de la 1848 o ridicau neconținut, spre a fi mereu neconținut respinsă sau stîrbită, cărturarii vremii transformați de împrejurările istorice în lideri politici.

Cele întimplăte în 1907 au fost rezultatul logic al unei întregi dialectici istorice, și nu „accidentul” provocat de niște „instigatori”, cum au încercat să o prezinte călăii celor 11000 de țărani. 1907 a fost totodată hotărînd definitiv dintre două lumi. Căci, dacă o moșierime întîrziată și anacronică, reprezentată în faza ei odioasă, de răsinos crepuscul istoric, de acela care a cerut „întii represuniune, apoi vom aviza!”, repurta, pe moment, o singeroasă victorie, ea făcea totodată dovada că nu se mai poate menține decît în bubuiul tunurilor, și ridica împotriva-i oroarea unei nații întregi, spulberînd sarcastic semănătorismul idilic și călcînd în picioare toate iluziile rezolvării pasnice a „chestiunii rurale”. Actul revoluționar al țărănimii a catalizat conștiința unei întregi societăți. Îndreptînd-o pe un făgaș nou: cel al revoluției, acceptată fie și în petto ca singură soluție împotriva unei stări de lucruri ce nu înțelegea să cedeze pasul cu alte metode.

Noua stare de spirit s-a relevat nu numai în multimea protestelor, în pamflete și răsunătoare luări de poziție, venite din partea unor intelectuali de prestigiu și influență lui Caragiale, N. Iorga sau Al. Vlahuță. Ea s-a revelat mai ales în evoluția ulterioară a societății românești, în care flacăra care arse la 1907 nu s-a mai stins niciodată, ci a mociit în cenușă, pentru a izbucni cu o forță, de data aceasta irezistibilă, exact atunci cînd toate

racilele „establishmentului” burghezo-moșieresc au țîșnit la suprafață cu violența evenimentelor de cumpănă ce le propulsa: în timpul războiului.

Exact un deceniu de la declanșarea revoluției țărănești, în martie 1917, nici o lună după detronarea țarului în Rusia, regele Ferdinand era obligat să semneze celebra „proclamație” către ostași din tranșee — în majoritate absolută țărani — prin care le promitea improprietărea și dreptul de vot. Prin acest act istoric smuls de amenințarea unei iminente revoluții — cel dintîi asemenea act în furtunosul an 1917! — nepotul călăului de la 1907 era silit să părăsească neantului clasa care „triumfase”, călcînd peste 11000 de morminte, la 1907. El își salva în felul acesta tronul beneficiînd de șansa unică de a se adresa unei țărănimii în haine de ostași, ocupată deocamdată, mai presus de orice, de a-și apăra pămîntul patriei încălțate — a cita oară! — de cotropitorul străin.

Ironie în care istoria este adesea meșteră, textul proclamației a fost redactat de Nicolae Iorga, „instigatorul” amenințat cu „smulgerea bărbii” în 1907 și autorul cutremurătorului „Dumnezeu să-i lerte!”. Tot el răspundea, cu greutatea istoriei răzbuțătoare, spaimii lui Ionel Brătianu la gîndul că improprietărea țăranilor ar putea să ducă la o răscoală a... moșierilor: „Cum ai împușcat pe țărani pentru proprietari, vei împușca, atunci, și pe proprietari pentru țărani!”

NU SE poate înțelege dezvoltarea și formele pe care le-a luat spiritul revoluționar la români în veacul al douăzecilea fără a ne întoarce mereu la evenimentele din 1907 și la urmările lor, la fel cum nu putem înțelege același spirit în „secolul naționalităților” fără să pornim de la revoluțiile lui Horea și Tudor Vladimirescu. Anul 1907 a operat, la maximă tensiune, sinteza între tradițiile revoluționare ale țărănimii, ideile și mișcarea socialistă muncitorească și preocupările, aspirațiile, idealurile sau revoltele intelectuale. Efectele acestei sinteze vor domina dezvoltarea social-politică și spirituală a țării în deceniile următoare.

În veacul acesta al revoluțiilor pe toate meridianele, revoluția rusă din 1905—1907 și revoluția țărănească din România ne apar, astfel, ca două evenimente inau-gurale semnificative și pentru „sincronia” unor mișcări revoluționare ce s-au aflat, adesea, într-o fecundă comunicare. Datorită revoluției din 1907, veacul al XX-lea ne găsește, astfel, în avangarda revoluționară a Europei. Foarte curînd, societatea și cultura română vor trece în primele rînduri ale bălăii pentru înnoirea structurilor depășite ale lumii antebelice.

Refacerea partidului clasei muncitoare în 1910 și furtunoasa apariție a muncitorimii în prim-planul scenei politice, ca forță revoluționară ce nu mai poate fi subestimată (evenimentele de la 13 decembrie 1918 și mai ales greva generală din 1920) deschid o eră nouă și pentru lupta multiseclară a țărănimii. Zguduită din temelii, înspăimîntată de spectrul revoluției, oligarhia atotputernică la 1907 este astfel silită să procedeze la aplicarea „proclamației” din martie 1917. În 1920 se înfăptuiește în România reforma agrară cea mai radicală din Europa postbelică (cu excepția celei din Rusia). Simpla inseriere a datelor este suficientă spre a demonstra că, departe de a fi reprezentat un act de înțelepciune sau mărinimie a claselor exploataatoare (cum s-au străduit să o prezinte unii teoreticieni devotați stăpînirii), această reformă nu era decît rezultatul, oricît de ciuntit, al unei revoluții care, pornită în 1907, nu avea să se mai oprească, în realitate, în fața nici unei stavile, pînă la victoria finală din martie 1945. „Mersul revoluției în istoria românilor”, pe care Bălcescu îl vedea ca o coloană vertebrală a dezvoltării noastre de-a lungul secolelor, se îmbogățește, deci, la 1907, cu un capitol esențial, tot așa de important — cum ne atrăgea atenția secretarului general al Partidului — ca și marile capitole ce-l precedase.

Origine urmărește evoluția culturii românești după această dată, constatată că prezența celor 11000 domina posteritatea ca și a lui Horea. Cloșca și Crisan sau a lui Tudor. Din 1907 încolo, începînd cu marele Caragiale, cu Iorga și Vlahuță, se produce un proces accelerat de radicalizare în cultura română. Dezvoltarea acestui nou spirit revoluționar, hrănit de ideile veacului, dar înrădăcinat în primul rînd în marea și lungă noastră tradiție, sporită prin lupta și jertfa țărănimii la 1907, apoi prin răsunătoarele lupte și jertfe ale muncitorimii în perioada 1918—1933, explică de ce fascismul, această tragică lepră postbelică, n-a putut prinde rădăcini, oricît s-a investit din afară și dinlăuntru în exponenții lui de tristă amintire.

Departe de a fi fost îngropați în pămînt și tăcere, morții de la 1907 au stropit cu singele lor o țară din care a crescut recolta unei din cele mai pregnante istorii revoluționare a unui popor european. Victoria lor de dincolo de zare este zidită la temelie vieții noi a țărănimii care, sub steagul Partidului, citorește împreună cu clasa muncitoare și intelectualitatea, România socialistă de azi și de mine.

Dan Zamfirescu

Teatru

IOAN MASSOFF
„Teatrul românesc“
(vol. VI)

● IOAN MASSOFF, fidel cronicar al teatrului românesc, bun cunosător a tot ceea ce s-a întâmplat pe scenele noastre, a ajuns la cel de al șaselea volum din impresionanta sa operă: **Teatrul românesc. Privire istorică.**

Cu minuțiozitatea-i devenită proverbială, cu o grijă emoționantă pentru detalii și compoziții filigranate, Ioan Massoff ne evocă stagiunile dintre 1925-1931, prezentând totodată în completare și istoricul Teatrului Național din Craiova (1879-1916). Titlurile diverselor capitole reprezintă în realitate liniile de organizare ale materialului, după cum și caracteristicile epocii cercetate. **O stagiune agitată, în căutarea succesului de public, Teatrul românesc, în marea familie a teatrului universal, între criteriul estetic și cel moral** etc. definesc în bună măsură căutările și frământările oamenilor de teatru din țara noastră care s-au străduit, în condițiile grele ale perioadei descrise, să păstreze arta scenică românească sub semnul realismului. Toate stagiunile analizate au fost agitate, contradictorii, tulburate de tendințe centrifugale, goana după public însemnând uneori și compromisiuri din punct de vedere artistic dar și învingerea unor greutăți materiale, lucrările valoroase reușind să fie jucate și să se impună chiar dacă alături de ele și-au făcut loc și texte facile.

Cu toate că Ioan Massoff preferă secțiunile pe orizontală, descriind fiecare stagiune în parte atât în Capitală, cât și în provincie, el reușește totuși să descopere dominantele lor, punind în lumină acele spectacole, evenimente sau instituții care au marcat punctul lor culminant. Desprindem, astfel, din mulțimea evenimentelor comunicate cu fervoare cronicărească, ecurile turneelor făcute de Maria Ventura, în special cele din 1925, lupta pentru promovarea dramaturgiei originale, semnificațiile unor premiere ca **Domnișoara Nastasia** de George Mihail Zamfirescu sau **Un cub de viespi** de Alexandru Kirilescu la Compania Bulandra - Manolescu - Maximilian - Storin, eforturile Didei Solomon-Callimachi pentru înființarea Teatrului Caragiale în 1927, afirmarea teatrelor din provincie, a Teatrului Național din Cluj sau a celui din Iași după venirea lui Aurel Ion Maican și Th. Kiriacoff, reorganizarea Teatrului Național din București sub directoratul lui Victor Eftimiu sau al lui Liviu Rebreanu.

Sistemul de lucru al lui Ioan Massoff este acela al documentaristului care consemnează toate evenimentele, întrebându-și paranteze, note de subsol, distribuții integrale, citate ample din presa timpului, străduindu-se să dea astfel culoarea epocii, atmosfera vie a gazetei, făcându-ne contemporanii faptelor prezentate. Uneori avem impresia că sintem copleșiți de detalii, simțind nevoia unor selecții mai riguroase și chiar pe aceea a unor ierarhizări, dar în curând ne dăm seama că acestea sînt operate de noi înșine chiar la terminarea lecturii, datele cuprinse în lucrare rămânând extrem de prețioase atât din punct de vedere formativ cât și pentru confruntări ulterioare și verificări.

În afara acestor elemente, specifice și celorlalte volume, ultimul mai are meritul de a se ocupa de o perioadă apropiată de noi, vorbind despre creația unor artiști sau oameni de cultură care sînt printre noi, dîndu-ne prilejul să-i cunoaștem mai bine. În volum sînt cuprinși astfel anii de glorie și succese remarcabile ai unor artiști ca Aura Buzescu, perioada de debut a unor interpreți ca N. Brancimir, Elvira Godeanu, Ion Fintesteanu și mulți alții, după cum îl găsim și pe Iorgu Iordan, plin de inițiativă ca director al Teatrului Național din Iași, luptînd pentru înnoirea artei scenice românești, sprijinind tineri începători sau experimente pline de cutezanță, cum au fost cele făcute de Aurel Ion Maican.

Îl descoperim în perioada lor de tinerete și pe cei care au dat dovada maturității și împlinirii lor în condițiile epocii noastre: pe Lucia Sturdza-Bulandra, N. Bălățeanu, Ion Manu, Sonia Cluceru, G. Storin, alături de alții care au rămas pentru totdeauna legați numai de prima jumătate a veacului sau chiar de primele decenii, cum a fost marele Nottara, Paul Gusty, părințele regiei românești, iconoclastul Soare Z. Soare sau fermecătorul Tony Bulandra.

Se demonstrează faptul că întotdeauna oamenii de teatru din țara noastră au știut să păstreze țelul artei lor, o artă realistă, bogată în idei, menită să ajute la formarea conștiințelor.

Ileana Berlogea

O piesă nouă:

„FORTUL“ de Leonida Teodorescu

UN reflector taie felii de întuneric, fulgerînd peste grămeezi de moloz cu fiare răsucite, un zbirniit de avion se aude din ce în ce mai aproape, o față țipă, un tinăr îi astupă gura cu palma — și iată-ne din nou în universul răvășit al războiului. De astădată însă, nu pentru a ne rememora conflagrația — deși și despre ea e vorba — nu numai pentru a ni se reevoca lupta neînduplecată a unor oameni tari care aveau ceva mai prețios decît viața — deși și despre ei ni se aminteste, cu durere și recunosțință — ci pentru a ni se povesti cum se creează legăturile definitive dintre oameni, în împrejurări excepționale, ce înseamnă comunicare între oameni. Un grup de militanți clandestini hotărăște că unul din ei va trebui să scape, mimînd trădarea. Decizia aceasta dură cere o nemăpomenită bărbăție și cea mai profundă solidaritate cu puțință, trecînd și dincolo de moarte; piesa e, aici, o baladă despre sacrificiul conștient asumat și personajele ce pleacă își iau atît de frumos rămas bun de la viață, încît cel ce rămîne simte un ciudat fior de însingurare. Apoi eroul, Andrei, va trece prin încercări și mai grele. Ceea ce pentru alții înseamnă eliberare, lui îi aduce o nouă claustrare, după o judecată pripită, cu o condamnare nedreaptă. La încheierea acestei aspre circumstanțe, e întâmpinat însă de fata care i-a purtat credința și de un Necunoscut ce nu s-a îndoit niciodată de el. În sistemul metaforic al poeticei lucrări, personajul anonim îi semnifică pe toți aceia care nu s-au împăcat cu injustiția și voluntarismul, n-au acceptat sentințele arbitrare și nu și-au pierdut încrederea în cauză. E o comunicare emoționantă, pe undă vibratorie a unui ideal; cine are o convingere înaltă nu e niciodată singur și nici un fel de vicisitudini nu-l pot instrăina de sine.

Andrei duce astfel, în el, forțul constituit din solidaritate, sacrificiu, ideal și ne înfățișează imaginea amară și totuși tonică a unui om adevărat al timpului nostru. Leonida Teodorescu i-a compus biografia într-o dramatică alternanță de trăiri directe și retrospectii, fiecare secvență aducînd un element nou, surprinzător, introducînd un argument neașteptat în dezbateri, prelungînd acțiunea din eveniment în istorie, din istorie în simbol, din simbol în necuprinsul zilei de azi. După ce a debutat, acum doisprezece ani, cu **Crivățul de aseară** și a avut parte de o prezență fugară pe o scenă bucurăsteană (**Frunze galbene pe acoperișul ud**), de câteva montări la radio (**Ripa albastră**) și televiziune, după ce a publicat volume de teatru și piese în reviste, scriitorul se întilnește în sfîrșit din nou cu spectatorii, printr-o creație reprezentativă, un poem viril, esențializînd fapte ce s-au mai spus și adăugînd o substanțială faptă ce n-a mai fost spusă, într-un limbaj contemporan auster, rezonant. Nu e realizat totdeauna crescendo-ul dorit de autor, iar dialogul oscilează câteodată între o manieră prea eliptică de exprimare și un mod dilatat de vorbire, cu existențe literaturizante.

I-a lipsit, desigur, într-o măsură, contactul cu scena; pe scenă se desăvîrșesc autorii, se văd și se aud ei înșiși, nu închiși între coperti de carte; prin respi-

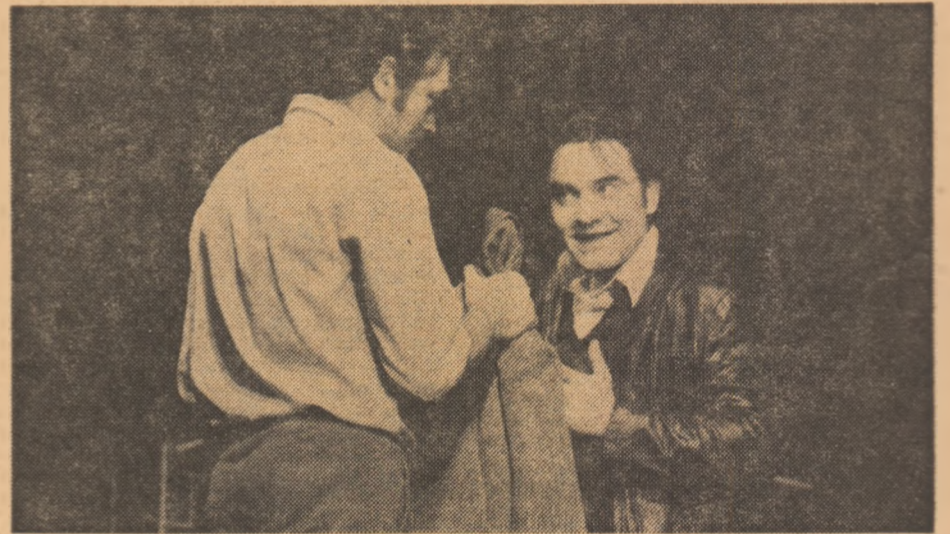
rația unanimă a sălii capătă și cordul lor scriitoricesc ritmul normal. Acum Teatrul „Ion Vasilescu“ i-a oferit dramaturgului acest prilej, încredințîndu-l și unui regizor de solidă experiență și înzestrare verificată, George Teodorescu, punîndu-l la dispoziție cei mai buni oameni ai trupei — aici lucrează un număr însemnat de actori tineri temeinici — innobilîndu-și astfel și propriile preocupări în compartimentul secției dramatice. I s-a găsit piesei o echivalență scenică fericită: stilul e modern, laconic, compoziția redusă la esențial, cadența de baladă, fără tărăgănări, contrapunctîndu-se eposul dens cu inserții lirice sobre. Tipologia are ca miez modul omului actual de a fi și de a se comporta. Afectele sînt reținute, relația între parteneri certă, accentele tragice puse cu sensibilitate acolo unde erau cerute. Ar fi putut avea totuși o expresivitate mai bogată dacă scenograful (Dumitru Georgescu) ar fi găsit o modalitate metaforică mai inspirată, mai caldă de reverberare a semnificațiilor. Forțul în care sînt închiși luptătorii e alcătuit din câteva panouri meschine. Cimpul imens și desert, cu o singură cabină metalică — unde se petrece toată partea a doua a spectacolului — e, pe scenă, un spațiu mort, mărginit de trei pereți înclinați, în cafeniu murdar, închizînd orice orizont și rețezînd orice sens parabolic. Veșmintele sînt tot ce a putut fi descoperit mai urit în garderoba reformată a instituției: potriveli poticnite de surtuce și pantalonii, rochiile care deformează, pantofii ce scurtează ori strîmbă picioarele, pînă și rufe impersonale. N-ar fi fost mai nimerit ca actorii să apară cu ceea ce poartă pe dinșii după ce ies din clădirea artistică?

Ei înfățișează eroii cu reținere și sensibilitate, îi aureolează prin seriozitate, ne transmit intens chemarea lor spre înțelegere și dăruire. Andrei găsește în Sorin

Postelnicu un interpret pe cit de bogat sufletește, pe atît de inteligent în dozarea tragicului, ferm, interiorizat, reflexiv, de o autenticitate cuceritoare. Livia (Adina Popescu) e o acuară în culori fluide și desen clar, aducînd în final prospețime și o notă gravă într-un zîmbet pur. Necunoscutul, un fantasc cu fond patetic și atitudine vag bufone, e desenat de Mihail Dobre în tuș, cu toată generalitatea implicată a personajului. El are o nuanță de mister în interogațiile rezeși și în revelațiile meditative, dar în același timp e de o mobilitate voioasă, de cel mai bun efect. Personajele din fort realizează excelent grupul, distingîndu-se și ca individualități. Valentin (Ion Lemnar) riguros și inventiv totodată, cu putere de convingere, Ina (Ileana Mavrodineanu), o faptură cu contur de legendă, roșind cu un admirabil ton elegiac versurile, Liviu (Daniel Tomescu) și Maxim (Romulus Bărbulescu) au amîndoi un eroism curat, fără emfază. Sanda Maria Dandu (Iulia — o luptătoare din umbră) e o siluetă delicată și puternică, de un farmec enigmatic, Marius Marinescu (Clientul) aduce o firimitură de umor, nu dintr-o piine integrală, ci dintr-un cozonac. Stelian Cremenciuc (Procurorul) nu găsește tonul potrivit atunci cînd acuză, îl află însă atunci cînd încearcă a se disculpa. Dacă regizorul i-ar fi strîns pe toți într-o acaladă mai rafinată de umbră și lumină, sub un cer mai înalt și într-o atmosferă străbătută de curenți mai fierbinți...

Totuși, datorită și lui ne-am îmbogățit cu o piesă nouă merituoasă, avem în peisajul stagiunii un spectacol bun, cu idei majore — căruia îi mai lipsesc cite unele ca să fie foarte bun — și putem observa mai lesne existența unui teatru, altmînteri aflat, lungi răstimpuri, în eclipsă.

Valentin Silvestru

Sorin Postelnicu (stînga - Andrei) și Mihai Dobre (Necunoscutul) în Fortul de Leonida Teodorescu (premieră a Teatrului Ion Vasilescu)

SECVENȚA

● Un film care merită văzut (și aflat încă pe ecrane) se numește **Pianul în aer**, de Peter Bacso (producție a studiourilor din R.P. Ungară). Subiectul: un tinăr și virtuos pianist vrea să exerseze și să cînte, ca tot pianistul, însă tovarășii din bloc se opun, făcîndu-i direct sau indirect, dar sigur, mizerii, mizerii scuabile, firește. De pianisti, de artiști avem noi nevoie? — zic textual tovarășii, și — în fond — aceasta este ecuația filmului, o satiră mai clară și mai serioasă decît zîmbetul ei de suprafață. Ce să vă mai povestesc? Că, la un moment dat, vecinii îl leagă pe pianist de miini, doar, doar nu va mai cînta? Că, totuși, ciudat, după ce l-au legat de miini, din apartamentul său se aud în continuare majestuoase acorduri de pian? Chiar vreți să povestesc în continuare această comedie care face pe oricine să ridă, fiecare pentru un motiv sau altul?...

a. bc.

Radio Televiziune

În căutarea armoniei

■ Baladă pentru acest pămînt și File de istorie (în fiecare duminică seară pe micul ecran) au reușit a găsi formula cinematografică adecvată pentru abordarea unor probleme istorice de maxim ecou în actualitate. Ultima ediție, **Flăminzi 1907** (realizatori Maria Preduț și Dionisie Șincan), a evocat acel ardent început de februarie de acum șapte decenii. Imagini, fapte și comentarii privind noua viață a satului rămas în memoria colectivă ca un simbol al luptei pentru dreptate și libertate, s-au alăturat, după un

semnificativ contrapunct, datelor și fotografiilor de epocă. Sub egida aceeași simbolice comemorări, **Momentul poetic** radiofonic difuzează secvențe lirice ale ciclului argezean dedicat răscoalei din 1907.

■ Exact acum 50 de ani Matila Ghyka medita asupra **Esteticii proporțiilor în natură și în artă**, vorbind de acel tulburător prin echilibrul și coerență „număr de aur“, capabil să expune și să evidențieze armonioasa imanență a ficțiunilor și a realității. **Matematica și arta numărului de aur** (documentar de Sterian Ciu-

cescu, la televiziune, luni, pe programul II) redeschide, astfel, o pasionantă problemă, edificatoare atît în plan teoretic cît — și aici numeroasele exemplificări, printre care operele lui Constantin Brâncuși au fost o pregnantă dovadă — și practic.

■ O foarte frumoasă tradiție edifică prin fiecare emisiune a sa **Peșta teatrului radiofonic**. Dialogul cu „devotații corespondenți“ (pe care Virgil Stoenescu îl conduce cu exactitate și eleganță solicitative) demonstrează simpatia reală și atenția ascultătorilor față de transmisiunile teatrale ale săptămîinii, curiozitatea și spiritul lor critic, maturitatea, într-un cuvînt, a publicului răspîndit în toate județele țării, mai ales în sate — dar și în orașe — din județele Vilcea, Dimbovița, Buzău, Iași, Argeș, Suceava, Alba, Ilfov... O asemenea audiență a literaturii dramatice nu poate fi decît îmbucurătoare, la fel calitatea sugestiilor și doleanțelor

Un nou film românesc, Accident, interpretat de Dan Ivăneșei, George Mihăiță și Sergiu Nicolaescu

Flash-back

Sub aripa filmului

Un polițist psihologic

ATĂ un film care pune curioase și originale probleme. La prima vedere pare un simplu documentar polițienesc, cu anecdota simplă și puțină. Un tânăr (interpret: George Mihăiță) însoțit de prietenul său (Dan Ivăneșei) și de logodnica acestuia (Ileana Popovici) conduce nebunește un automobil, provoacă un accident grav (fata, probabil, va muri), iar el, tustră, o șterg de la locul catastrofei. Poliția (Sergiu Nicolaescu, maior; Vladimir Găitan, locotenent) va prinde, lesne, pe delincvenții. Dan se predă, iar Mihăiță e așa de lipsit de imaginație, încât e incapabil să se descurce și să păcălească poliția. Cât despre agenții miliției, din pricina stupidității delincventului, care nu știe decât să fugă, nu au prilej să desfășoare acel duel de ingeniozitate între fugărit și fugăritor, cu geniale capcane și contra-capcane, vinătoare spectaculoasă de care filmele polițiste uzează și abuzează.

În realitate, absența acestei întreceri de abilitate nu e un cusur. Un bun film polițist trebuie să se bazeze mai ales pe psihologie, pe întrebarea cine e vinovatul și cit e el de vinovat. Cealaltă față a poveștii, spectaculoasa urmărire, a fost atât de des prelucrată încât a devenit o monotonă repetiție. Ba chiar a dăunat părții serioase, părții psihologice a dramei. Căci păcălirile și contrapăcălirile devenind tot mai iscusite, mai geniale, spectatorul ajunge să „țină” deopotrivă cu ambii adversari, după unicul criteriu al ingeniozității cu care ei dejoacă abilitatea adversarului prin-o stratagemă încă și mai inteligentă. În felul acesta, problema: cine e vinovat? Cine e inocent? — problema gravă a vinovăției dispăre.

În filmul nostru, felul frust, primitiv, se poate zice chiar „timpit” în care eroul (Mihăiță) se apără, pune probleme de vinovăție neașteptate. Delincventul acesta apare mai cu seamă ca un neajutorat, ca un infirm. Lipsa de inteligență e doar una din cauzele infirmității. Cealaltă, tot atât de gravă, este impulsivitatea. Mihăiță e un sărac cu duhul. Asta îl obligă, în caz de primejdie, să ia prima măsură care îi vine în minte, și care este fuga. E mo-

dul cel mai stupid de a nega pericolul, anulându-l prin plecarea. Măsură grăbită, automată, aproape tot atât de imbecilă ca politica struțului.

Astfel, povestea își schimbă peisajul. Spectatorul nu mai asistă la un meci de șmecherie contra-șmecherie. Spectatorul nu palpă ca la meci, ci simte o crescândă compasiune pentru acel păcătos infirm. Spectatorul simte, treptat, că poate, ba chiar că are dreptul să creadă că acel băiat rău nu-i chiar așa de rău.

DE PARTEA poliției întâlnim, de asemenea, situații morale interesante. Polițiștii nu au aici ocazia să inventeze stratagemă geniale, ci își fac conștiințios, impecabil, meseria. Bineînțeles, din când în când, meseria însăși îl obligă la viteză de cascadori, cum e, de pildă, saltul locotenentului deasupra mașinii gata să-l calce; sau lungă alergare a lui Sergiu Nicolaescu și a lui Mihăiță prin băltoace și noroi, cu alternări de epuizare și redeşterări de putere, adevărat balet al disperării în luptă cu perseverență. Dar partea cea mai dramatică este aceea a problemelor morale pe care și le pune ofițerul de miliție. El e pătruns de ideea că rolul poliției e de a prinde și a pedepsi, nu de a pedepsi. Că trebuie să evite cât poate folosirea revolverului. Îi simțim îngrozit la ideea atrocă de a omori un om, chiar în caz de evidentă legitimitate apărare. În ultima secvență, Mihăiță înjunghie pe maior și, ca de obicei, fuge. Acesta, atunci, se hotărăște să tragă. Înții în aer. Apoi, a doua somată, tot în aer. Apoi ochind, dar numai în clipele când fugarul nu e întors cu spatele. Apoi, țintind și trăgând, dar la picior. Fuzarul alunecă și cade. Dar nu pe pământ ferm, ci în mocirlă, în care se afundă fără putință de a se mai dezaia. Atunci maiorul îi întinde mina și-l apucă. Maiorul e istovit de fuză, rănit la pântec și nu are destulă putere să-l scoată pe celălalt, dar destulă pentru a-l ține cu capul afară din mașină. Și filmul se sfârșește cu un emoționant stop-cadru al celor doi îmbrățișați, palmă în palmă. Un stop-cadru care nu e un trucaj de caligrafie cine-

matografică, o floritură stilistică, ei o realitate. Căci cei doi vor sta în această falsă imobilitate, cu o supremă încordare nervoasă și mușchulară, vor sta așa poate multe lungi minute, poate chiar ceasuri, în așteptarea venirii altor milițieni. Vor sta așa, încordați și suspendați deasupra morții, într-o frățescă întovărășire. Un cronicar găsea că acest exces de umanism este neverosimil și artisticeste supărător. Dar acel cronicar uită că, dacă maiorul nu făcea așa, asta ar fi echivalat cu un odios asasinat, asasinul privind ca la teatru propria sa crimă, la scenă deschisă. Nu e deci nici un exces de umanism să refuzi o asemenea ignobilă faptă.

Un alt aspect interesant al acestei povești: milițianul e călăuzit mereu de ideea că orice delincvent e recuperabil, reeducabil. Mai ales (cum e cazul aici) când delincventul însuși e victimă a celei mai primejdioase infirmități: impulsivitatea. Există o mare răclă, care se numește neseriozitate, adică tratarea superficială, ușuratică a problemelor vieții. Când însă neseriozitatea devine agitată, pripită, explozivă, ea va lua atunci forma impulsivității, sursă a celor mai dezastruoase primejdii.

În filmul lui Sergiu Nicolaescu (regizor și protagonist) și D. Carabăț (scenarist), amândoi autorii s-au inspirat din dosare polițienesti reale și atent studiate. Din aceste situații a ieșit un film care evită cu bun gust partea leftin spectaculoasă, apăsând pe partea psihologică și pe o adâncită înțelegere a delincventului, a ideii că orice vinovat e realmente recuperabil, că (vezi scena finală cu salvarea delincventului înmămolit în mașină) suprema funcție a poliției este apărarea, da, apărarea vieții cetățenilor, inclusiv pe aceea a delincventului urmărit.

Este interesant cum acest film, care refuză lefținătatea scenelor șablon spectaculare de capcane și contra-capcane, ofră, fotografic și coloristic, cele mai spectaculoase imagini (Alexandru David).

D. I. Suchianu

Romulus Rusan

formulate. Astfel, Interesul general — cel puțin așa cum s-a manifestat el în ultima ediție a emisiunii — se îndreaptă spre marele repertoriu național și universal, cu o specială atenție asupra pieselor istorice și a comedierilor. Ascultătorii vor să reasculte comediele lui Caragiale sau Alecsandri (câteva vor fi transmise în Săptămâna comediei satirice românești de la începutul lunii aprilie), cer cu insistență cât mai multe piese istorice („sint fiu de moț”, scrie un tânăr, și iubitor de teatru radiofonic și aș vrea să știu ce scenarii despre Horea sau Iancu aveți la radio”), așteaptă reluarea dramatizărilor după Baltagul de Mihail Sadoveanu sau Mara de Ioan Slavici. Cât adevăr este cuprins într-un asemenea larg sondaj de opinie este un lucru de ordinul evidentței. A răspunde cu promptitudine ascultătorilor a devenit, la radio, o practică curentă și de mare eficiență. Preluarea unei astfel de experiențe și de către televiziune, ar da, desi-

gur, rezultate remarcabile.

■ Fructificând o muncă de mai mulți ani, redacția emisiunilor literare TV și-a consolidat câteva sigure elemente constitutive ale unui program unitar, fiecare dintre ele aducând o contribuție specifică și prin aceasta reprezentativă la acțiunea de difuzare și comentare a cărții în cercurile largi de cititori. Revista de joi seara realizează un util și documentat tur de orizont asupra actualității literare prin cronici, informații, mese rotunde, interviuri de lucru. Scriitorul și epoca sa (bilunar, luni seara, pe programul II) este încă de pe acum o foarte sugestivă galerie de portrete (și autoportrete) ale creatorilor contemporani reprezentativi. Biblioteca pentru toți difuzează, prin emisiuni de înaltă intelectualitate și extrem de prețioasă forță educativă, valorile literaturii clasice și actuale. Meridiane literare aduce informații privind literatura universală. Mai nou, o extensiune

tot mai elocventă o au pe micul ecran transpuerile cinematografice de texte literare, „lecturile” TV... Vizualizarea artei temporale a curvintului, iată o inițiativă curajoasă care dă posibilitatea afirmării unor noi și interesante viziuni artistice. Precum în ultima emisiune de acest gen (luni seara, pe programul II) în care nuvela Nimeni nu moare de Ernest Hemingway a devenit un excelent film, armonios, dens, impecabil cizelat în cele mai mici detalii. Meritul este al regizorului Constantin Chelba și al actorilor Valeria Seciu, Ovidiu Iuliu Moldovan, Vasile Nițulescu.

■ După emoționanta seară de operă transmisă de la Scala din Milano, televiziunea continuă seria unor premiere de excepție: astăseară (pe programul II) Fidelio de Beethoven iar mâine (pe același program) Iona de Anatol Vieru după piesa lui Marin Sorescu, spectacol din ciclul Muzica deceniului opt.

Ioana Mălin

Telecinema

● CA om mare și adult, maturizat așa și așa, socotesc foarte bine venită antologia filmului pentru tineret și copii. Ea s-a deschis cu Tarzan, omul junglei, avându-l în rolul principal pe Johnny Weismüller. Nu-mi mai aduc aminte ce am simțit ca puer văzînd la cinema Tarzan. Această lipsă de memorie afectivă mă face să cred că nu m-a impresionat prea mult. Tîminte insomniile după Stan și Bran sau Flul lui Frankenstein — comici sau monștri, nesomnul nu avea putere de diferențiere — dar omul junglei nu știu ce mi-a spus. Acum, om între două vârste, adică între două copilării, m-am uitat la Tarzan, visător și anapoda: în fond, ce-ar fi putut copilul acela să rețină pe viață din aventura asta? Cum își iubește o fiică — tatăl? Cum caută tatăl — fiides? Tatăl meu împușca francul și eu îl iubeam oricum enorm. Cum trage o fată cu pușca spunînd satisfăcută că „trage ca un inger”? Replică prea subtilă. Cum cade un negru de pe o cărare într-o pră-

Tarzan la maturi

pastie și nimănu nu-i pasă, singura replică fiind aceea că negrul căra medicamentele expediției? Replică prea dură. Cum trăia Tarzan înconjurat de maimuțe drăguțe? De mic aveam intuiția mai-muțelor personale, atunci de unde șocul? Ceva mai cult, ar fi trebuit să fiu șocat de „motivul batisței”, cum spunea Vianu la cursul despre Shakespeare. Primul gest al lui Tarzan — deloc întimplător din p. d. v. psihanalitic — cînd stă pe aceeași cracă cu Jane este să-i ia batista și s-o sfișie. După care-i face praf fularul! Cînd Tarzan e grav rănit și Jane e lângă el, ea își rupe o bucată din fustă și-l leagă la cap. Sfișierile acestea de îmbrăcăminte sînt pline de subtext. Dar nu eram cult. Mai e lupta lui Tarzan cu leii. Pentru ea, ar fi fost necesar să am o oarecare cultură mitologică. N-am avut-o, m-am născut cam lăle și demitizat. Foarte frumos mi s-a părut, la 46 de ani, cum își duce Tarzan prin apă și pe brațe prada, ea șoptindu-i că-i place așa

și-i plac și ochii lui. Dar la 6 ani nu citisem nimic despre cristalizarea sentimentelor. Am devenit stendhalian prea tîrziu. Emoția tatălui descoperind cimitirul elefantilor iar n-aveam cum s-o prîncep, neîntrînd în nici un cimitir omenesc ca să pot face o comparație. Ar mai fi finalul, cu Jane renunțînd la toate, toți și chiar bagaje, rămînînd în rochie și pantofi în junglă, lângă Tarzan al ei, pour toujours. Azi mi se pare de neuitat. Dar la 6 ani, de unde minte pentru o asemenea halucinație? Plus că, de mic, n-aș fi stat într-un loc unde nu erau cinematografe cu Stan și Bran. Pe scurt, Tarzan mi-a dat azi clara perspectivă a ființei care am fost — o ființă profund realistă, antiexotică și antiparadisiacă. Nu mă depling, nu-l depling nici pe acela, nici pe acesta.

Însă la capătul blindei reverii, vine — tigresă — suspiciunea: dar dacă nu există filme pentru copii?

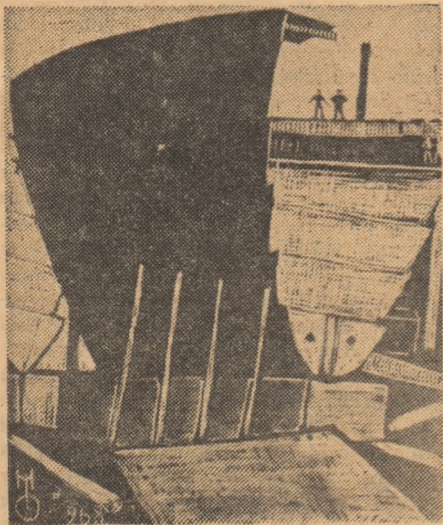
Radu Cosașu

Plastică

Jurnalul galeriilor

La „Ateneu Român“, retrospectiva Marcel Olinescu ne pune în fața unui travaliu impresionant, desfășurat timp de peste cinci decenii cu o consecvență a tematicii și stilului demne de relevat. Xilograf prin definiție, artistul tratează imaginea într-o manieră tradițională, interpretând și chiar reclinând teme folclorice din cele mai diferite specii și rămânând totuși într-un permanent contact cu actualitatea. Vechi colaborator al presei de stînga, apelînd la soluții de confluență în limita cărora realismul și satira se interferează cu metafora și lirismul, Marcel Olinescu se definește ca o personalitate originală, posedînd un stil ce îi este propriu, alăturare de permanent entuziasm revoluționar și de bucolică bucurie în fața vieții. Interesante ni se par și incursiunile în sfera literaturii, contactele cu marile opere culte sau populare producînd lucrări de reală virtuozitate, unele — cazul culegerii de versuri populare a lui Alexandri — avînd chiar și textul gravat de artist. Imaginile inspirate din strigăturile populare, ca și ciclul **Măștilor**, depășesc condiția satirei de moravuri, se transformă în parabole existențiale plurivoce. Iar cele câteva guaze și desene alăturate acestui sugestiv compendiu al activității de gravor ne dezvăluie un Marcel Olinescu pictural, dar care a preferat energia și rigoarea expresivă a xilografurii, pentru a transmite ideii și sentimente dominate de spirit militant și angajat umanist.

TOT grafică expune și Tia Peltz la „Galeriile de artă ale municipiului București“, încorporînd firesc o constantă pre-

MARCEL OLINESCU : Șantier naval

ferință tematică în semnificațiile generale ale „Anului internațional al copilului“. Atentă de mult timp și cu vădită voluptate la universul fascinant și inepuizabil al copilăriei, artista și-a definit un stil al ei, recognoscibil, sumă de exprimare spontană și cursivă, dar și de formule elaborate, de construcții apriorice, în interiorul cărora se introduc situațiile particulare. Tipologia copilului este surprinsă în datele ei de esență, ochii — la fel ca și la Toniza — ocupînd un loc privilegiat, astfel încît caracterul de portret — chiar atunci cînd există un model cu identitate — se dizolvă în aerul colectiv pe care îl capătă orice grupare de fizionomii infantile. Dozaj echilibrat și permanent între lirism și umor — ciclul **La fotograf** amintește de tonul acid-amărui din Caragiale — expunerea prilejuiește reale reușite, mai ales atunci cînd desenul expresiv se eliberează din serie, căpătînd autonomie tematică și grafică.

O ALTĂ graficiană, Mariana Popa, expune un interesant ciclu de linogravuri colorate și desene în flow-master la galeria „Galateea“, de un baroc atent regizat, în care alegrețea liniei și asociațiile cromatice introduc o permanentă stare dinamică, senzație solicitată și de premisa tematică, axată pe ideea de **Carnaval, Cire, Arlechini și Colombine**. Asistăm la o permanentă interferență a regnurilor, vegetalul se antropomorfizează, figura umană se compune din elemente florale, saturația culorilor și stilizarea transferînd sensul imaginilor în zona decorativului, fără a contrazice efectele expresive din **Urstoare** sau **Filosof**. Sublimîndu-și cu rigoare mijloacele și apelînd la sugestiile stampelor de epocă, artista realizează câteva portrete istorice, **Decebal, Vlad Tepeș, Vasile Lupu, Brâncoveanu**, frumos interpretate și colorate. Acordînd prioritate desenului cursiv, apropiat de linia „Seceșion“, și coloritulul gîndit pe tonuri tari, Mariana Popa se apropie de genul ilustrației, fără a renunța la virtuțile graficii „de șevalet“, într-un echilibru ce ni se pare că o caracterizează, particularizîndu-i stilul și personalitatea.

DOMINATA de un ton romantic aplicat unei formule figurative grefate pe valorile picturii noastre tradiționale, expoziția de la „Eforie“ reprezintă cu exactitate universul spiritual și calitățile **Luciliei Armașu Negri**. De un lirism discret și nostalgic, dominate de o sensibilitate exacerbată, lucrările prezentate refac un traseu spiritual alimentat din spațiul originar, idilic și încărcat de referiri simbolice. Figura lui Eminescu, mai curînd emblemă ideală, și casa din Ipotești, interpretată tot ca un portret, dau tonul și dimensiunea interioară a întregii expuneri, în care peisajul de atmosferă moldovenească, de obicei vespéral, și câteva

metafore de extracție poetică ne dau dimensiunea unui talent special. Tema ier-nii și a toamnei domină conceptual, oferînd prilejul unor rezolvări cromatice interesante, ei adăugîndu-i-se portretul ca sondaj psihologic ce ar putea constitui o altă dimensiune caracteristică pentru artistă. Domeniul al emoțiilor sincere și al armoniilor intime, pictura **Luciliei Armașu Negri** se integrează unei direcții cu reală șansă publică, datorită valorilor afective încorporate și propuse deschis spre lectură.

APARTININD unei generații care a dat câteva personalități autentice și bine conturate picturii noastre contemporane, **Carolina Iacob** a constituit încă de la debut un „caz“ interesant, propunînd un discurs propriu, greu de aliniat unei formule sau direcții anume, cu participare originală și soluții ce lăsu să se bănușcă o evoluție singulară. Expoziția de la „Simeza“, amplă și de o calitate ce ni se pare că o definește în toate datele de concepție și stil, confirmă pronosticurile inițiale, chiar dacă traseul parcurs nu are salturi spectaculoase, nu totdeauna compatibile cu implicarea afectivă în profunzimea conținutului pictural. **Carolina Iacob** face parte din acea categorie de artiști obsedați de un univers imagistic personal, de o viziune în interiorul căreia realitatea se redimensionează, poetizîndu-se și căpătînd un plus de semnificații și sensuri difuz resimțite sau nebănuite. Lumea picturilor sale afirmă un soi de fantastic benefic, nu suprarealism anxios sau visceral, ci o feerie a vesp-nicel copilării, niciodată epuizate, în interiorul căreia regnurile coexistă pașnic, se transmută firesc, fără ca esența existentelor să fie anulată sau negată. Fiecare lucrare sugerează o profundă meditație pe marginea cimpului investigat, un monolog purtat cu timiditate și franchețe totodată, o acumulare de întrebări și răspunsuri ce aparțin unui univers intim, dar nu străin de cel general uman. Arta **Carolinei Iacob** presupune formula montajului simultan de imagini-semn, dar emblematica ei nu se subordonează literaturii, ci tinde către autonomia spirituală ce înlesnește dialogul cu spectatorul receptiv la valorile afective. Paradoxul situațiilor nu contrariază prin extravaganță, ci incită la asociații mentale, astfel încît sentimentele încorporate — nu neapărat ideii, ci simple trăiri omenești — stabilesc o pozitivă complicitate între artistă și privitor. **Duioș-lirică, fantastic-ingenuuă**, arta **Carolinei Iacob** se constituie ca o modalitate — desigur nu unica — de a dialoga, dintr-o perspectivă insolită, cu oamenii, în sensul valorilor comunicative ale picturii, oglinda realității reformulate de sensibilitatea umană.

Virgil Mocanu

TIA PELTZ : La spectacol (Galeriile de artă ale municipiului București)

CAROLINA IACOB : Minzul (Galeria „Simeza“)

Constanțe românești

● STAGIUNEA În curs se profilează drept una dintre cele mai semnificative etape în afirmarea creației muzicale naționale.

Asistăm, săptămîna de săptămîna, la prime audiții de interes, la reaudierea unor opusuri mai vechi ce au dobîndit sufragiile publicului și la valorificarea permanentă a roadelor unui „șantier compo-nistic“ pe care se află în lucru — după cum am aflat la secretariatul Uniunii Compozitorilor — zeci de piese de amplitudine, dedicate marilor aniversări ale anului (printre multe altele, marile lucrări vocal-simfonice închinete Independenței de Gh. Dumitrescu, L. Glodeanu, D. Popovici, S. Sarchizov, simfonii consacrate anului 1907 semnate de A. Vieru și D. Bughici, cantate omagiînd cele trei decenii de Republică pe care le finisează, în prezent, Z. Vancea, M. Moldovan, G. Draga, I. Odăgescu, S. Vălcu, L. Șaptefrați ș.a.).

Semnăind aceste prezențe ale creației românești aș sublinia înainte de toate valoarea a două prime audiții de muzică românească, ascultate zilele trecute în fermecătorul concert cu clavire, desfășurat la Sala Mică a Palatului, sub bagheta lui A. Vieru.

Intr-o manifestare dominată de câteva lucrări pianistice ale lui Bach două noi piese românești (**Fragment dintr-un proces sonor** de A. Stroe și **Naturalia** de Costin Cazaban) au demonstrat ținuta unor căutări, capacitatea creatorilor de a revela și zonele unui lirism interiorizat, dorința de echilibru, liniște, contemplație.

Continuînd vechile sale investigații în cimpul relațiilor sonore, A. Stroe ne-a oferit o piesă încărcată de poezie și seninătate.

După o perioadă de tatonări, Costin Cazaban se situează în fruntea celei mai tinere generații de creatori a țării, prin profunzimea elaborării și capacitatea de a făuri atmosferă. **Naturalia** este în fapt un strălucit Concert pentru pian „contrazis“ de alte 6 claviaturi. Dincolo de recuzita și „montarea“ scenică, dincolo de sugestiile programatice, piesa impresionează prin claritatea construcției, bogăția de culoare, calmul, dulceața, luxurianta limbajului, suculența și umorul inițiativelor instrumentale.

Autentificînd forța talentului lui Cazaban, primele comentarii au subliniat, pe bună dreptate, continuitatea liniilor enesciene, prin savoarea cu care au fost sondate straturile copilăriei.

Un concert al Orchestrei de Cameră a Radioteleviziunii dirijat de P. Bocotan ne-a dat prilejul de a-l reintîlni în sala de concert și pe M. Moldovan. Piesa **Vibrații** a fost concepută în 1970, înainte de întregul serial de la **Scoarțe la Cantemiriana**, care i-a adus tinărului creator notorietate.

Opusul lui Moldovan are simplitate, putere de captivare, explicînd din plin, acum, la această primă audiere bucureșteană, drumurile și chemările ulterioare ale compozitorului.

Săptămîna trecută ne-a adus și bucuria reascultării în simfonicele săptămîni de la Radioteleviziune și Ateneu a două luminoase momente din istoria artei românești: **Ison II** de Ștefan Niculescu (dirijor Cristian Brăncuși) și substanțialul **Concert pentru violoncel** de Anatol Vieru (în versiunea lui Cătălin Ilea). Concertul lui Vieru a fost de altfel un din piesele de rezistență ale simfoniceilor dirijate la Filarmonică de un oaspete din Peru — Carmen Moral.

Iosif Sava

Muzică

Pascal Bentoiu: „Gîndirea muzicală“

● NUMITA de către autor „cercetare“, această lucrare continuă cartea sa **Imagine și sens** apărută în anul 1971. Ca și acolo sînt urmărite scopuri științifice și, deopotrivă, de popularizare. Expunerea densă a fenomenelor analizate — urmare a unei mari bogății de idei — ținteste fondul problemelor, substanțialitatea lor, „pentru a merge în inima lucrurilor“. În același timp, Pascal Bentoiu, „truditor pe tărîmul creației“ — cum se autoneumește, nerevendicînd, în nici un chip, calitatea de estetician — structurează paginile lucrării în maniera cu care ne-a obișnuit, intersectînd comentarii variate, lăsînd probleme nerezolvate, elaborînd puncte de vedere extrem de atrăgătoare prin calitatea exemplelor muzicale, sau prin trimiterile către alte domenii. De exemplu, explicarea pauzei — una dintre problemele incluse în capitolul despre ritm — traversează un comentariu legat de structura atomică a hidrogenului!

Cele nouă capitole se numesc: **Materialele și spațiul**, **Categoriile gîndirii muzicale**, **Conceptul ritmic**, **Conceptul melodic**, **Dimensiunea polifonică**, **Conceptul armonic**, **Conceptul timbral**, **Forma și formele**, **Gîndirea muzicală**. Pascal Bentoiu socotește ca necesară o apreciere a stării geometrice a sunetului, practicînd însă paralele cu vor-

birea și gîndirea, sub aspectele lor generale. Alfăm, din capitolul relativ la materialele și spațiul gîndirii muzicale, de existența unui continuum spațio-temporal, caracteristic pieselor muzicale, element care diferă, de la caz la caz, în funcție de lucrarea însăși, singura capabilă să-l organizeze, să-l definească anumite caracteristici. În privința categoriilor gîndirii muzicale, autorul stabilește următoarea ordine de prioritate: ritmul, melodia, polifonia, armonia și timbrul. Trecînd la ritm, Pascal Bentoiu se declară de acord cu faptul că pulsația poate constitui atomul ritmului, care se găsește încadrat, la rîndul lui, în conexiunea ritm-melodie-timbru. Atrage atenția și afirmația: „Adevărurile artistice se descoperă prin curajul imaginativ și instinctul valorii posibile, chiar dacă în însuși procesul deductiv în esență, al punerii în pagină, vor interveni apoi și calcule de un fel sau altul“. Asemenea momente, de certă contribuție, sînt destul de numeroase, pe parcursul cărții. Conținutul **Conceptului melodic** este pus sub semnul marilor modele oferite de creația lui Mozart, Berlioz, Debussy, Hindemith și Honneger. Capitolul se încheie cu incitantă întrebare: „Nu cumva conceptul armonic (el, și nu neapărat sistemul tonal al clasicismului) este sortit unei reveniri spectaculoase,

într-un moment cînd orizontul său pare complet închis?“. Pascal Bentoiu a demonstrat de altfel realitatea conținută în interogație, scriînd **Simfonia a 2-a**. La fel au procedat și Aurel Stroe în **Concertul pentru clarinet**, Anatol Vieru în **Simfonia a 2-a** și Ștefan Niculescu în **Ison 2**.

În secțiunea referitoare la timbru, în carte sînt apreciați marii organizatori ai timbrologiei, ca: Gluck, Mozart, Berlioz, Wagner, Ravel, Varese. Autorul consideră știința timbrului o algebră a gîndirii muzicale și socotește necesar să înscrie, în finalul capitolului, condițiile strict necesare unui bun orchestrator. În **Forma și formele**, Bentoiu își amintește „cite ceva“ din felul cum a ajuns la scrierea **Simfoniei a 2-a**, iar în ultimul capitol al cărții, secțiunea care nominalizează volumul, compozitorul opere **Hamlet** își pune întrebarea: cum ajunge un compozitor să recunoască în sine ideea? Răspunsul este formulat astfel: „Cine este compozitor știe prea bine ce este o idee: iar cine nu este, dar se ocupă cu compoziția, nu va ști niciodată“. Își fac loc aici și considerații asupra primatului melodiei, precum și asupra forței gîndirii melodice wagneriene. Sînt practicele legături importante cu gîndirea poetică, arhitectura, filosofia, pictura și științele exacte. În comuniunea acestor domenii de gîndire și existență se găsește și intenția autorului de a încerca să arate „cit de mult se asemănă demersurile gîndirii muzicale cu procesele logice uzuale“, acestea din urmă constituîndu-se într-un fel de numitor comun.

În sfîrșit, câteva ultime considerații, care mi se par a defini arta și permanența ei: „E o formă de cunoaștere ce nu poate fi nici înfirmată, nici depășită, pentru că ea se referă la realități psihice efectiv existente, azi sau ieri, în noi sau în frații noștri. Deci oricînd prețioase pentru înțelegerea sufletului mare al omînilor. Poate de aceea arta adevărată nu cunoaște îmbătrînirea“.

Anton Dogaru

Alternative în geneza formelor

ANUL care a trecut ne-a dăruit cu generozitate o idee, ceea ce, trebuie să o recunoaștem, nu se întâmplă foarte des și nici în toți anii. Mă refer aici la ideea **trionfărilor** pe care psihiatrii prin profesie și filosofi prin vocație E. Pamfil și D. Ogodescu au propus-o în două cărți apărute succesiv, la un mic interval una de alta: **Psihozele** (Editura Facla) și **Persoană și devenire** (Editura Științifică și enciclopedică). Că autorii propun un model al persoanei care pătrânsește căile obișnuite ale caracterologiei de strictă observație empirică ar fi îndejuns ca să ne emoționăm ca de un adevărat eveniment cultural; că acest model este generos, profund umanist, că pune în față caracterul spontan, creator, aspirația neconținută spre libertate a „omului-om” este încă mai mult, un punct marcant în dezvoltarea unei autentice culturi de stînga la noi. De aceea se cuvine să amintim că nu întotdeauna momentele semnificative ale culturii devin automat și prestigioase și că ar trebui poate să consacram mai multă atenție și dezbateri unor opere de autentică originalitate.

Despre lucrările celor doi autori vor trebui să se preocupe cei în a căror atenție centrală stă omul, antropologii în sensul cel mai general al termenului. Pentru moment, se gîndește. Dar încă de pe acum unele probleme particulare pot fi abordate, ca de pildă cea (secundară în raport cu totalitatea sistemului, dar înalt relevantă pentru o anumită problematică contemporană) a relației dintre nebunie și artă, o veche întrebare care a suscitat numeroase discuții. Trebuie să spunem că ideile estetice ale autorilor promovează o concepție a artei într-o strînsă conexiune cu sensul etic

și de cunoaștere al creației; cea indisolubilă, platoniciană relație între bine, frumos și adevăr care face ca semnificația operei să nu poată fi înțeleasă decît ca o unire între tentativa de-a îmbogăți cunoașterea, de-a ameliora omul, și de-a spori — în detrimentul haosului — cosmosul.

Atenția psihiatrilor, dar mai apoi și a unui anumit public, a fost atrasă de la o vreme de producția artistică a bolnavilor mintali, dînd naștere la un moment dat chiar la o disciplină definită — psihopatologia expresiei. Interpretarea estetică a fenomenului a fost diferită; în perioada suprealismului triumfător s-a considerat că este vorba de un exemplu eminent și între toate semnificativ de dictu automat, de vorbire nemijlocită a inconștientului; în această perspectivă orice operă ar fi trebuit să tindă către un astfel de discurs. Mai tîrziu, într-o taxonomie a genurilor artistice, s-a vorbit despre o para-artă a bolnavilor mintali comparabilă cu arta naivă și alte genuri de artă neprofesionalizată. Dar tendința psihiatrilor a fost de mult aceea de-a sugera că creația nebună este un reflex al sărăciei, al stereotipiei progresive, al cenusului inerent universului psihopatologic. La un astfel de punct de vedere aderă și autorii, punct de vedere pe care l-am putea defini drept „psihiatrocratic”, devreme ce el implică cu necesitate faptul că numai perspectiva vindecării va restitui semnului adevărata lui valoare. „Nebunul, ne spun ei, rămîne definitiv prizonierul formei ce se naște moartă”, căci... „arta psihoticilor nu e nici comuniune, nici limbaj”. Și mai departe: „(bolnavul) este cititorul unei lumi absurde și imposibile”.

Desigur, multe din formulările de mai sus sînt memorabile și am putea cita și altele la fel. Tot atît de adevărat este, pentru oricine are o anumită experiență a acestor producții, că ele sugerează într-adevăr o anume claustrare în forme fixe și repetitive. Dar poate că e vorba aici de un fenomen despre care s-a vorbit mai rar, dar care merită să fie subliniat: produsul artistic psihopatologic are o notă distinctivă față de alte fețe ale creației; el derivă dintr-o altă creație, este, într-un sens, nu un produs, ci un sub-produs (sau un meta-produs), în timp ce produsul-mamă original, este nu un text, o partitură sau o formă vizibilă, pipăibilă, ci o stare a firii, nebunia însăși. Căci aceasta este poziția originală a nebuniei în șirul accidentelor naturii umane: un univers de forme care nu se intrupează alături de creator, ca ceva emis, secretat de el, ci în acesta, o emanație a naturii lui care nu-l părăsește, mai mult, îl impregnează și în cele din urmă îl transformă. În acest sens trebuie interpretată afirmația lui H. Ey care spune că artistul făurește miraculosul, în timp ce nebunul este miraculos. Și caracterul miraculos al nebuniei se vedește în faptul că universul de forme pe care îl generează se constituie în mod esențial după aceleași legi ale semnului care determină pretutindeni la scara umanului constituirea lui: icoane, indicii, simboluri, clasificarea lui Pierce rămîne valabilă și aici.

Sigur, dacă ne raportăm la criteriul valorii constatăm că între artă și nebunie se deschide un gol: acolo, naștere continuă a formelor care propun lumii noi înțelegeri, aici un sistem criptic care re-

vine mereu asupra lui însuși, închis în propria lui enigmă. Diferența specifică nu trebuie totuși să ne facă să ignorăm că la nașterea nebuniei prezidează aceleași legi care determină pretutindeni lumea semnelor, dar nu numai atît; că nebunia este, înainte de toate, o operă a imaginației și un substitut al lumii, jucînd astfel și funcțional un rol pe care în lumea spornică a „normalității” arta cată să-l îndeplinească.

Putem să ne întrebăm pentru ce motiv misterios se ajunge la acest fund de sac al „semiozei” care este nebunia; întrebarea este naiv de fundamentală, ca și cum în paginile acestei reviste ne-am întreba care este originea galaxiilor; cu toate acestea, în cele spuse mai sus pare că există deja rudimentul unui răspuns. Nebunia nu apare decît atunci cînd, din motive felurite, insul devine incapabil să dea lumii concrete care se structurează în jurul lui o interpretare coerentă; atunci se naște necesitatea unei noi coerențe care devine pentru subiect ca și pentru observator structura constrinsă, limitată, a nebuniei. Dar constrîngerea nu este niciun rezultat nemijlocit al unei sărăcii fundamentale a spiritului „alienat”, ci numai reflexul firesc al faptului că insul care se găsește în acest tip de suferință este el însuși strîmtozat într-un univers care în același timp nu-l cuprinde și pe care nu poate să-l cuprindă.

Iată cîteva reflecții pe care ni le-a sugerat, între multe altele, lectura acestor rodnice cărți. Rămîne ca altădată să dezbătem, aici sau aiurea, alte întrebări pe care ele le suscită.

Ion Vianu

1877 — 1878. Jurnalul de front al unui corespondent italian

Bate tunul dinspre Plevna

■ UN ofițer superior român care trimite un curier poștal la Turnu-Măgurele îmi propune să-mi expedieze scrisorile mele odată cu ale sale. Prind ocazia și vă scriu imediat.

După cum vă anunșasem în scrisoarea de ieri, aveam intenția să mă duc la Lovce, să văd și să descriu cetitorilor acel oraș despre care s-a vorbit atît în aceste zile. Dar, între dus, rămînere la fața locului și întoarcere trebuie măcar două zile. În aceste momente timpul este foarte prețios și nu vreau să-mi părăsesc postul de observație. Bubuite tunul în direcția Plevnei; azi, miine poate surveni marele conflict în care să se decidă sorții campaniei, și eu, după atîtea oboseli îndurate pentru pe teatrul de luptă, nu vreau să-l părăsesc tocmai în momentul decisiv.

Știu că armata română a primit chiar ordinele de concentrare și de acțiune. Turcii, incapabili, au lăsat să le scape un moment foarte favorabil pentru dinșii; după cum v-am schițat în scrisorile mele precedente, ar fi putut profita de excesiva răspîndire, după părerea mea, a forțelor române pe o linie atît de întinsă ca aceea dintre Osma și Isker: după cum ar fi putut și acum zece zile să profite de insuficiența forțelor rusești din jurul Plevnei care în acel moment atingeau doar cifra de 30.000 de oameni. O vigoasă ieșire executată cu floarea armatei otomane, poate că i-ar fi dat lui Osman pașa ocazia unei noi victorii [...]

Turcii sînt destul de descurajați de eșuarea tentativei de a forța pasul Șipka și de pierderea Lovcei. Cum v-am arătat mai sus, ordinele de concentrare și de acțiune au fost distribuite trupelor române ca și celor ruse. Ofițerul care le-a dus mi-a spus: eu insumi nu le cunosc importanța, dar, în curînd, curiozitatea dumneavoastră și a mea va fi satisfăcută. Într-adevăr, mai adineauri l-am văzut pe corespondenții englezi trecînd călări spre avanposturi; aceștia sînt totdeauna înaintea tuturor și cunosc bine locul și momentul favorabil.

Aerul s-a răcorit; marile călduri au trecut. Un ropot, două de ploaie au mistuit praful. Înainte de începerea marilor ploii, acesta este timpul cel mai potrivit pentru război. [...]

Punem punct: operațiile și conjuncturile se vor verifica îndată prin fapte. Vorbească tunul, nouă rămînîndu-ne de făcut alta decît să raportăm efectul acestei teribile voci.

Poradim, 25 august/6 septembrie 1877

Trei ostași români din Batalionul 2 Vinători care s-au distinși în mod deosebit la asaltul redutei Grivița 1

Lanul de porumb

■ INTORS din excursia făcută în timpul zilei la avanposturile și la bateriile româno-ruse din jurul Plevnei, vă scriu fără să pierd timpul despre ce am văzut și ce s-a împlinit mai important în aceste ultime ore.

Turcii au părăsit satul Grivița și și-au restrîns apărarea la fortul numit tot Grivița care acoperă Plevna, la o redută și la orașul însuși. Au făcut doar un cîmp fortificat. Rușii și românii au pus în baterie la distanță de trei sau patru kilometri de pozițiile turcești și au început în dimineața aceasta la șase canonada și bombardamentul. La ora în care vă scriu (7 seara) n-a încetat și se crede că va continua toată noaptea.

Însemnați pe o hartă bună un fel de potcoavă sau un arc mare al unui semicerc care să treacă prin Vrbița, Sgalinița sau Sgalevița, Pelisat și care să se termine la jumătate cale dintre acest sat și Radișevo și veți avea linia în lungul căreia sînt dispuse bateriile rusești și românești care luptă împotriva Plevnei și a fortificațiilor construite de turci între Plevna și Grivița.

La Urbița, la extrema dreaptă, este stabilit cartierul general al armatei române, care este comandat de generalul Cernat¹⁾. Bateriile române sînt fixate între Vrbița și șoseaua ce leagă Plevna de Rusciuc, la nord de șosea. La sud de șosea, pînă la extrema stîngă a armatei aliate, sînt instalate bateriile rusești.

De dimineață aș fi vrut să mă duc de la Poradim la Zgalinița, care este așezată în centrul dispozitivului, dar vizitiul meu necunoscînd bine drumul, m-a condus la Pelisat. Din acest sat hărțile nu indică nici un drum spre Grivița, dar în schimb există unul pe care-l urmaș tocmai pînă la extrema stîngă a armatei ruse.

De la Poradim pînă la virfurile înălțimilor dintre Pelisat și Radișevo se întinde un platou foarte arid, fără arbori. De pe platou în jos aspectul țînutilui se deschide într-o mîreață priveliște spre Grivița: arbori răspîndiți ici și colo, tufisuri dese, lanuri semănate cu griu și porumb. Lăsînd trăsura, coborîm povirnișul pe jos; eu și un alt coleg, corespondentul bătrînei (Die) „Presse”²⁾ din Viena pătruserăm pînă la extrema stîngă a pozițiilor ruse.

Din toate bateriile rusești și românești se trăgea asupra turcilor, adică asupra fortului Grivița și asupra unei alte redute și a unui întins teren fortificat care se vedea și cu ochiul liber și mai bine cu un ochean. Turcii răspundeau focului inamic, dar destul de nesuștinut.

Urcat, împreună cu un soldat rus, pe o imensă clăie de spice, am contemplat de acolo acel teribil și grandios spectacol. La cam patruzeci de pași depărtare de noi explodară două bombe turcești. Cum mi s-a spus mai apoi, poziția era foarte periculoasă.

De acolo am trecut să vizităm marea baterie rusă ce se afla în dreapta noastră. Este așezată într-un lan de porumb; plantele erau în mare parte smulse din pămînt ori călcate în picioare. Acolo am găsit așezată pe pămînt ca îndrăzneți spectatori ai teribilei scene alți corespondenți, un american care scrie în „Daily News” și un englez, domnul Stanley, corespondenți al citorva ziare din Anglia. Bateria era formată din opt tunuri de bronz de mare calibru și cu tragere lungă. Am observat însă că numai două din ele trăgeau.

Astăzi nu are loc decît prologul. Miine sau poimîine va începe marea spectacol. Sute de tunuri vor vărsa foc și fier asupra turcilor din Plevna.

În spatele bateriei era înfiptă în pămînt o imensă scară portativă, formată din

alte patru scări lungi legate una peste alta. Era fixată în toate părțile cu frînghii groase legate de țărșuși bătuți în pămînt. În capul scării sta observatorul care trebuia să avertizeze cînd este gata să cadă o bombă, să se arunce la pămînt. În plus, cînd se obținea o lovitură bună, adică atunci cînd un proiectil cădea explodînd în mijlocul turcilor, observatorul își vestea frații de arme cu strigăte de bucurie.

În dreapta bateriei formată, cum v-am spus, din tunuri mari de bronz, se fixase o alta. Iată (am spus eu comandantului bateriei, colonelul Eckstein), iată patru pușternice Krupp. Acestea nu sînt Krupp, adăugă colonelul. Eu îl privii în față surzînd. Aceste tunuri, zise el, nu s-au ieșite dintr-o fabrică nemțască, ci dintr-una rusească. Vedeti, domnule (zise), aici este scris numele unei fabrici din Pietersburg. Aceasta este ultima perfecțiune a artei. Ei bine, colonelul, le vom numi tunuri rusești, adăugai. Colonelul mi-a povestit că doar noaptea trecută a primit ordin să așeze cele patru tunuri rusești uriașe în baterie; că a pus oamenii săi să lucreze în cursul nopții, pe întineric, pentru a construi platformele necesare și a fixa gabioanele în față; pe întineric, pentru ca turcii să nu bage de seamă lucrările și să nu-l tulbure cu tunurile lor. Este foarte dificil (îmi spuse) de construit platforma așa cum trebuie să fie, netedă, compusă după cum se vede din diferite bucăți de lemn. Și iată pentru ce... Priviți (îmi spuse arătîndu-mi, la cîteva pași, un tun de bronz, care după descărcare reculează)... Dacă platforma tunurilor mele nu este bine făcută, în recul se răstoarnă.

În timp ce conversam, și zgomotul canonadei ne surzea, eu din cînd în cînd aruncam cîte o privire la omul din capul scării uriașe, pricepeți bine de ce. La patru postmeridiane ne-am înturnat la Poradim. După cum v-am spus mai sus, bombardamentele continuă și cred că nu vor înceta cîteva zile. M-am bazat pe adevăr scriîndu-vă că rușii nu vor da asalt forturilor turcești, mai înainte de a le fi ruinate cu artileriile.

Miine mă voi duce la cartierul general al armatei române la Urbița. Astăzi l-am văzut pe principele Carol, care, urmat de stat-majorul său format în parte de români, în parte ruși, se ducea să inspecteze bateriile [...].

Poradim, 26 august/7 septembrie 1877

Marc Antonio Canini

¹⁾ Generalul Alexandru Cernat. La începutul războiului a fost ministru de război și comandant al armatei de operații. Mai apoi, interimatul la acest minister a fost ocupat de I. C. Brătianu.

²⁾ Primul număr din „Die Presse” a-păruse la 3 iulie 1848 în Viena.

Cartea străină

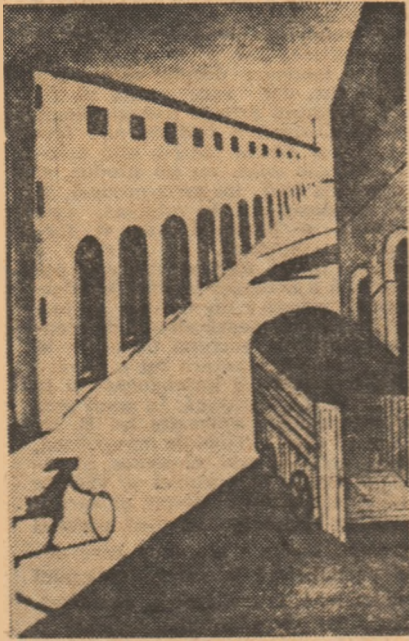
De Chirico, un iconoclast convertit

HOTĂRIT, Giorgio de Chirico este un „caz”. S-ar putea să fie chiar un caz clinic. Dar limitele unui asemenea caz ne sînt prea puțin evidente. Mai clar este — pe temeiul operei sale picturale și, în subsidiar, al lucrării sale memorialistice — „cazul” său artistic. De fapt, nici acesta nu este limpede tocmai de aceea reprezintă un caz incitant al artei din secolul nostru.

Un mare modern, un clasic al picturii din secolul XX, unul dintre cei citiva pe care eclesia artistică dominantă a veacului i-a canonizat, un artist care a lansat o formulă proprie, neadoptată de alții, dar mult admirată — *la Pittura Metafisica* — și care în plin elan novator abjură noua credință avangardistă, se întoarce la divinitățile clasice repudiate. Iată — am putea spune — un caz mai curînd religios decît artistic. În plină erezie triumfătoare, iată-l pe acest profet revenind la altarele dezafectate. Cazul lui De Chirico este acela al iconoclastului convertit la iconolatrie.

Dar de ce? Și cum s-a petrecut ruptura cu companiile avangardiste? Din nefericire sînt puține explicații ale acestei rupturi. Nici artistul care și-a scris memoriile (traduse recent, cu cunoscuta ei acuratețe, de Angela Ioan) nu ne dă o cheie a „cazului” său. Îl urmăm în însă în avaturile oarecum exterioare ale apostaziei sale, în urmările nu lipsite de dramatism ale acesteia, și în lăuntricele tumulte — uneori patetice, alteori, simplu, enorme — ale noii sale credințe classiciste. Credință nouă? Aparent. În realitate, cred că fidelitatea la acest greco-latin n-a fost întreruptă niciodată. Cînd se spune despre el (precum o fac toate lucrările de istoria artelor în secolul XX) că în 1930 s-a întors la Roma și a adoptat vechea modalitate a picturii academice, se uită că artistul care a pictat pinzele sale „metafizice” era — formal vorbind — tot un classicist, că procedeele sale puteau să fie cele ale halucinației, dar ale unei halucinații classicizante. Cînd contempli arcașele, galeriile și porticele, pietele sale vide, statuile de marmură culcate, în letargia abisală a tablourilor sale, ești tentat să uiți simetriile, proporțiile, perspectiva, armonia „clasică” a volumelor, a suprafețelor, a liniilor. O voință de classicitate anima, în fond, pictura metafizică. Convertirea mai tîrzie a picturii la „academicismul classicizant” nu era decît o întoarcere a sa la uneltele primordiale.

Ca orice „întoarcere”, convertirea lui De Chirico a stîrnit scandaluri violente și — în ceea ce-l privește pe erou — a fost o sursă de încercări ce n-au încetat decît o dată cu viața. *Memoriile* sînt o mărturie — uneori patetică, alteori grotescă. Pictorul vituperează împotriva modernistilor, a avangardei, îndeosebi împotriva suprarealistilor, a „molustelor acele care se infestază astăzi poezia și literatura”. „Molustele” i-au arătat, firește, toată repulsia lor față de „trădarea” lui. Nu este lipsită de haz inocența brutală a citei unei ieșiri polemice împotriva lui Breton, ori Dali. „Acest Salvador Dali — scrie De Chirico — este un antipictor prin excelență, atît prin înfățișare, cît și prin nume”. Argumente de un comic irezistibil. Ce e „antipictural” în murtă pitorească pe care și-a confecționat-o Dali, sau în numele său? Dar argumentele lui De Chirico nu sînt argumente, ci manifestări de umoare; „Suprafețele oribile pe care (același Dali, n.n.) strîvește și netezește niste culori detestabile, cu un vernis atît de copios încît îi se face greață numai cînd le privești și te apucă colicele saturetine...”. Și așa continuă cu injuriile, intolerant ca orice habotnic, ca și avangardistii asupra cărora revărsă toată bila sa neagră. Incidentele amuzante nu lipsesc. Artă modernă e intolerantă și ferventă nu iartă. Că De Chirico a trecut prin experiența unei revelații quasimistice atunci cînd „revine” la clasici, redescoperindu-i la Villa Borghese, e un fapt cert. De acum încolo va predica asemenea profetului, ca o voce clamînd în pustiu, cînd trîtat, cînd blestemînd, cînd căinînd pe cei rătașiți. Deosebirea între De Chirico, adulter al classicilor, și aceștia din urmă rezidă tocmai în demența artistică a celui dintîi, în fervoarea sa maniacală. Niciodată unul din bunii meșteri bătrîni — cu toată firea pătimașă a citei unuia dintre ei — nu ar fi ajuns la excesele de expresie ale acestui avangardist al classicismului care-l deplîngea astfel pe nefericitii modernisti rătașiți: „...cînd vîd acest trist și penibil spectacol, mă cuprînde o milă nesfîrșită față de acești nenorociți și aș vrea să mă pot oferi

GIORGIO DE CHIRICO: Melancolia și misterul unei străzi (1914)

drept jertfă, aș vrea să întind acestor neputincioși pieptul meu gol și să le strig: «Loviți! Loviți! Ușurați-vă! — și să-i îmbrățișez, aș vrea și să-i sărut și să plîng cu ei, aș vrea și să suspin, și între un suspin și altul, pentru a-i face fericiți, să le jur în mod solemn de-a nu mai picta niciodată!» Ah! duhul iconoclastului, demonbruțal îl posedă încă pe acest iconoclastu. fervent al icoanelor clasice.

Asemenea ieșiri furibunde pentru sau împotriva trecutului nu mai sînt ale noastre. Iconoclastismul s-a consumat în noi, și nihilismele, ca și ferveurile secolului XX (dintre care atît de multe erau o exacerbare a refuzurilor sau adeziunilor veacului anterior) nu ne mai pot seduce.

L-am lăsat, așadar, pe Giorgio de Chirico, în muzeul din Villa Borghese, avînd, în fața unui tablou de Titian, revelația marii picturi („am văzut cum în sală au apărut limbi de foc, în timp ce afară, prin spațiile cerului limpede, a răsunat peste oraș un vuiet solemn ca de arme lovite în semn de salut și, odată cu un formidabil ură! intonat de spiritele bune, a răzbătut un ecou de trîmbițe care anunța o renaștere”). De acum, De Chirico se interesează tot mai mult de tehnici, de modelele sale auguste, de spusele iubitei sale consoarte Isabella Far, și se dezinterează pînă la dezug de modernismele contemporanilor săi, de pinzele „prost pictate și informe de Matisse”, de „vesnicele platitudini fals decorative de Braque”, ca să nu mai amintim de alții. Ierarhiile pe care le stabilește în arta secolului nostru sînt stupefiant. Că ferveura artistică poate să degenereze în furii isterice, ducînd la insulte și pîruiele, ne-o dovedesc un bun număr de pagini amuzante din memoriile lui De Chirico. Pictorul era foarte sigur de sine („splendidele mele picturi”) și foarte disprețuitor cu toți cei care nu-l aprobau, și care erau la fel de disprețuitori față de el. Furtunî în paharul cu apă, al căror erou era, se iscau nu puține. Războaiele religioase ale artelor din secolul nostru au în De Chirico un combatant și un fel de martir.

Memoriile sînt o mărturie plină de parti-pris-uri, cum se și cuvine într-un asemenea „caz”. Că pictorul nu-l lipsea darul cuvîntului ne-o demonstrează, printre altele, ceea ce ne spune despre imaginile pe care i le sugerau cuvintele. De pildă: „Cuvîntul seducție mă duce... cu gîndul la imaginea unui mic leu cu labe enorme și cu un bot teribil de simpatic, născut într-o grădină zoologică și alăptat cu biberonul de către o tînără femeie blondă, frumoasă și îmbrăcată într-un fel de uniformă care aduce cu cea a unei stuardese și totodată cu a unei infirmiere. Cuvîntul: carnal, păcat carnal, violentă carnal etc., etc., conturează în inchipuirea mea imaginea unui domn corpulent, roșu în obraz, stînd la masă cu servetul legat la gît și care, înarmat cu o furculiță și un cuțit, se pregătește să atace un biftec enorm «alla fiorentina»... etc. etc. Pictorul i-a dat scriitorului cuvîntul

Nicolae Balotă

La Cartigny, cu MARCEL RAYMOND:

■ **CONCENTRIND**, în finalul celebrei sale cărți, *De la Baudelaire la suprarealism*, liniile de forță ale unui „mit modern al poeziei”, Marcel Raymond scria, după ce parcursese itinerarul complexei aventuri a lirismului modern: „Visul nostru are poate aceeași valoare ca și vechile noastre. Poezia adevărată nu ținește de senzație, dar e necesar ca senzația să fi înundat tîrîmurile obscure ale memoriei. E necesar ca ființa întreagă, în comunicare cu tot universul, să participe la elaborarea firească a celei mai neîntrupate, în aparență, poezii”. Sînt propoziții ce rezumă în modul cel mai expresiv gîndirea acestui mare interpret al poeziei, într-un moment de concluzie, dar și de fertile deschideri spre viitorul oricărei autentice comunicări cu experiența creației. Ideal al totalizării aspirațiilor umane celor mai profunde, la scara individuală ca sensibilitate și conștiință, dar și a unui cosmos văzut în integralitatea sa, el marchează un fericit punct de echilibru. Neangajat, pe de altă parte, în una sau alta din mișcărilor literare ale secolului, Marcel Raymond și-a putut acorda răgazul privirii netulburate de opțiunile partizane, — ceea ce nu înseamnă că demersul său critic s-ar caracteriza prin aceea detașare ce se pune de obicei pe seama cercetării universitare. Dimpotrivă, respingînd atitudinea pozitivistă și perspectiva unui determinism istoric mecanic, profesorul genevez caută mișcarea internă a „aventurii lirismului”. „Ne propunem — scrie criticul — să relevăm premisele unei dialectici care evoluează de-a lungul istoriei și care împrumută duratei umane locul și posibilitățile înfăptuirii sale, pentru a schița pe planul spiritului un ciclu ideal, un ansamblu de demersuri și aspirații ce revelează o misterioasă coerență”.

O asemenea perspectivă asupra fenomenului poetic, deschisă într-un punct al identificării dintre conștiința critică și conștiința creatoare, s-a dovedit a fi dintre cele mai fructuoase pentru o întreagă pleiadă de interpreți ai literaturii, care recunosc în opera lui Marcel Raymond un reper fundamental al propriei lor formații. S-a putut vorbi astfel de o „școală critică de la Geneva”, reprezentată astăzi de personalități originale, de reputație mondială, ca Jean Rousset și Jean Starobinski, colaboratori apropiați ai maestrului. Un critic de talia lui Georges Poulet îl situează, la rîndul său, pe Marcel Raymond printre autorii unor opere decisive pentru propriul său destin, alături de un Charles Du Bos sau Albert Béguin.

De la publicarea, în urmă cu o jumătate de secol, a primei sale lucrări, — *L'influence de Ronsard sur la poésie française* (1927) — care constituie teza sa de doctorat la Sorbona, opera lui Marcel Raymond s-a îmbogățit cu numeroase titluri, asupra cărora comentarii se acordă unanim în a le considera printre contribuțiile capitale la aprofundarea fenomenului literar francez. Dacă *De Baudelaire au suprarealism* (1933) l-a făcut celebru, studiile ce i-au urmat (ca de exemplu: *Paul Valéry et la tentation de l'esprit*, — 1942, *Genies de France*, — 1942, *Baroque et renaissance poétique*, — 1955, *Jean Jacques Rousseau, la quête de soi et la rêverie*, — 1962, *Vérité et poésie*, — 1964 etc.) nu sînt mai puțin esențiale; ele au întărit și mai mult marea sa prestigiu. *Mémorial* (1965) și *Le sel et la cendre* (1971), lucrări de evocare autobiografică, dezvăluie și un scriitor de aleasă tinută.

Convorbirea cu profesorul Marcel Raymond, transcrisă mai jos, am înregistrat-o într-o dimineață de august 1976, la Cartigny, mica localitate din apropierea Genevei, în oada aproape austeră a casei de țară unde își petrece de obicei verile.

— Aș vrea, stimate domnule profesor, să începem convorbirea noastră cu o întrebare privind cartea dumneavoastră, *De la Baudelaire la suprarealism*. Cum ați scris și ce a însemnat pentru dv. această carte, care acum e esențială pentru o întreagă școală critică?

— Vă voi spune doar că, de pe cînd aveam douăzeci de ani, m-am pasionat pentru poezie, îmi plăcea mult poezia; pregăteam pe atunci cea dintîi teză despre Ronsard și poezia Renașterii, — și m-am supus, am trecut sub jug, ca să zic așa, supunîndu-mă principiilor istorice ale Sorbonnei... Apoi, am vrut să fac ceva cu totul diferit, în care să mă angajez personal cu mult mai mult, — și astfel am realizat, încetul cu încetul, într-o destul de mare singurătate, într-o destul de mare nesiguranță, această carte, neștiind întotdeauna încotro mă îndreptam, mergînd totuși, în mod progresiv, în căutarea unei anumite idei despre poezie. Așa am scris această carte, în cițiva ani dificili, pentru că eram în învățămînt, pentru că nu stăteam întotdeauna bine cu sănătatea...

— Insistați mereu, în comentariile dv., asupra ideii că poezia modernă tinde să se identifice cu experiența trăită, să devină o experiență vitală. Există critici care consideră — ca Hugo Friedrich, de exemplu, în *Structura liricii moderne* — că poetul acestui secol devine tot mai mult un „operator al limbajului”. Cum vă situați în raport cu aceste idei? V-aș ruga să insistați puțin asupra acestei idei despre poezie ca „mod de a exista”...

— Este un lucru absolut sigur că pentru mine poezia înseamnă rodul unei experiențe trăite... Chiar am scris — și anticipez, poate, ceea ce mă veți întreba, să zicem, peste o clipă — am chiar scris că, pentru mine, și metoda criticului este tot o experiență; astfel încît noțiunea de experiență — să luăm, de exemplu, cuvîntul *Erlebnis* al lui Dilthey, pe care l-am citit cu multă atenție pe cînd eram asistent la Leipzig și în anii următori, cînd am fost profesor la Basel, — această noțiune este pentru mine esențială. Pe de altă parte, ceea ce mă deosebește, poate, de Georges Poulet, pe care-l admir foarte mult, cum de altfel știți, și care e unul dintre marii mei prieteni (am avut numeroase discuții pe această temă), — e faptul că eu acord o importanță deosebită încarnării acestei experiențe într-un verb, într-un limbaj... Cît privește faptul de a face din poezie întîia de toate un limbaj și un joc verbal — cum fac unii poeți din ziua de azi, aceasta fiind și părerea mai multor critici contemporani — nu mai sînt de acord. Așadar, dacă poziția mea pornește totuși de la ideea de experiență vitală, cred că această experiență vitală trebuie întrupată într-o formă. În calitate de critic, mă opresc mai întîia la această formă, pentru a pătrunde apoi dincolo de ea, în interiorul însuși al poemului...

— Credeți că se poate folosi, în legătură cu aceasta, noțiunea de „identifi-

care”, alături de cea de „distanțare”, care s-a impus ceva mai tîrziu?

— Da, Georges Poulet pretinde că eu sînt acela care, cu *De la Baudelaire la suprarealism*, i-ar fi dat ideea că criticul trebuie să se identifice cu autorul pe care-l studiază. Și acesta a fost într-adevăr punctul meu de vedere pe vremea tîneretii mele... Dar, puțin cite puțin, acest punct de vedere s-a modificat. Cred că nu poate fi vorba despre o adevărată identificare, că noi trebuie să ne străduim, în calitate de critici, să ne apropiem cît mai mult cu putință de centrul, de inima operei, — dar că trebuie să ne întoarcem la formă, pentru a ne apropia apoi iarăși de centru... Cred că există un fel de du-te-vino între centrul operei și expresia verbală, pe care trebuie să-l luăm în seamă...

— Cînd am stat de vorbă cu dl. Georges Poulet, d-se făcea un adevărat elogiu al conștiinței critice — exista un fel de cartesianism în ceea ce spunea — și refuza orice apropiere de psihanaliză, de domeniul inconștientului...

— Cuvîntul conștiință revine adeseori în spiritul și sub pana lui. Iar această conștiință poate fi obscură — și acesta este cazul meu, deși eu nu sînt cartesian din fire, iar ideea lui Georges Poulet, de a pune un accent pe cogito, chiar dînd o extindere considerabilă cuvîntului cogito, în înțelesul de verb, îmi este destul de străină... Însă în ceea ce privește psihanaliza, eu am avut întotdeauna rezerve instinctive. Personal, îl prefer pe Jung lui Freud: Jung mi-a folosit foarte mult, cu noțiunea sa de mit... Văd anumite raporturi evidente între mituri, niste mituri unei vechi, și expresia poetică, chiar și cea mai contemporană... Iar în privința lui Freud, e vorba, poate, din partea mea, de o anumită necunoaștere; am citit citeva din cărțile sale fără a le studia îndeaproape, dar — ca și Béguin — sînt tentat să păstrez o anumită distanță față de el.

— În legătură cu metodologia critică, spuneți-mi că nu sînteți de acord cu rămîinerea la singurul nivel al limbajului operei. V-aș ruga să dezvoltați puțin această idee, exprimîndu-vă atît de clar față de direcția lingvistică a criticii — această nouă „nouă critică”, orientată îndeosebi spre un comentariu textual al poeziei.

— Comentariul textual mi se pare întru totul legitim — și, împreună cu studenții mei, în seminarii, m-am străduit înainte de toate să explic anumite opere, însă numai în măsura în care aceste opere îmi apăreau (mai bine zis: se apăreau — căci aveam un anumit număr de studenți care vedeau lucrurile în felul acesta) ca expresie a experienței interioare despre care vorbeam acum citeva clipe. Astăzi vîd însă, în măsura în care m-am informat (căci am un fel de aversiune față de acest soi de literatură și față de acest soi de critică), că nu pot fi de acord cu ele. La urma urmei, aș face poate mai bine să tac, să sînt doar cît e vorba de un fel de anticipare ce ține de firea mea, care face

REFLECȚIE ȘI REVERIE

că sînt r u informat asupra acestui gen de critică. Nu cred însă c e o cale bun a aceea care constă în a considera poezia întii de toate ca un joc verbal, iar critica în primul rind drept o interpretare sistematică, lingvistică, structuralistă, a acestui joc verbal. Cred c e, în cele două cazuri — adică al atitudinii poetului și al atitudinii criticului — se manifestă deopotrivă un mod de a nega sau, cel puțin, de a neglija ceea ce pentru mine este esențial...

— Vorbeați despre acel du-te-vino al criticului între experiența trăită și realitatea textului, a operei... Cum ar putea fi scrisă, în aceste condiții, o istorie a poeziei?

— Îmi puneți o întrebare la care nu m-am gândit niciodată, căci niciodată nu m-am preocupat să fac o istorie. Vă voi răspunde totuși... Am compus o antologie a poeziei din secolul al XVI-lea și începutul secolului XVII, sub unghiul legăturilor sale cu manierismul. Iar acolo am fost totuși obligat să țin seama — ceea ce am făcut adeseori în cursurile mele — de împrejurările istorice, de anumite stări de sensibilitate aparținînd unei epoci, a cărei expresie sau a cărei r sfringere am găsit-o la poezii acelei epoci... Făceam mai înainte aluzie la Dilthey și la influența pe care anumiți autori germani au putut-o avea asupra mea: când eram în Germania, se vorbea mult despre *Geistgeschichte*, despre *Kulturgeschichte* etc. — și mi-a r m s ceva, nu-i aș , din toate acestea, astfel că în activitatea mea de profesor făceam foarte adesea cursuri de istorie, în care încercam însă să înaintez mai degrabă spre o critică tematică a evenimentelor istorice, decit spre o suită de evenimente sau de fapte...

— Da, — pentru că spuneți că v-ați făcut teza despre Ronsard oarecum apăs t de „jugul” concepției istorice a Sorbonnei... Pe de altă parte, v d că ne apropiem de o altă întrebare pe care voiam să v-o adresez — adică o întrebare privind critica tematică. Însă, pentru moment, ar fi poate mai bine să vorbiți despre cei pe care-i considerați maeștrii dumneavoastră spiri- tuali...

— Nu voi reveni asupra a ceea ce ați însemnat pentru mine anumiți maeștri germani, — am vorbit deja despre asta; printre francezi, criticii pe care-i citeam cel mai mult pe când aveam 20—25 de ani, erau Thibaudet, care scria regulat în *Nouvelle Revue Francaise*, Jacques Riviere, — mai ales Jacques Riviere — și Charles Du Bos. Pe Riviere am avut norocul, privilegiul de a-l cunoaște personal, îi urmăream foarte atent toate activitățile (am scris recent, acum trei-patru ani, o carte, un studiu despre Jacques Riviere, care e — eu n-o spun, însă lucrul riese totuși din ceea ce scriu în această carte — o mărturie de recunoștință). Cit despre Du Bos, pe el l-am întilnit destul de des la Riviere acasă, în anii 1920—25, când îmi pregăteam teza, — vedeți, aș dar, că ședeam de fapt între două scaune... Eram așezat pe un scaun, singurul care mă ducea la elaborarea tezei mele, iar apoi, pe de altă parte, în forul meu intim, mă pregăteam de cu totul altceva...

— Înainte de a începe această convorbire, mi-ați spus că aveți o întregă

corespondență cu Albert Béguin, cu Georges Poulet și alții, — criticii din generația dv. V-aș ruga să vorbiți despre raporturile dv. umane și de la specialist la specialist cu colaboratorii sau prietenii din această generație, care a dat criticii atit de însemnați...

— În ceea ce-l privește pe Béguin, voi spune doar că el a fost cel mai bun prieten al meu, din 1920 pînă în 1957 — anul morții sale premature; Centrul de cercetări asupra literaturii elvețiene de limbă franceză, cu reședința la Lausanne, va publica în iarna viitoare o culegere din scrisorile dintre Béguin și mine. [Primul volum al acestei corespondențe a apărut de curind, sub îngrijirea profesorului Gilbert Guisan, de la Universitatea din Lausanne — n.n.]. Sînt scrisori ce se referă la probleme de literatură, dar nu numai la asta; în anii '33—'35—'40 — era apropierea războiului, iar apoi a avut loc convertirea lui Béguin la catolicism, pe care eu n-am urmat-o (am avut și eu experiențele mele religioase, însă destul de diferite, și mai t rziu, prin anii '50...), însă am r m s prieten pînă la moartea lui prematură, aș  cum vă spuneam mai înainte. Cit despre Georges Poulet, eu nu-l cunoașteam deloc înainte ca el să-mi fi trimis primul volum al *Studiilor despre timpul uman*, care datează din 1950. Am început dintr-o dată să ne scriem: corespondența noastră era mai strict literar decit corespondența cu Albert Béguin, pentru simplul motiv că Georges Poulet este destul de puțin preocupat de tot ceea ce e în atingere cu evenimentele și cu politica. El este fixat, ca și mine, de altfel, mai mult pe literatura propriu-zisă... Acum, aș adăuga că am avut ca asistenți — că am avut privilegiul de a-l avea ca asistenți — la Facultatea de Litere din Geneva, în mod succesiv, pe Jean Starobinski și Jean Rousset. Mi-au devenit mari prieteni, și spun că ar fi suferit influența mea timp de c țiva ani (au suferit și multe alte influențe), însă au devenit foarte repede ei înșiși... Jean Starobinski e, după cum știți, medic, a făcut psihanaliză practică, astfel că el ocupă astăzi o poziție centrală, adică e capabil să emită judecăți absolut motivate și rezonabile, aprofundate, asupra formelor celor mai recente ale criticii — ceea ce, aș  cum spuneam mai înainte, eu nu sînt în stare să fac. Eu r m n la probleme de simpatie sau de antipatie, pe care le-am motivat mai puțin... În ceea ce-l privește pe Jean Rousset, știți cu ce a început, — cu marele său studiu despre barocul literar; și mi se pare că în acești din urmă ani, nici nu mai e un structuralist (îmi spuneau el însuși, nu prea demult, că acum nu mai îndr gnește să folosească cuvintul *structură* pe care-l folosea acum douăzeci de ani), însă, în sfirșit, pentru el problemele formei au o importanță esențială... Astfel încit, dacă se vorbește despre Școala de la Geneva, trebuie spus că fiecare dintre persoanele care fac parte din ea se caracterizează ele însele, în mod foarte limpede, și fiecare urmează drumul său propriu...

— Mi-ați răspuns deja la întrebarea pe care o pregăteam, cu privire la ceea ce înseamnă pentru dumneavoastră „Școala de la Geneva”... Ca să continuăm în aceeași serie de „maestri și discipoli”, cred că aveți de spus anumite lucruri și despre alți critici care se situează în spațiul criticii tematice. Căci

dumneavoastră înșivă sînteți oarecum la originea acestei direcții critice...

— Da... Uneori este citat numele lui Jean-Pierre Richard... Mi se pare însă că Jean-Pierre Richard este înainte de toate un discipol al lui Georges Poulet și, de asemenea, al lui Bachelard, care ne-a impresionat foarte puternic pe toți, pe mine personal, dar și pe Starobinski, Rousset, Poulet... Vedeți deindată că direcția marcată de Bachelard e cu totul alta decit direcția marcată de psihanaliză. Ei bine, la Jean-Pierre Richard, care are gentilețea de a mă citi cu atenție, și pe care și eu îl citeșc cu aceeași atenție, — admir foarte mult extrema subtilitate în analiză, în alegerea cuvintului care precizează cele mai mici nuanțe ale gindirii sale. Nu văd însă ce alți critici aș mai putea numi (dacă îl mai adaug pe Béguin), care să facă parte, de aproape sau de departe, din ceea ce lumea a vrut să numească uneori „Școala de la Geneva” — fapt care-i face să surid  puțin pe membrii acestei „școli”...

— Tot în cadrul istoriei criticii și a poeziei — intrucit ați vorbit despre suprarealism în momentul deplinei sale afirmări — ar fi interesant de știut cum priviți astăzi această mișcare poetică, acum c nd porțile s-au închis și deschis, în același timp, în urma suprarealismului, și dat fiind că astăzi el are un loc oarecum definit în istoria poeziei...

— El are într-adevăr un loc, s-a definit, s-a definit chiar prea mult, a fost prea mult preocupat să se definească... Și dacă continui să-l admir, ca poezi, Breton, Eluard și alții c țiva, sînt foarte rezervat față de cei care, astăzi, se reclamă de la suprarealism, — și aș face rezerve chiar față de doctrina însăși, aș  cum a fost ea exprimată de către Breton în anii 1924—25. Ceea ce nu înseamnă că nu continui să-l admir foarte mult pe acești poezi care sînt, înainte de orice altceva, ei înșiși, care nu sînt tributari, nu sînt aserviți unei doctrine, chiar atunci când au făcut doctrină în viața lor...

— Știți că astăzi situația poeziei nu este foarte strălucită, că poezia nu pare să aibă un public foarte larg, că volumele de versuri se v nd r u în anumite țări (în Franța, de exemplu, și presupun că în Elveția situația e aceeași). Ce credeți deci despre situația actuală a poeziei?

— Aș răspunde, pentru început, la ultima dumneavoastră întrebare. În Elveția de limbă franceză există un număr destul de mare de poezi. Unii dintre acești poezi au talent și se v nd bine. Mă gindesc, de exemplu, la Gustave Roud, pe care francezii nu-l cunosc, care e un om de virsta mea și care are foarte mult talent. — și mai sînt și alții, Philippe Jaccottet, care trăiește în Franța și care este un discipol al lui Gustave Roud, mai sînt și Maurice Schappaz și alți poezi pe care publicul obișnuit să citească nu-i ignoră...

— Trebuie să restringem deci spațiul refuzului...

— Refuz e poate prea mult spus. Dar cred că literatura franceză a fost întotdeauna destul de puternic supusă unor mode... Poate că moda care juca în favoarea suprarealismului prin anii 1924—25, 1930, va reveni, și poate că peste c țiva ani va fi suficient să existe un mare poet și c țiva idei directoare care ar face autoritate, pentru a însufleți acest gust pentru poezie, care astăzi s-a restrins într-adevăr...

— Dumneavoastră ați scris mult despre altii, mai ales despre poezia altora. — Însă în ultima vreme începeți să scrieți și despre dv. înșivă. Dovadă sînt cele două cărți, care sînt aproape niste jurnale intime — *Memorial-ul* și *Sarea* și c nuș . Cum ar putea fi situate aceste scrieri în evoluția generală a operei dv.? Care sînt mobilurile care v-au determinat să vă „deschideți”, să vă confesați?

— Vă voi spune că încă din tinerețe am fost victima introspecției, că mi s-a întimplat să-mi scriu, prin calele, impresiile și sentimentele de moment. Cunoașteți, nu-i aș , numele lui Amiel și reputația lui. — nu știu dacă e vorba aici de ceva specific genevez... În această direcție m-am angajat foarte de t n r, fără să mă g ndesc vreo clipă la publicare. Iar apoi mi-am pierdut soția — acum treisprezece ani — și, dintr-o dată, mi-au venit în minte cuvinte ce se alcătuiau în poeme. Am continuat în această direcție, — am publicat o mică culegere de poeme... În acest timp, tema autobiografică s-a adîncit. Am ajuns să scriu cartea pe care am intitulat-o *Memorial*, despre legăturile cu soția mea, iar apoi o carte cu titlul *Sarea* și c nuș , care e un fel de autobiografie intelectuală și spirituală; și trebuie să vă mărturisesc că, leșind din spital unde am s tat multă vreme anul trecut, aproape că m-am amuzat (eram într-o stare de relativă euforie, scăpînd de ceea ce fusese mai grav), m-am amuzat scriind o c rticic  pe care o intitulez, cu un suris, *Amintirile unui copil cuminț*, — care va apărea, cred, în toamnă. Inutil să vă mai spun că acel copil cuminț sînt eu — aș  păream,

cel puțin, pe când aveam zece sau cincisprezece ani — și poate că voi publica destul de curind niste note luate prin anii '50, în momentul în care treceam, cum spun medicii, printr-o depresiune și când problema religioasă mi se punea într-un mod foarte viu... Iată ceea ce vă pot spune... E vorba, la urma urmei, de un fel de vocație pentru autobiografie, care se manifesta în chip nelămurit, obscur, încă de pe vremea tineretii mele, și care — în urma unor împrejurări cu totul neprevăzute și nefecicite pentru mine — ieșe la lumina zilei de c țiva ani încoace...

— Deoarece v-ați luat răgazul de a medita mai adine asupra propriei dumneavoastră vieți, — care ar fi punctele cruciale, care au determinat, adică, mari schimbări în existența dv.? Găsiți oare astăzi că s-a schimbat ceva în perspectiva dv. critică, asupra creației în general, față de vremea c nd scriați De la Baudelaire la suprarealism, primele dv. cărți?

— Nu mi se pare... Căci, în fond, în acele prime cărți studiam niste poezi, studiam expresia pe care ei au imaginat-o, au inventat-o, pentru a rosti acea experiență lăuntrică despre care am vorbit, — însă eu mă studiam pe mine însumi, în mod indirect, și — chiar fără a căuta mult — cred că nu va fi prea greu să se descopere în cărțile mele dintii o orientare ce nu se deosebește prea mult de cea din ultimii ani, a acestor lucrări autobiografice...

— Există vreo carte pe care v-ar fi plăcut s-o scrieți, dar pe care n-ați scris-o?

— Ah, da... Foarte multe cărți, desigur... De pildă, îmi place mult Michelet. C nd aveam douăzeci și cinci sau douăzeci și șase de ani, după ce îmi terminasem teza, voiam să scriu o carte despre stilul lui Michelet. V-am dat acest exemplu, însă, mai sînt și altele care mi-ar putea veni în minte. — m-am gindit să scriu despre Flaubert și despre alții, dar, ce vreți, eu am avut o carieră de profesor, obligat să facă totul în fugă, să citească memorii ale studenților (care erau adesea interesante, dar care, de multe ori, nu erau...) — și toate acestea iau timp; aș  încit, la urma urmei, am realizat, — de când nu mai predau la Universitate, adică din 1962, c nd am părăsit prematur invat mintul — o parte dintre proiectele pe care nu le putusem realiza în anii precedenți. Am scris, de exemplu, despre Fenelon, despre Senancour, — mă gindisem de multă vreme să scriu despre ei...

— Mulți dintre criticii care sînt și profesori mi-au spus că, în sfirșit, după ce au renunțat la invat mint, au găsit timp să scrie...

— Da... Vreau să spun că, în invat mintul meu, eu am fost totuși foarte liber, foarte independent în ceea ce privește alegerea subiectului pentru cursurile și seminariile mele. N-am fost constrins în nici un fel. De nu cumva această s-a intimplat la Basel, unde mi s-a cerut să fac un curs general, continuu, de istorie a literaturii... Însă, de obicei, am fost foarte liber. Invat mintul m-a și ajutat foarte mult, mi-a luat multă vreme — la aceasta făceam aluzie acum c țeva clipe — însă m-a hrănit în mod constant, am fost mereu obligat să fac lecturi pe care altminteri nu le-aș fi făcut dacă n-ar fi trebuit să tratez cutare sau cutare subiect în lecțiile mele...

— În afara cărților de confesiuni despre care ați vorbit, mai pregătiți vreo nouă carte de critică?

— Ei bine, iată: m-am ocupat de Jean Jacques Rousseau — am scris despre reveria la Jean Jacques Rousseau, despre reveria la Senancour — și plănuiam să scriu un eseu despre alți c țiva mari visători. Am alcătuit un capitol din această carte, despre reveria lui Chateaubriand, — și lucrurile nu se vor opri aici. Deoarece îmi dau seama acum că nu mai am puterea, timpul, disponibilitatea de spirit suficiente pentru a reface această carte de esuri... Mă mărginesc, aș dar, la ideea unei antologii a reveriei, de la Rousseau la Baudelaire. Încerc acum, în aceste zile, să acic tuiesc o lungă introducere la această lucrare, cu sentimentul că, probabil, n-o s-o pot încheia niciodată... Este însă un fel de terapeutică, și e o necesitate pentru mine. Am nevoie, cit e cu putință, să tin în mină o pană...

— Criticul ar trebui să fie, aș dar, un visător... Căci toate titlurile pe care le roștiți iau parte, într-un fel, la reverie...

— Ca să înceapă, da, criticul trebuie să fie un visător. Cred însă, — cel puțin aceasta e propria mea experiență — că vine momentul în care trebuie să raționezi, să reflectezi, să faci planuri, chiar dacă, de altfel, nu le vei urma... Eu n-am avut însă niciodată curajul, forța, disponibilitatea și îndrăzneala necesare pentru a compune o carte de critică, care să fie fructul reveriei mele. M-am aflat întotdeauna în stadiul unei reflecții care intervine după reverie...

Ion Pop

Theodorakis sau „Romanul unei muzici populare”

● Grecia contemporană nu poate fi evocată fără muzica ei. Născută în clandestinitatea închisori-

lor, această muzică a dobândit, prin anii '60, odată cu cantecele lui Theodorakis, o importanță dimensiuni politice. Cartea lui Gerard Pierrat (Ed. Albin Michel) intitulată **Theodorakis. Romanul unei muzici populare**, de parte de a-și propune să „zeifice un monstru sacru” al scenei internaționale, reconstituie itinerarul afectiv al unei generații marcată de numeroase încercări și pentru care muzica a încetat să devină un simplu divertisment, transformându-se în armă politică.

Cooperare coregrafică Paris — Moscova

● Intre Opera din Paris și Bolșoi Teatr din Moscova s-au stabilit relații de colaborare programate până în 1978. Recent, dansatorii francezi Jean Guizerix, Dominique Couffouni și Michel Denard au interpretat opera **Ivan cel Groaznic** la Moscova, în compania baletului și soliștilor de la Bolșoi. Un turneu al acestuia e așteptat pe curând la Paris pentru circa 60 de reprezentații cu 7 spectacole diferite, în timp ce un turneu al Operei din Paris e prevă-

zut la Leningrad și la Moscova în mai și aprilie anul acesta. Maestrul de balet Iuri Grigorievici de la „Bolșoi” e programat în februarie 1978, la Palatul Garnier (al Operei din Paris) pentru a pune în scenă **Romeo și Julieta**, după cum foarte probabil (cf. „Le Monde” din 27 ian. 1977) Maurice Béjart va fi, în toamna viitoare, la Moscova pentru „a regla” coregrafia celei de a Noua Simionii, cu compania de la „Bolșoi”, la Palatul Congreselor.

Emile Gilioli

● La Paris a încetat din viață, în vîrstă de 65 de ani, sculptorul Emile Gilioli, considerat a fi unul dintre continuatorii cel mai importanți ai operei lui Brâncuși. Născut la Paris la 1911 — tatăl său fiind italian — în 1931 intră la Școala Superioară de Arte Frumoase. O perioadă lucrează în atelierul lui Robert Couturier, elevul preferat al lui Maillol. În perioada 1931—1946

sculptura sa este dominată de tentațiile non-figurative; apoi, după participarea la Rezistență, Gilioli creează o operă ce însumează peste 180 de compoziții figurative, dar stilizate, echilibrate, geometrice. Emile Gilioli nu a uitat niciodată în scrierile sale teoretice, în interviuri să sublinieze că latorează foarte mult în crearea operei sale elipsei lui Laurens și oul lui Brâncuși.

AM CITIT DESPRE...

Optica lui William Neant Alb

AMINTIND rîndurile pe care le-am scris despre **Dragostea cu ochii închiși** și despre **Les Flamboyants**, aș dori să precizez că în volumele incununate cu premiile Renaudot și Goncourt, satisfacția estetică este compensată de interesul pe care respectivele cărți îl suscită în calitate lor de mărturie ale unei anume stări de spirit. De ce se bucură de atita prețuire aceste alegorii cu aluzii la evenimente politice contemporane?

Cred că, obosit de divagații atemporale, cititorul francez este dornic de o literatură în măsură să dea răspunsuri incitante probleme pe care le pune realitatea contemporană. Michel Henry și Patrick Grainville dau impresia că s-au consacrat acestor probleme cu o fervoare care i-a ajutat să pătrundă pînă în miezul lor, să se ridice pînă la o înțeleaptă perspectivă filosofică. În fapt, însă, ei divaghează în marginea fenomenelor, le folosesc ca pretext pentru a fantaza fără anvergură și fără înaripare. Ca și Michel Henry, Patrick Grainville scrie nu doar cu neîndeminare, ci și departe de obiect sau, cel puțin, de obiectul mărturisit.

În fictivul (și neverosimilul) regat tropical Yali, un rege tiran și dement își face de cap, pornește expediții agresive împotriva vecinilor săi mai slabi, dar în timp ce el, minat de o nebuloasă pornire mistică, se infundă în junglă, în căutarea misterioasei populații angelice Diorle, în capitala propriei sale țări, o revoluție socială condusă de clasa muncitoare răstoarnă regimul despot. După o baie de singe în care toți acoliții lui vor pieri unul câte unul, regele Tokor va fi răpus și el. Acțiunea rezumată aici este expedită de autor în ultimele câteva zeci de pagini ale cărții. Nu maturizarea socială și politică și emanciparea unei țări terorizată de un general-rege paranoic și sadic îl interesează, ci descrierea cu exces de detalii scabros de naturaliste și, în același timp, fantasmagorice, fără contingență cu

Premiile Charles Cros — ediție specială

● Inimarea marilor premii pe 1977 ale Academiei discului francez s-a desfășurat într-un cadru special: acela al aniversării a 100 de ani de la nașterea inventatorului fonografului. Charles Cros a fost omagiat „în direct”, unul din laureați, Mouloudji, interpretînd **Pileul sigilat** (text de Charles Cros, muzică de Henri Sauguet). Cea 4 recompense au fost dublate: **Carmen de Solti și Cartea de aur a orgii franceze de André Isoir și Louis Thiry** și-au împărțit Marele premiu al președintelui Republicii. Premiul artelor și literelor a în coronat **Castelul lui Barbă Albastră** de Bartok, dirijat de Boulez, și **Ioana pe rug** de Claudel și Honegger, gravat de Jean-Marc Cocheau. Premiul orașului Paris a revenit **Fidelității recompensate** de Haydn (Antal Dorati) și discului **Jacques Prévert** cîntat de Mouloudji. **Romeo și Julieta** de Berlioz (Ozawa) și **Primăvara** de Claude Le Jeune (ansamblul Jacques Feuillie) au obținut Premiul Academiei.

Arta cărții

● În lunile mai și iunie va avea loc la Leipzig Expoziția internațională de artă a cărții, adiacentă faimosului Tîrg de carte, organizat în acest mare centru cultural și comercial european începînd de acum 50 de ani. La acea vreme, printre promotorii expoziției de artă a cărții s-au numărat Gerhard Hauptmann, Hugo von Hoffmannstahl, Max Liberman, Anatoli Lunacearski, Thomas Mann, Henry van de Velde și Stefan Zweig.

Ediții Dostoievski

● Academia de științe a Uniunii Sovietice a pregătit o ediție în șaptesprezece volume a operei marelui scriitor rus Feodor Dostoievski. Urînd să fie publicată în curînd, ediția va însuma un tiraj de 200 000 de exemplare. O altă ediție, în treisprezece volume, va cuprinde articole, conferințe, recenzii și scrisori, precum și comentarii la opera romancierului. În ultimele două decenii, scrierile lui Dostoievski au apărut în U.R.S.S. în tiraje depășind, în ansamblu, 20 de milioane de exemplare.

vreo realitate oarecare, a unor mirșavii pe cît de sordide pe atît de absurde. Pentru un efect ieftin dar sigur (asupra cititorului) războiul este purtat cu ajutorul celor mai ucigătoare arme ultramoderne folosite cu o sălbăticie canibalică.

„Să mă afund în murdărie, să mă bălăcesc în mizeria urîtă. Acesta este, la primul contact cu mizeria urîtă mirositoare și cu depravarea extravagantă din Mandouka, strigătul inimii superbului William Neant Alb, tinărul irlandez agnostic, cinic, impenetrabil, care va asista fără să cricnească, ba chiar cu o anume voluptate rea, la ororile lui Tokor și la dezmațul general. Din unghiul de vedere al acestui voyeurist cu înclinații morbide sînt urmărite halucinantele întâmplări. O încercare de a dezvâlui esența răului, a nimicniciei, a destrăbălării timpe și crude, așa cum a fost **Pasărea pestriță** sau, cu alte mijloace, **Ce căutam în Vietnam?** a lui Norman Mailer? Nici această cheie nu se potrivește. O asemenea stridentă, insuportabilă expunere a abjecției impune o aparentă detașare, capacitatea de a o diseca la rece. În **Les Flamboyants** această distanțare lipsește, pentru a nu mai vorbi de ridicolul care pînă dește la fiecare pas și care, nu o dată, lovește în plin. Complicitatea țacută a lui William va înceta în momentul crimei supreme a regelui în a cărui suită se înrolase voluntar: masacrarea unor splendizi adolescenți Diorle pentru ca nebunul să se scalde în singele lor cu virtuți mistice și să se regenereze. William Neant Alb se va alătura, atunci, revoluției. Convertirea lui e la fel de nemotivată și de nesemnificativă ca întreaga poveste. Patrick Grainville se va fi gîndit probabil că, după **Castaneda**, o bună doză de misticism cu coloratură exotică garantează succesul literar. Dar și această componentă rămîne în zona divagației fără substanță: nici substrat antropologic, nici vizionarism inspirat ci, din nou, un simplu surogat comercial.

Înțeleg stuporea criticii literare franceze față de capricioasa, greu justificabila alegere făcută de juriile Goncourt și Renaudot, într-un an în care, cărțile realmente reușite n-au lipsit cu desăvîrșire, după aprecierea acelorasi critici.

Sophia Loren — Jocasta

● Afîindu-se la Montreal, unde turnează în filmul **Angela** — o versiune modernă a lui Oedip —, Sophia Loren a fost fotografiată de Margaret Trudeau, tinăra soție a primului ministru canadian. Aceasta a primit complimente din partea actriței italiene: „Sînteți tot atît de rapidă ca un reporter fotograf de profesie”.

Corespondența lui Paul-Louis Courier

● În „Biblioteca secolului XIX” (Ed. Klincksieck) a apărut un prim volum din noua ediție a **Corespondenței generale a lui Paul-Louis Courier**. Alte două sînt programate, cuprinzînd numeroase inedite

Un colocviu UNESCO asupra „Teoriei și cercetării cinematografice”

● Intre 31 ianuarie și 4 februarie s-a desfășurat la UNESCO un colocviu organizat de departamentul „cercetare” al Oficiului de creație cinematografică, în colaborare cu Consiliul Internațional al cinematografului și al teatrului de pe lângă UNESCO. Două „mese rotunde” au dezbătut probleme ale noului cinema, iar alte trei s-au concentrat asupra influenței teatrului, muzicii, literaturii și artelor plastice asupra dezvoltării cinematografului; de asemenea, programul colocviului a cuprins dezbateri asupra folosirii cinematografului de către istorie și de către etnologie. Actele colocviului urmează a fi publicate.

„Almanacco Dada”

● Recent a apărut, în prestigioasa editură milaneză Feltrinelli, o amplă (744 p., 24/20 cm) monografie — aproape exhaustivă — a insurecției spirituale, pornite, în 1916, de la Cabaretul „Voltaire” din Zürich, sub acest titlu. Autorul (ingrijitorul) ei este reputatul critic și istoric al avangardei, Arturo Schwarz, specialist necontestat în acest sector, prezent cu studii consacrate „imaginației alchimice”.

În acest **Calendar Dada** e prezentată și studiată această revoltă și aventură pe toate meridianele și la toate latitudinile Terrei, începînd cu anul 1912, al predădaștilor, unde, împreună cu Arthur Cravan, Raoul Hausmann, Erik Satie, echipa de la „Der Sturm”, e prezent și românul Tristan Tzara, cu a sa (și a lui Ion Vișnea) revistă „Simbolul”. Studiul se oprește la finele anului 1933.

Cîteva sute de reproduceri fotografice, în negru și în color, după fotografii (puțin cunoscute), desene, picturi, collaje, manuscrite, scrisori, coperte și interioare de cărți și reviste, rarități (chiar în bibliotecă), manifeste, proclamații, precum și o excelentă cronologie și repertoriu ale tuturor revistelor Dada (sau numai cu implicații dadaiste), fac din această operă — la care Arturo Schwarz a lucrat mai mulți ani — un instrument și o călăuză, serioasă și imposibil de ocolit de cei care vor studia, în continuare, mișcarea Dada.

Traducerile din diferite limbi ne demonstrează că aforismul traduttore, traditore nu e valabil în chiar țara lui de origine! Condițiile grafice oferite de vestita editură merită laude superlative și ceva peste.

Guido Piovene

● Au apărut în două volume operele narative complete ale lui Guido Piovene, unul din cei mai de seamă prozatori și esești al novecentului italian. De la primul volum de povestiri **Văduva veselă**, care nu a mai fost tipărit din 1931, se trece la faimoasele **Scrisori ale unei novice** și la romanele succesive **Gazeta neagră**, **Pietate contra pietate**, **Falsii mințitori**, **Minia**, și sfîrșind cu **Stele reci**, pentru care Guido Piovene a obținut Premiul „Strega” în 1970.

Dosarul Chateaubriand

● Numărul 25 al revistei „Quinzaine litteraire” este închinat în întregime lui Chateaubriand; opera sa este reactualizată de o serie de studii și articole care analizează din diferite perspective opera acestui mare romantic. „Cel mai mare scriitor francez”, cum îl considera De Gaulle, a avut o existență extraordinară, pe deplin concordantă cu opera sa. „Un întreprinzător obstinat, de o voin-

ță considerabilă” a scris o carte unică ce s-ar putea denumi **În căutarea unei scriituri**. Criticul Pierre Barberis crede că opera lui Chateaubriand ar avea două surse: „modificarea lecturii în scriitură” și traectul propriei existențe. Hubert Juin citește **René** ca pe un „nou roman”. În paginile revistei se recenzează și noua monografie a lui Pierre Clarac, **A la recherche de Chateaubriand**.

Shakespeare — omul

● Reconstituirea vieții și personalității lui Shakespeare este, evident, un act de curaj din partea noii companii britanice de televiziune ATV (Associated Television), care se lansează astfel în producerea de seriale biografice. Succesul scontat al „operației Shakespeare”, cum este denumit în studiouri serialul în șase episoade în curs de realizare, depinde în principal de trei oameni: John Mortimer, dramaturgul, care a scris scenariul urmărind viața marelui Will din 1590 pînă în 1603. Cecil Clarke, care este însărcinat cu toate problemele producției, și Tim Curry, actorul, în vîrstă de 30 de ani, care inter-

pretează rolul principal. John Mortimer, 53 de ani, cel mai bun scriitor de televiziune din Anglia, și-a conceput scenariul ca șase piese de sine stătătoare, nu documentar, dar cu o importantă bază faptică. Dați fiind că există puține izvoare scrise cu privire la Shakespeare care să nu fi fost contestate, Mortimer și-a extras materia din turburele veac al XVI-lea, în care a trăit marele om de teatru, și poet, legîndu-l de principalele evenimente ale epocii, de la epidemia de ciumă, cînd toate teatrele au fost închise, pînă la revolta lui Essex și moartea reginei Elisabeta I.

HAP Grieshaber

● În acest an, pictorul și graficianul HAP Grieshaber de fotografatul Paul Swiridoff, apărut la Editura „Belser” din Stuttgart, este intitulat **Die Holzwege des HAP Grieshaber**. „Holzwege” înseamnă, în limba germană, atît „drumurile lemnelui”, cît și „drumuri întortocheate, bizare”.

nurile vaste, contururile nete și formele epurate de orice amănunt de prios, el va descoperi Orientul și Grecia, afirmîndu-se prin expoziții personale la Alexandria (1932) și Atena (1933). va face parte — în anii hitlerismului — din mișcarea de Rezistență, publicînd în „Presse clandestine Haguenau”. În 1943, o serie de curajoase **Meditații plastice**. După 1945, o explozie creatoare rar înflinită marchează apogeul forței lui creatoare, HAP Grieshaber cucerind tîma internațională.

Un volum de artă dedicat personalității și operei lui HAP Grieshaber de fotografatul Paul Swiridoff, apărut la Editura „Belser” din Stuttgart, este intitulat **Die Holzwege des HAP Grieshaber**. „Holzwege” înseamnă, în limba germană, atît „drumurile lemnelui”, cît și „drumuri întortocheate, bizare”.

Felicia Antip

Vinătorul de cuvinte

Au trecut 175 de ani de la nașterea lui Vladimir Dal, creatorul faimosului Dicționar explicativ al limbii ruse. Inițial lui carte, Basme rusești (1833), a fost interzisă de stăpînire, fiind considerată îndemn la răzvrătire, dar l-a entuziasmat pe A.S. Pușkin, marele poet sfîtuindu-l să întocmească un dicționar al limbii ruse, îndeletnicire căreia Vladimir Dal i-a consacrat întreaga sa viață. Autorul a inclus în dicționar 30 de mii de proverbe, 200 de mii de cuvinte, dintre care 80 de mii au fost înregistrate pentru prima dată.

Premiul Scarron

Premiul Scarron, atribuit din 1949 pentru o operă de umor, a fost decernat recent la Paris lui Alain Spiraux, pentru Hitler, mămică te cheamă! Este al treilea roman — considerat cel mai reușit — al lui Spiraux.

Rilke — Opere III

În Editura „Seuil” a apărut volumul al III-lea din Opere de Rainer Maria Rilke. Cuprinde corespondența, în special cea întreținută cu Rodin și Lou Andreas-Salomé. Volumul este îngrijit de Philippe Jaccotet, care, în comentariile sale, evidențiază momentele semnificative din creația lui Rilke, avînd la bază fragmente din corespondență.

Spectacol Neruda la Madrid

Doi folcloriști chileni au pus în scenă la Madrid un spectacol pe versurile din Canto general al lui Neruda. Accentele protestatere se ațătură lirismului, spectacolul terminîndu-se cu un cîntec plin de speranță: „America, nu invoc în zadar numele tău!”.

Liv Ullman

Autobiografii

Aparițiile autobiografice și memorialistice se anuntă numeroase în acest an. Printre personalitățile care și-au făcut publice intențiile sau chiar au încheiat contracte editoriale se află scriitoarea engleză Daphne Du Maurier, autoarea aproape legendară a romanului Rebecca, azi în vîrstă de 70 de ani, actorul american de film Dirk Bogarde, actrița suedeză Liv Ullman, creatorul de modă parizian Yves Saint Laurent, Henry Kissinger, supranumit „diplomatul zburător”, precum și fostul ambasador britanic, lord Galdwyn.

În direct de la Scala din Milano

În urma manifestațiilor de protest care au avut loc în această iarnă la Milano împotriva prețurilor exorbitante ale biletelor de operă, celebrul teatru liric „La Scala” a hotărît să colaboreze cu televiziunea italiană pentru a oferi unul din noile ei spectacole, Norma de Bellini, unei audiențe foarte largi. Recent, o transmisiune din sala Operei din Milano, în direct și în culori, a permis mulțor milioane de telespectatori să aibă iluzia prezenței efective (sau aproape) la spectacol. Drepturile bănești plătite de televiziune teatrului vor contribui la ameliorarea situației lui financiare, de mai mulți ani în dificultate.

Amintiri despre Jean Moulin

Sub titlul J'étais la femme de Jean Moulin, Marguerite Cerruty, soția cunoscutului erou al Rezistenței franceze, publică amintirile sale (la Ed. Horyath), transcrise de ziaristul André Seveyrat. Aceste amintiri relevă date necunoscute despre Jean Moulin, începînd cu tinerețea și pînă la dispariția sa, în 1945.

Un dar pentru copiii cubanezi

Pentru cei mai tineri spectatori cubanezi punerea în scenă la Teatrul național pentru copii a piesei Bufnița ambițioasă este un prilej de întîlnire cu motivele poveștilor cunoscutele scriitor O. J. Cardoso. Optimismul, înțelepciunea și simplitatea poveștii, împreună cu decorurile pitorești și interpretarea excelentă a actorilor evidențiază subtextul filosofic al parabolei.

Premieră europeană White

Prima reprezentare europeană a unei piese de Patrick White, scriitorul australian distins cu Premiul Nobel pentru literatură, a avut loc de curînd la Hildesheim, în R.F.G. Intitulată Noaptea pe muntele gol (Night on Bald Mountain), piesa lui White, jucată în premieră absolută în 1964 în orasul Adelaide din Australia, a fost tradusă în limba germană de actrița Renate Völker și pusă în scenă de regizorul Martin Trautwein, ambii membri ai colectivului teatral din Hildesheim.

„Wydawnictwo literackie”

„Editura literară” din Cracovia, înființată acum mai bine de un sfert de veac, a devenit una din cele mai importante din Polonia, atît prin numărul cărților tipărite (peste 200 pe an), cît și prin varietatea și calitatea inițiativelor sale editoriale.

Grupate în serii și colecții, apar aici lucrări aparținînd mai tuturor genurilor și speciilor literare: proză (printre altele, colecții dedicate romanului istoric și prozelor fantastice); poezie (mai ales: debuturi și poezie poloneză contemporană); eseuri și critică literară; jurnale și memorii; cărți despre istoria și cultura de ieri și de azi a fostelor capitale poloneze (grupate în colecția „Cracoviana”); de asemenea, lucrări consacrate teatrului, muzicii, artelor plastice.

O pătrime din producția editorială este constituită din traduceri. Cea mai importantă colecție a „Editurii literare” în acest domeniu este aceea de proză latino-americană, colecție care, prin

Juriul de la Cannes

Cineastul italian Roberto Rossellini va prezida juriul viitorului Festival internațional al filmului de la Cannes, care se va desfășura între 12 și 27 mai. În declarația către presă, Rossellini a subliniat că concursul său „trebuie să fie interpretat ca o participare la efortul de reflecție pe care-l necesită criza cinematografului mondial”.

Chagall la Chicago

Un vitraliu semnat de Marc Chagall va fi instalat în clădirea Institutului de artă din Chicago. În semn de omagiu adus fostului primar al orașului, Richard Daley, care era un mare admirator al lui Chagall. Cele două personalități se cunoscuseră în 1975, cînd celebrul pictor se afla în Statele Unite pentru a lucra la un mozaic pentru First National Plaza din Chicago.

Dresda: un nou festival

Dresda se va imbobogăți, începînd din 1978, cu un festival internațional de muzică. În fiecare mai și iunie vor avea loc aici concerte și spectacole de operă. Fiecare festival va fi dublat de un concurs, prevăzut cu premiile din seria Carl-Maria von Weber și cu alte premii pentru nolle compozitii de valoare și pentru tinerii interpreți.

Repariția domnului Hulot

După opt ani de absență, Jacques Tati, creatorul celebrului Domn Hulot, reare pe ecrane. „Sînt opt ani — declara el recent — de cînd filmele mele au fost sechestrate din cauza unui deficit financiar. Sînt fericit să ies din umbră și să reapar pe ecrane. Am șansa nesperată de a vedea o nouă generație de spectatori. Ce vor spune tinerii din 1977 despre opera mea?”. Tati are în proiect un film pe care-l va intitula Confuzie.

calitatea prospectării și valorificării, și-a cucerit un renume ce depășește hotarele Poloniei. Mai apar: o serie de volume bilingve, din poezia universală; colecții de documente și reportaje; volume de corespondență a marilor scriitori; serii dedicate literaturilor spaniolă și portugheză; o colecție de romane scurte (în care a apărut și Lunga călătorie a prizonierului de Sorin Titel; în curs de apariție se află volumul Dulos Anastasia trecea de D. R. Popescu). În acest an, vor fi inaugurate la „Wydawnictwo literackie” încă două colecții de traduceri: una de proză din țările socialiste, alta de poezie contemporană (intitulată „Humanum est”). În această din urmă colecție, sînt programate pentru apariție — după cum ne-a declarat Ireneusz Kania, redactor al editurii, care a făcut recent o vizită de informare în țara noastră — volume de Lucian Blaga, Eugen Jebelcanu, Nichita Stănescu, (în traducerea lui Zbigniew Szuperski).

ATLAS

DOUĂ ORAȘE

DAcĂ mă gîndesc bine, Haga nu a fost pentru mine un singur oraș, ci două. Primul, cel al somptuosului și demodatului hotel „Des Indes”, cu esplanada lui umbrîită de castani, cu palatul regal pustiu și luminat de feronerie aurită; cu piața de anticării întinsă pe sub arbori în corturi spațioase unde tinerii intelectuali vind serviciuri prăfuite de cristal, mobilă medievală și kitsch-uri contemporane într-o totală indiferență și tristețe; cu localul congresului nostru pe partea stîngă și ambasadele Spaniei și Angliei, închise și misterioase, pe partea dreaptă; cu biciclete iredonabile incurcîndu-se în viteză printre limuzine intimidate de atîta curaj și perrechi de rentieri privind nostalgic clădirile de pe vremea Indiilor olandeze. Cel de al doilea, al hotelului „Park” așezat în plin centru comercial, cu străduțe labirinte și debordînd de prăvălii elegante și de restaurante exotice, cu statui ecvestre de regi care nu ne aminteau nimic; cu mari magazine universale închise de vinerea după masa pină luna la prînz; cu cinematografe puține, deschise numai seara pentru spectacole pustii; cu pasaje fermecătoare acoperite de sticlă și cuprinzînd străzi întregi de vitrine exorbitante și neispititoare: cu gîngășul carillon al unei biserici bătîndu-și aria conștiințios din oră în oră și imensa curte mobilată de bănci, de fințini și avînd în mijloc o evidentă catedrală care nu e altceva decît însăși clădirea parlamentului olandez.

Între cele două orașe aparținînd subiectivității noastre, distanța obiectivă nu era mai mare de doi kilometri și o puteai parcurge ușor într-o jumătate de oră, dar nu am străbătut-o decît o dată, la mutarea dintr-unul într-altul. În amintire, am locuit în două orașe deosebite ca atmosferă, în care am văzut lucruri deosebite, în care m-am simțit diferit și care, întîmplător, poartă același nume, schimbător de la o limbă la alta — Haga, Den Hagen, The Hague, La Haye.

Ana Blandiana

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

În ultimul număr al cunoscutei reviste de literatură comparată din R.P. Ungară („Neohelicon”, IV, 1-2/1976, pp. 331-334), Eva R. Szilágyi semnează una dintre cele mai cuprinzătoare analize publicate pînă acum în revistă despre „Cahiers roumains d'études littéraires”. Se analizează întreaga colecție a revistei, structura, orientarea tematică și direcția sa: „Cahetele sînt fructul unei duble tentative — să spunem imediat, încoronate de succes — de a plasa literatura română (clasică și modernă) în contextul european, de altă parte, de a documenta asupra recepției marilor curente literare europene în România”. „Rubricile sînt redactate în mod exemplar”. „Alegerea operelor și manifestărilor dovedesc largimea orizontului cultural pe care revista dorește să-l îmbrățișeze”. Sînt trecute în revistă și numele celor mai importanți colaboratori români și străini. În concluzie, „Cahetele...” sînt chemate să joace în viața literară internațională un rol important și contribuie într-o măsură considerabilă la dezvoltarea studiilor comparative în Europa Centrală și Orientală”.

Ultimul număr al revistei „Cultures”, editată de UNESCO, fiind consacrat „Culturii, societății și economiei într-o lume nouă”, regroupează intervențiile unor personalități culturale de notorietate internațională făcute la Masa rotundă asupra cooperării culturale și intelectuale în contextul unei noi ordini economice internaționale, desfășurată la UNESCO în vara anului trecut. Aceste intervenții permit cititorilor să-și facă o idee despre natura problemelor pe care le pune în fața lumii o nouă ordine economică internațională, cit și să ia cunoștință de reflecțiile, asupra acestui domeniu, ale unor personalități care reprezintă diverse curente ale gîndirii secolului nostru.

În paginile revistei, un amplu spațiu este rezervat intervenției prof. Mircea Malița, intervenție intitulată Integrarea

culturii în noua ordine.

Contribuția reprezentantului român pune în evidență câteva teme majore, cum ar fi: cultura, ca principală pirghie a identității unui popor; necesitatea ca în relațiile culturale încheiate să dispară, ca și în celelalte domenii; cultura, ca parte inseparabilă a procesului de dezvoltare economică și socială. Forma superioară a dialogului o constituie colaborarea, iar contactele între diferite culturi ajută creșterii și înfloririi lor; există un patrimoniu cultural al umanității, pe care avem datoria să-l conservăm — remarcă autorul, în final.

Editura „Henschelverlag” din Berlin a tipărit o culegere de piese românești contemporane într-un act, cuprinzînd lucrări de Ion Băieșu, Al. Mirodan, Teodor Mazilu, Iosif Naghiu, Mihai Georgescu, Dumitru Solomon. Sînt consacrate și biografiile autorilor. Prefața e un eseu de Valentin Silvestru despre Actualitatea piesei scurte românești.

În numărul 9/1976 din „La Nouvelle Revue Française” a apărut sub semnătura Annel Lagardère o recenzie a romanului Le Long Voyage du prisonnier (Lungul drum al prizonierului) de Sorin Titel, roman apărut la Editura Denoël, tradus de Marie-France Ionesco.

Invitată de Uniunea Scriitorilor și Artiștilor Romagnoli, prezentată într-un excelent album plastic de criticul de artă Virgil Mocanu, artișta plastică Alexandrina Stănescu expune, începînd de la 18 decembrie 1976, peste 40 din lucrările sale (peisaje, flori și portrete de scriitori și oameni de cultură români) la Galeria „La Saletta” din Forlì, Italia, iar din luna ianuarie a.c. la Reggio-Emilia, bucurîndu-se de aprecieri din partea criticilor de artă.

Editura olandeză „Vitegeerij Luitingh” a publicat recent Antologia povestirii și nuvelei științifico-fantastice europene, întocmită de exegetul austriac Franz Rottensteiner. Printre cei prezenți în volum figurează și Adrian Rogoz cu nuvela

Altarul zeilor stohastiei, lucrare premiată la „Congresul european de literatură de anticipație” (Triest, 1972).

În numărul său din luna decembrie 1976, revista „Le Journal des poètes” din Bruxelles publică, sub titlul Trois poètes de Transylvanie, douăsprezece poeme de Ioan Alexandru, Ion Pop și Adrian Popescu, prezentate și tălmăcite de poetul francez Gérard Bayo. Iată un fragment din succinta prezentare a grupajului: „La Ioan Alexandru o mișcare telurică, o forță mitică reformulează cîteva dintre întrebările esențiale ale omului. O gîndire deopotrivă subtilă și lucidă, de o mare libertate, și o cunoaștere a puterilor limbajului îi îngăduie lui Ion Pop să circumscrie o foarte înaltă idee a poeziei. În sfîrșit, Adrian Popescu, cel mai tînr dintre cei trei, aliază senzorialitatea unuia cu reflecția lucidă a celuilalt într-un cîntec de o miraculoasă simplitate. Iarba, omul și stelele: o poezie a evidentei, călduroasă și cosmică”.

În același număr al publicației belgiene, o notă semnată de Max Alhau vorbește despre poezia franceză în România. Semnalînd apariția Antologiei poeziei franceze moderne, alcătuită de Ion Caraion și Ovid S. Crohmălniceanu, autorul are cuvinte elogioase la adresa realizatorilor, dar și a activității generale de difuzare a valorilor lirice franceze în țara noastră. „Ceea ce rămîne remarcabil — se notează în final — este această vitalitate a poeziei franceze în România, fie că ea se manifestă prin articole de critică în marile cotidiane, fie prin traduceri care îi sînt consacrate. I se asigură astfel o largă audiență. E un semn de care trebuie să ne bucurăm”.

Revista literară de avangardă „Stardust”, care apare la Bruxelles, publică în nr. 2 din 1977, două poeme de Gellu Naum: Starea de echilibru (din volumul Poeme alese — 1974) și Descrierea Turbulenței (din volumul cu același titlu — 1975).

Crochiuri din Boemia

Praga, Primăria oraşului vechi

COBOR pe un peron deasupra căruia se arcuieşte o boltă de broderie metalică şi de sticlă. Vechea gară principală se modernizează, paravanele ascund un şantier febril şi, traversind pasarele înalte, improvizate din scinduri groase, văd în adinc cum se sapă pasaje largi pentru viitoarele scări rulante.

Intr-un sfert de oră ajung în Václavské Náměstí, o esplanadă care porneşte de la impunătoarea statuie ecvestră a lui Václav — duce al Boemiei în secolul al X-lea, sanctificat după moarte. Pe treptele monumentului oamenii se aşează pentru contemplare şi odihnă. În lumina strălucitoare a unui soare generos, care nu s-a ascuns în nici una din cele două săptămâni trăite în Cehoslovacia, bulevardul se arată ochiului ca un somptuos platou al căruia orgoliu de modernitate urbană este fericit subminat de cupolele şi turnurile vechi care se văd dincolo de acest Champs Elysées praghez.

Pornesc şi, după ce trec pe lângă vitrine al căror belşug este exhibit cu rafinament decorativ, prin pasaje subterane, prin stradele aglomerate, simt cu toată fiinţa apropierea vechiului oraş... El începe cu Turnul pulberăriei, o construcţie înaltă, pe sub care, printr-o largă boltă — deschisă sub desenul ascuţit al atîtor unghiuri gotice — poţi înfăptui împietata, comişă altfel frenetic, de a trece cu automobilul. Prefer să înaintez spre Evul mediu apostoleşte, ducind în dreapta o mindreţe de coş de papură, cumpărat de la o bătrînă artizană într-o piaţă tulceană, un coş nemaivăzut pesemne la Praga, dar care mi-a fost atît de util, încît nu m-am putut despărţi de el, cu toate insistenţele, decît pe drumul de întoarcere acasă, cînd l-am dăruit unei călătoare...

STRABAT Praga pentru intîia oară. Cu toate că am mai fost în Cehoslovacia cu nouă ani în urmă, atunci n-am trecut, din păcate, pragul Oraşului de aur. În aceşti ani regretul a fost cu atît mai apăsător cu cît istoria, cultura şi literatura Boemiei mă atrăseseră întotdeauna, după cum mă atrăsese şi sonoritatea bărbătească a limbii cehe. Pentru satisfacerea unei plăceri filologice, învăţasem cuvinte şi expresii cehe, dar abia în ţara prietenă am descoperit că foloseam limba lui Copek cu mult mai bine decît mă aşteptam. Şi, pentru că singurul instrument de învăţătură mi-a fost un lacunar dicţionar de buzunar, am evocat cu recunoştinţă numele dascălilor mei de slavă veche şi de istoria limbii...

Aşadar, nu trecusem pragul Oraşului de aur, dar mi-l imaginam, romantic, ca pe un burg medieval încorsetat în ziduri, cu statui măreţe ridicîndu-se trufaş pe acoperişuri. Cetreierind bulevardele moderne şi înguste uliţe multisekulare, pieţele, catedralele, cimitirele, muzeele, micile berării şi cafenele, am recunoscut numai fragmente din reprezentările mele. În întregul său, oraşul era altul, pentru că frumuseţea şi farmecul lui sînt inimaginabile.

INLANŢUITE şi suprapuse într-o paradă îngheţată, clădirile Pragăi — panopticon de stiluri arhitecturale : roman, gotic, renaissance, baroc, empire, ş.a. — au, spre cinstea edililor ei trecuţi şi prezenţi, o forţă evocatoare exemplară. Inscriptii, plăci comemorative, basoreliefuli, monumente, vitrine amintesc trecătorului evenimente însemnate, momente de luptă din istoria pe cît de frămîntată pe atît de eroică a acestui popor, precum şi fapte ce ating sublimul jertfei.

Iată, piaţa vechiului oraş (Staroměstské náměstí), de unde se răspîndesc radial cel puţin zece străzi, toate păstrînd patina timpului. Mişcarea husică, cu largi ecouri în întreaga istorie europeană, pornită de aici, este mişcător evocată de inspiratul monument închinat lui Jan Hus, aparţinînd lui Ladislav Šaloun, precum şi de una din cele două mari picturi semnate de Václav Brožík şi intitulată : „Jan Hus înaintea conciliului de la Constance“. Uciderea lui Jan Zeligsky, discipol al marelui reformator, căpetenie a celor mai săraci praghezi, execuţia celor 56 revoluţionari husiţi şi a şefului lor, Jan Roháč de Dubá, decapitarea celor 27 conducători cehi ai revoltei împotriva trufăşei case catolice a Habsburgilor — petrecute toate în această piaţă — sînt cinstate de plăci comemorative, de busturi şi de alte însemne menite să imortalizeze eroii naţionali. Inconjurată de edificii celebre, între care bisericile Sfintului Nicolae, Sfînta Maria din Týn, palatul Kinsky, piaţa păstrează într-un fel original, ca un memento, ultima atrocitate a ultimului război mondial. Cu o zi înainte

de sfîrşitul conflagraţiei, la 8 mai 1945, tirul tancurilor fasciste a fost îndreptat, absurd, asupra faimosului orologiu cu Vînti, iar focul a distrus partea de nord a vechii primării (staroměstská radnice), care păstra nu numai vestigii ale momentelor de seamă din istoria Capitalei — începînd cu mijlocul secolului al XIV-lea — ci şi evoluţia arhitectonică şi plastică a cetăţii în ce a avut ea mai semnificativ. Mecanismul orologiuului a fost reparat, iar sculptorul Vojta Sucharda a cioplit din douăsprezece bucăţi de lemn doisprezece apostoli care se invitesc cu graţie de balerini, din oră în oră, în timp ce o Moarte scheletică face să sune un clopoţel ameninţînd cristalin. Dar aripa distrusă a clădirii n-a fost restaurată şi nici n-o să fie vreodată, golul din piaţă provocînd o durere destinată să aducă în memorie — astăzi şi în veac — o barbarie pe care lumea n-are dreptul s-o uite.

BISERICA Sfînta Barbara din Kutna Hora este atît de măreţă încît mă mir că, începută în 1388, a putut fi terminată după numai două sute de ani. Situat la cîteva zeci de kilometri de Praga, oraşul există de cel puţin un mileniu, aici bătîndu-se cu şapte secole în urmă faimoşii groşi de argint şi ducaţi de aur, aici aflîndu-se reşedinţa regală unde a fost uns un Jagellon spre sfîrşitul secolului al XV-lea. Cînd mă plimbam pătruns de admiraţie pe străzile bătrînei aşezări, nu ştiam că sub mine, în adînc, şerpuiesc galeriile străvechii mine de argint, în care am pătruns mai tîrziu echipat cu cască, pelerină şi lanternă. Mina mi-a oferit surpriza descoperirii unor galerii spectaculoase, cu peisaje colorate, de piatră, scoase din întuneric de o iluminare subtilă, cu ochiuri de apă ca nişte cuiburi limpezi şi ademenitoare, incremeniri lichide interzise uriaşului circuit al apei în natură. Cei ce s-au lăsat ispitiţi să se scalde sau să cadă în undele viorii n-au mai apucat să-şi implinească şi altă dorinţă, ele fiind conţinute în foarte adînci buzunare de piatră. Din galeriile înguste ale minei a fost scos argintul turnat în groşi, munca de cîrţită a minerilor medievali adăugînd monezilor un preţ pe care mai ales cămătarii nu l-au ignorat.

AM AVUT buna inspiraţie de a urca pe colina Hradului într-o duminică de culoarea mierii. Grădinile Hradului, cu havuzurile lor, cu merii lor pitici şi plini cu fructe de mărimea şi culoarea pietrelor de inel, cu statuile lor, erau străbătute de lume multă-multă : femei cu pălării şi mănuşi albe, cu flori delicate prinse în piept, bărbaţi cu mustaţi colosale, sub pălării Tonak de cea mai bună calitate, ornate cu pene de vinat rar, purtînd pe braţ lustruite bastoane cu aer istoric, ghintuite cu vechi insigne şi medalii. Acestor oameni coboriţi parcă dintr-un film retro, amestecaţi printre tineri îmbrăcaţi în blugi, le-am înţeles de îndată rostul : orchestra Armatei cehoslovace urma să prezinte un concert de muzică de promenadă. Prestigioasa formaţie a cîntat piese de Delibes, Manuel de Falla, Mascagni, prelucrări folclorice. Nici cînd n-am fost mai aproape de înţelegerea lui Smetana decît ascultîndu-l în acea duminică spre prînz, în preajma zidurilor sobrului Hrad, cînd în zăre, prin ceaţa subţire, zăream cupolele oraşului desenate parcă de o pensulă sublimă.

URUNDE m-am aflat, în metropolă sau în provincie, m-am bucurat de marea ospitalitate a oamenilor pe care i-am întîlnit, indiferent dacă erau funcţionari de ghişeu, vinzători sau, pur şi simplu, trecători. Izvorită dintr-un înalt nivel de civilizaţie, amabilitatea lor căpăta o notă de căldură şi de afecţiune cînd aflau că sînt român. Şi în Cehoslovacia prietenă, prestigiul României este imens. Mulţi din interlocutorii mei fuseseră în România şi aveau cuvinte de admiraţie pentru frumuseţea litoralului nostru şi pentru soarele său, pentru buna noastră cuviinţă, şi buna noastră credinţă, pentru marile noastre înfăptuiri.

Am notat cele de mai sus cu condei prieten, în semn de admiraţie pentru oamenii care, din dragoste şi respect pentru România, li înconjoară pe călătorii români în Cehoslovacia cu inimă deschisă şi prietenie.

Eugen Lumezianu

Sport

Ce gust vor avea migdalii în aprilie?

• UN cuc verde, strecurînd orbire în inima zăpezilor răsucite sub geam, îşi cîntă numele de zece ori, şi ploplul nopţii din odaie îşi deschide scorbura. Spice din griul somnului cad, împrăştiate, pe podea. dar nu pot să dorm : mă gîndesc că la Nisa, pe malul Mediteranei, Ştefan Covaci, cel nesărutat de ochii vinului de Bordeaux, îşi îmbălsămează rănile cu flori de migdal spre a-şi face întoarcerea în ţară mai frumoasă. Pentru că la noi acasă ninge şi vîntul seamănă piatră pe Dunăre, Covaci şi-a luat echipa şi-a plecat în delta aurului, sperînd că va spăla în sînge de cocoş galic lupul ăla numai cu trei picioare pe care l-a scos pe teren în meciul cu Bulgaria din finala cupei balcanice. Dar seara întîlnirii cu echipa Franţei, la Bordeaux, s-a transformat într-un pîriu de insulte la adresa fotbalului nostru : că n-am demonstrat nici un fel de concepţie de joc, că fundaşii practică o defensivă contemplativă, iar înaintaşii nu ştiu să închege un atac...

Cunosc clopoţelii ăştia, au mai sunat şi la gîtul altor cai căzuţi în ripă. Ceea ce mă face să ies în ger şi să dau mina cu omul de zăpadă înălţat între doi visini sînt vorbele pe care Ştefan Covaci le-a adresat jucătorilor români, la cîteva zile după meci, în „hotelul-mănăstire“ de la Mandelieu : „Sînt mulţumit de plusul de viteză pe care îl înregistrează la ultimele noastre antrenamente circulaţia mingii şi a oamenilor“. N-avem de ales, Ştefan Covaci ne crede veniţi cu pluta în Bucureşti şi ne îmbată cu apă chioară într-o cantină-biserică ! O.G.C. Nice, mielul pe care l-am devorat marţi seara, e o formaţie ridicolă, alcătuită, cred, din crupieri fără angajament sau din culegători de melci de mare pentru americani-cele prigonite de plictiseală. Nu e nici-o greutate să spargi banca unei O.G.C. Nice şi să-l îmbraci masa de ruletă în batic negru — problema sună altfel : Ştie sau nu Ştefan Covaci să ne toarne două picături de descîntec curat în degetarul de regina-nopţii din balconul dragostei noastre ? Un cuc verde bătînd cu perle miezul nopţii, îmi aduce aminte seara de la Bordeaux şi atunci deschid geamul şi mă uit în livadă ; ninsoarea a stat, iar peste lacuri luna îşi scarpină faţa cu o labă de iepure. Ce gust vor avea migdalii în aprilie cînd vom da ochii cu Spania ?

Fănuş Neagu

„România literară“

Săptămînal de literatură şi artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director : GEORGE IVAŞCU

REDACTIA : Bucureşti Piaţa Scînteii nr. 1 poarta B2 — B3 Telefon : 17.60.10. ADMINISTRATIA : Şoseaua Kiseleff nr. 10.
Telefon : 18.83.09. ABONAMENTUL : 3 luni — 26 lei ; 6 luni — 52 lei ; 1 an — 104 lei. Tiparul :
Combinatul Poligrafic „CASA SCINTEII“.